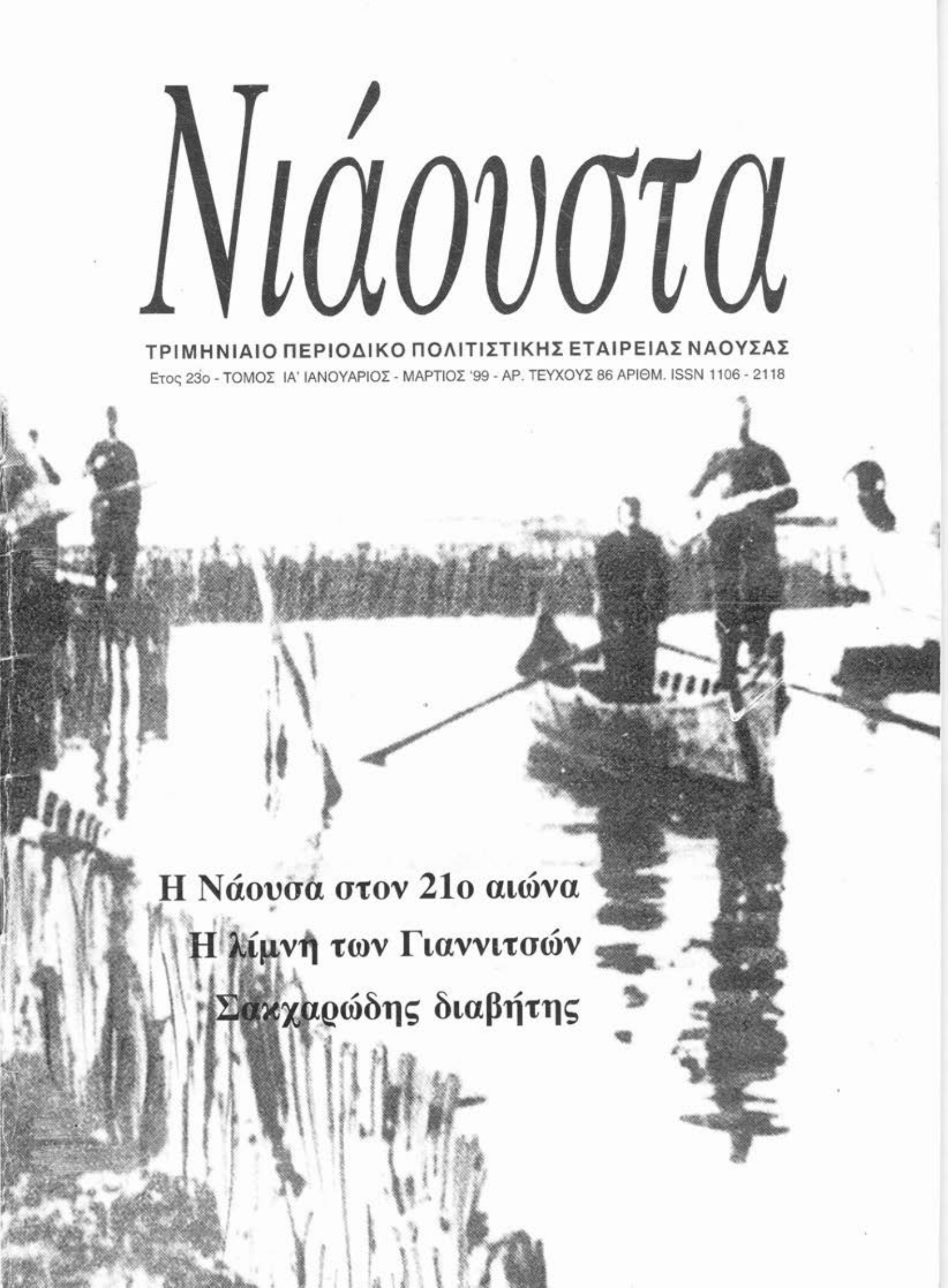

Νιάουστα

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

Ετος 23ο - ΤΟΜΟΣ ΙΑ' ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ '99 - ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 86 ΑΡΙΘΜ. ISSN 1106 - 2118

A black and white photograph of a lake. In the foreground, a person is standing on a rocky shore, looking towards the water. In the middle ground, a small boat with several people inside is on the water. The background shows a line of trees and a distant building. The water is calm, reflecting the sky and the boat.

Η Νάουσα στον 21ο αιώνα
Η λίμνη των Γιαννιτσών
Σακχαρώδης διαβήτης

"ΝΙΑΟΥΣΤΑ"

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
"ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ"

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 1999

Ετος 23ο - Τόμος Γ' - Τεύχος 86
Αριθμός ISSN 1106 2118

ΙΑΡΥΤΕΣ:

Σύλλογος Αποφοίτων Νάουσας, Οδυσσεύς Ντινόπουλος

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Ελένη Μήτσιαιλα - Ζεγκίνη, Λευκή Σαμαρά
Χρήστος Μπατατζής, Αλέξανδρος Οικονόμου

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
Διον. Σολωμού 3 Τ.Κ. 59200 ΝΑΟΥΣΑ
Τηλ. 0332/24102 & 22575

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:

Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωπόνος τηλ. 60331

ΕΞΟΦΥΛΛΟ: Αντάρτες στη λήμη των Γιαννιτών

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΙΓΙΝΙΟΥ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

Παναγιωτής Πέτρος ΚΑΤΕΡΙΝΗ

Σημείωμα της Σύνταξης

Αγαπητοί φίλοι

Χρόνια σας Πολλά

Η Νιάουστα με το τεύχος αυτό μπαίνει στον 23ο χρόνο της έκδοσης της. Έχει πια ενηλικιωθεί και αυτό θα το διαπιστώνετε ακόμα περισσότερο με την ύλη που δημοσιεύει.

Σ' αυτήν τη "ΝΙΑΟΥΣΤΑ" θα βρείτε ένα αφιέρωμα στην άγνωστη για πιο πολλούς ιστορία της Λίμνης των Γιαννιτών από αυθεντικά ντοκουμέντα.

Ενα ιατρικό θέμα που αφορά τον σακχαρώδη διαβήτη, αναμνήσεις του Αγγέλου Βαλταδώρου και πλήθος άλλων κειμένων, ποιημάτων, λαογραφικών, ιστορικών.

Σας ευχόμαστε να περάσετε τις πιο ενδιαφέρουσες στιγμές σας ξεφυλλίζοντάς την.

Η συντακτική Επιτροπή

Περιεχόμενα:

Ιστορικά - Λαογραφικά Θέματα

Σελίδα

Μ.Β. Χατζοπούλου: Η οργάνωση της Μακεδονίας κατά την εποχή του Μ. Αλέξανδρου	11
Γ. Αδαμίδη: Ο πόλεμος στην Αλβανία	36
Λ. Σαμαρά - Δ. Πανταζόπουλου: Η Λίμνη των Γιαννιτών	23
Γ. Τουσίμη: Η επιστροφή του Γιώτα Γκόνου.	15
Αγ. Βαλταδώρου: Η ιστορία του Χ. Κυράνου	33

Ερευνες - Μελέτες

Θ. Γαβριηλίδη: Τα εθνικά πατριδωνιμικά των Ημαθιωτών	7
Π. Μάρα: Διαβήτης.	43
Χ. Μπαταντζή: Το μεταφραστικό έργο του Π. Κατσαρού.	45

Σύγχρονα θέματα

Δ. Βλάχου: Η Νάουσα στον 21ο αιώνα	4
Αλ. Οικονόμου: Βιβλιοπαρουσίαση	20
Η. Παπαδημητράκοπουλου: Τόποι τέσσερις	38

Διακίνηση περιοδικών

Εμβάσματα - συνδρομές:

Λογιστικό Γραφείο

Βαγγελίτσας Δεληχρήστου

Παναγούλη 14 - τηλ. (0332) 25.278

Λευκή Σαμαρά

Γκαρνέτα 17 - τηλ. (0332) 22.575

Τιμή τεύχους 1000

Ετήσια συνδρομή ιδιωτών 4000

Δήμοι - Κοινότητες - Συν/μοί 6000

Εξωτερικού δολλάρια 50

Η ΝΑΟΥΣΑ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

Προοπτικές και δυνατότητες

του Δημήτρη Βλάχου
Δημάρχου Νάουσας

Πριν από 20 και πλέον χρόνια είχα, ως νέος τότε Δήμαρχος, γράψει ένα παρόμοιο άρθρο, προσπαθώντας να σκιαγραφήσω τις δυνατότητες ανάπτυξης της Νάουσας. Το περιεχόμενό του ήταν συνισταμένη των τότε επικρατούσων ιδεών και αντιλήψεων περί ανάπτυξης.

Από τότε πέρασαν χρόνια και κάτω από τις γέφυρες της Αράπιτσας κύλησε πολύ νερό. Τα πράγματα άλλαξαν και εξακολουθούν να αλλάζουν. Η παλιά κραταιά βιομηχανία της Νάουσας περνά κρίση δεινή. Η γεωργία ψυχορραγεί. Το εμπόριο και ιδίως το εξαγωγικό έχει ουσιαστικά χαθεί. Οι ελπίδες για οδική σύνδεση Νάουσας - Πτολεμαΐδας φυλλορρόησαν και αποδείχθηκαν ανεδαφικές.

Όλα αυτά σημαίνουν ότι η Νάουσα βρίσκεται στη δίνη μιας κρίσης, με την ανεργία στα ύψη.

Από την άλλη μεριά, στην κορύφωση αυτής της κρίσης, άρχισαν να εμφανίζονται ορισμένα σημάδια οικονομικής ανάκαμψης σε τομείς πρωτόγνωρους για τη Νάουσα.

Ειδικότερα: Στους οδικούς άξονες Νάουσας - Σ.Σ. και Βέροιας - Νάουσας - Επισκοπής αναπτύσσονται βιοτεχνικές και εμπορικές επιχειρήσεις, ορισμένες εκ των οποίων έχουν υπερτοπικό χαρακτήρα. Στον τομέα της οινοποιίας, μετά από το έτος 1987 που η Νάουσα έγινε το επίκεντρο σχετικών συνεδρίων και εκδηλώσεων ως "Διεθνής Πόλη του Οίνου και της Αμπέλου", αναπτύσσονται αρκετά μικρά οινοποιεία και αυτά με υπερτοπική εμβέλεια.

Τέλος η συστηματική Τουριστική Πολιτική που ο Δήμος μας ασκεί την περίοδο 1980-89 φέρνει ουσιαστικά αποτελέσματα.

Το ξενοδοχείο "BERMION", τα εστιατόρια και αναψυκτήρια των Δημοτικών Επιχειρήσεων η διαμόρφωση του Αλσους Αγίου Νικολάου Νάουσας, η ανάπτυξη του Χιονοδρομικού Κέντρου των "Πηγαδιών" έχουν ως αποτέλεσμα να γίνει η Νάουσα το επίκεντρο ενός σημαντικού τουριστικού ρεύματος.

Σε αυτά πρέπει να προστεθούν οι σημαντικές εκσυγχρονιστικές επενδύσεις των παραδοσιακών βιομηχανιών μας.

Όλα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα να αρχίσει μια νέα και ελπιδοφόρα ανάπτυξη της Νάουσας, η οποία "δείχνει" και το μέλλον της πόλης μας, που είναι:

1) Η ανάπτυξη των μικρών βιομηχανικών, βιοτεχνικών και εμπορικών επιχειρήσεων.

2) Η ανάπτυξη των μικρών οινοποιείων και γενικά της αμπελουργίας.

3) Ο Τουρισμός.

Ας τα δούμε αναλυτικότερα:

ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ - ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ - ΕΜΠΟΡΙΟ

Εχω την πεποίθηση ότι η Νάουσα και ιδίως η περιοχή Σ.Σ. - Στενημάχου μπορούν να γίνουν το κέντρο μιας νέας ανάπτυξης της περιοχής.

Η ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης, όπου ανήκουμε, παρά την αρτηριοσκλήρωση του "Κράτους των Αθηνών" είναι de facto η πρωτεύουσα των Βαλκανίων και γενικά της Ν.Α. Ευρώπης και της Παρευξείνειας ζώνης.

Αν λάβουμε υπ' όψιν μας ότι τα Βαλκάνια εξέρχονται είτε από έναν πολύχρονο πόλεμο είτε από έναν Μεσαίωνα υπανάπτυξης και μιζερίας, τότε γίνεται φανερό ότι αποτελούν μιας πρώτης τάξης αγορά.

Το σύνολο των νοικοκυριών είναι απογυμνωμένα και έχουν ανάγκη από μια σειρά αγαθών. Όλα αυτά μας δίνουν τη δυνατότητα ανάπτυξης επιχειρηματικής δράσης μεγάλης και πρωτόγνωρης. Όμως δεν αρκούν αυτές οι συνθήκες. Απαιτούνται και ορισμένα άλλα.

Χρειάζεται μια μεγάλη οδική αρτηρία και βελτίωση της σιδηροδρομικής συγκοινωνίας. Λέγονται πολλά για την ΠαραΕγνατία κ.λ.π. Ελπίζω πως δεν είναι οι συνηθισμένες μεγαλοστομίες των Κυβερνώντων, οι οποίοι κατασπατάλησαν εκατοντάδες δις χωρίς να κάνουν έργο.

Χρειάζεται ακόμη η οργάνωση μιας ευρείας Βιοτεχνικής - Βιομηχανικής περιοχής, με όλες τις αναγκαίες υποδομές. Ο Δήμος μας ήδη ξεκινά την πολεοδομική μελέτη περιοχής 2.500 στρεμμάτων που περικλείεται από τα όρια του Κοπανού και φθάνει στη Στενήμαχο. Είναι ένα έργο μεγάλης

πνοής για την ανάπτυξη.

Στις προτάσεις μας για το 3ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (πακέτο "Σαντέρ") έχουμε προτείνει τα έργα υποδομής αυτής της περιοχής ύψους 6 δις. Ελπίζουμε ότι θα εγκριθεί το πρόγραμμα αυτό.

Παράλληλα συνεχίζουμε το έργο ανάπλασης του εργοστασίου "Λόγγου - Τουρπάλη" που θα μας δώσει έναν ακόμη χώρο ανάπτυξης της Βιοτεχνίας και μάλιστα προηγμένης.

ΜΙΚΡΗ ΟΙΝΟΠΟΙΑ - ΑΜΠΕΛΟΥΡΓΙΑ

Το αμπέλι, το σταφύλι, το κρασί δεν είναι απλά αγροτικά ή βιομηχανικά προϊόντα και ασχολίες.

Το αμπέλι και το κρασί είναι και "Μύθος" είναι παράδοση, ιστορία. Εχω τη γνώμη ότι η προσπάθεια ίδρυσης μικρών Οινοποιείων και "ετικετών", με οίνους υψηλής ποιότητας, επιβάλλεται να συνεχισθεί, διότι και εισόδημα θα φέρει στην περιοχή μας, αλλά και τον Τουρισμό θα βοηθήσει. Οι "Δρόμοι του Κρασιού", στους οποίους έχουν ενταχθεί αρκετοί οινοποιοί, μας δίνουν το στίγμα της προσπάθειας. Ο Δήμος μας θα παράσχει κάθε σχετική βοήθεια.

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Πεποίθησή μου είναι ότι ο Τουρισμός είναι το μεγάλο αναπτυξιακό ατού της Νάουσας. Της νέας Νάουσας. Το πανέμορφο Βέρμιο, τα ορεινά διαμερίσματα μας, τα Χιονοδρομικά κέντρα και οι αρχαιότητες αποτελούν ένα σαγηνευτικό σύνολο ανάπτυξης. Σε αυτά πρέπει να προστεθεί ο Άγιος Γεώργιος Περιστερεώτας ως ένα πανελλήνιας εμβέλειας προσκηνηματικό κέντρο.

Ο Δήμος μας έχει ήδη κάνει αρκετά για τον Τουρισμό. Ο Άγιος Νικόλαος και τα Πηγάδια αποτελούν ένα δίδυμο μεγάλης ελκτικότητας.

Και τα ξενοδοχεία και οι λοιπές εγκαταστάσεις αποτελούν τη "μαγιά" γύρω από την οποία αναπτύσσονται ήδη σημαντικές τουριστικές μονάδες. (Άγιος Νικόλαος, Άγιος Παύλος κ.λ.π.). Όμως αυτά

δεν αρκούν. Το 1989 είχαμε προκηρύξει Πανελλήνιο διαγωνισμό ιδεών για την ανάπτυξη της "Ντορντόπολης". Νομίζω ότι η Ντορντόπολη πρέπει να αποτελέσει το επόμενο άλμα μας.

Ομως εδώ απαιτείται η ιδιωτική πρωτοβουλία και μεγάλα κεφάλαια. Νομίζω πως θα βρεθούν.

Σε αυτό θα βοηθήσει και η διαμόρφωση και ανάπτυξη του διευρωπαϊκού ορεινού μονοπατιού E4, η οποία αρχίζει σύντομα με εγκεκριμένη επιδότηση από την Ε.Ε. Παράλληλα με όλα αυτά πρέπει και μπορούν να αναπτυχθούν μικρές τουριστικές μονάδες, στο πρότυπο αντίστοιχων της Αυστρίας - Ελβετίας, ιδίως στον οδικό άξονα Αγίος Νικόλαος - Μουτσάρες. Σε αυτό θα συμβάλλει η ανάπτυξη του εκτροφείου άγριων ζώων - πτηνών του Αγίου Νικολάου και η πρασιά της Αράπιτσας που θα φθάσει μέχρι τον Αγίο Νικόλαο. Είναι έργα που έχουμε προτείνει στο 3ο Κ.Π.Σ.

Τέλος στην ανάπτυξη του Τουρισμού θα συμβάλει η αξιοποίηση των αρχαιοτήτων μας. Το ΑΡΧΑΙΟ θέατρο στην περιοχή κάτω από το "Τσιφλίκι" είναι λαμπρό δείγμα αρχαίου Θεάτρου και το καλύτερο από όλα της Κ. Μακεδονίας. Φυσικά σε αυτό πρέπει να προστεθούν η Σχολή Αριστοτέλους και οι Μακεδονικοί Τάφοι. Για το 3ο Κ.Π.Σ. έχουμε προτείνει έργα που θα συντείνουν την ιδεατή ενοποίηση της Βεργίνας με τις αρχαιότητές μας.

Όλα αυτά που αναφέρω πιο πάνω είναι έργα που ελπίζω να υλοποιηθούν σύντομα και όχι απλές σκέ-

ψεις, και πιστεύω ότι θα συμβάλουν στην ανάπτυξη της Νάουσας και της περιοχής μας γενικότερα. Γιατί αμέσως θα χρειασθούν και νέες τουριστικές μονάδες. Στο Αρκοχώρι, το θαυμάσιο παραδοσιακό χωριό μας. Το Γιαννακχώρι, το τόσο παραμελημένο και το Ροδοχώρι το πανέμορφο.

ΟΙ ΛΟΙΠΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ομως και η γεωργία μας, παρά την κρίση, έχει μέλλον. Αν οι παραγωγοί μας, αξιοποιώντας την πείρα και γνώση τους, στραφούν σε προϊόντα υψηλής ποιότητας και με οικολογικούς τρόπους καλλιέργειας, τα ροδάκινα, μήλα και αχλάδια μπορούν να ξαναφέρουν εισόδημα στη Νάουσα. Εξ' άλλου είναι χαρακτηρισμένα ως "Ονομασίας Προέλευσης", κάτι πολύ σημαντικό για τις αγορές. Ακόμη πιστεύω ότι με την ειρήνευση στη Γιουγκοσλαβία το εμπόριο φρούτων θα ξαναρχίσει, έστω και σε μικρότερο βαθμό.

Τέλος ελπίζω πως οι άνεμοι της Παγκοσμιοποίησης της Οικονομίας δεν θα εξαφανίσουν τις παραδοσιακές βιομηχανίες μας.

Ετσι βλέπω τη Νάουσα στον 21ο αιώνα.

Μια πόλη που έχει δυνατότητες ανάπτυξης.

Αλλά που θα αλλάξει ριζικά η δομή και η οικονομία της.

Τα εθνικά - πατριδωνυμικά των Ημαθιωτών

του Θωμά Γαβριηλίδη
φιλόλογου - λογοτέχνη

Εθνικά ή πατριδωνυμικά λέγονται τα ονόματα που σημαίνουν τον άνθρωπο που κατάγεται από ορισμένο τόπο ή που ανήκει σ' αυτόν. (Νεοελληνική Γραμματική του Ο.Ε.Σ.Β. σελ. 48).

Επειδή χάρη στον "Καποδίστρια" η Ημαθία έχει πια δώδεκα δήμους, από τους οποίους οι μισοί είναι καινούριοι και κάποιοι από αυτούς έχουν ονόματα "ασυνήθιστα" π.χ. Δήμος Ανθεμίων, Δήμος Αντιγονιδών, Δήμος Μακεδονίδος, σκέφτηκα πως δεν θα ήταν περιττό να ασχοληθούμε με συντομία με τα εθνικά - πατριδωνυμικά ονομάτα των Ημαθιωτών όλων των δήμων, καινούριων και παλιών, με αλφαβητική σειρά, για να μην υπάρξει κανένας παραπονεμένος...

1. ΔΗΜΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, έδρα του η ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Το όνομα είναι αρχαίο και μας φέρνει στη μνήμη το Μ. Αλέξανδρο και τις όχι λίγες Αλεξάνδρειες που ίδρυσε και προπάντων εκείνη της Αιγύπτου. Η Αλεξάνδρεια αυτή για περισσότερα από χίλια χρόνια ήταν περίφημο κέντρο ελληνικού πολιτισμού και πηγή μεγάλων συγγραφέων, ποιητών και πεζογράφων. Στο γεγονός αυτό οφείλονται μάλλον και οι πολλές μορφές του εθνικού ονόματος των κατοίκων της, που υποχρεωτικά αποτελούν κληρονομιά και των δημοτών της δικής μας, της ημαθιώτικης Αλεξάνδρειας, κι ας είναι πολύ νεότερη μ' αυτό το όνομα, του οποίου η γοητεία την έκανε να αφήσει το

παλιό της, το όνομα Γιδάς, που τόσο θύμιζε εκείνο της πρώτης πρωτεύουσας της αρχαίας Μακεδονίας, των Αιγών.

Το εθνικό - πατριδωνυμικό των κατοίκων της Αλεξάνδρειας έχει τις εξής μορφές:

α) Αλεξανδρειανός, β) Αλεξανδρεύς, γ) Αλεξανδρεώτης (Θ. Αλεξανδρεώτισσα), δ) Αλεξανδρινός, ε) Αλεξανδρηνός (με ήτα) και στ) Αλεξανδρινός (με γιώτα) (θ. Αλεξανδρινή).

2. ΔΗΜΟΣ ΑΝΘΕΜΙΩΝ, έδρα του ο ΚΟΠΑΝΟΣ

Δημιούργημα του "Καποδίστρια". ΤΑ ΑΝΘΕΜΙΑ, γεν. ΤΩΝ ΑΝΘΕΜΙΩΝ, πληθυντικός αριθμός του αρχαίου ελληνικού ονόματος "το ανθέμιον". (Ανθέμιον είναι ένα ανάγλυφο ή ζωγραφισμένο κόσμημα με σπαθοειδή φύλλα πάνω σε κιονόκρανα, ακροκέραμα κ.λ.π.).

Είναι γνωστό ότι ένας από τους ωραιότερους αρχαίους μακεδονικούς τάφους της περιοχής Λευκαδίων - Κοπανού αποκαλείται "τάφος των Ανθεμίων" χάρη στα ανάγλυφα ανθέμια που στολίζουν την πρόσοψη του ως ακρωτήρια.

Οι κάτοικοι του Δήμου Ανθεμίων πρέπει να αποκαλούνται Ανθεμιώτες (θ. Ανθεμιώτισσες) ή Ανθεμινοί (θ. Ανθεμινές).

3. ΔΗΜΟΣ ΑΝΤΙΓΟΝΙΔΩΝ, έδρα του τα ΚΑΒΑΣΙΑ

Δημιούργημα επίσης του “Καποδίστρια”. ΑΝΤΙΓΟΝΙΔΑΙ, γεν. των Αντιγονιδών, πληθυντικός αριθμός του αρχαίου ελληνικού πατρωνυμικού Αντιγονίδης, που στη συγκεκριμένη περίπτωση δηλώνει τον απόγονο του γενάρχη της δυναστείας των Αντιγονιδών, του ξακουστού στρατηγού του Μ. Αλεξάνδρου Αντίγονου Μονόφθαλμου ή Κύκλωπα.

Οι κάτοικοι του Δήμου Αντιγονιδών θα πρέπει να αποκαλούνται Αντιγονιδιώτες. “Νουνός” του Δήμου Αντιγονιδών είναι ο ιστορικός της Βέροιας κ. Γ. Χ. Χιονίδης.

4. ΔΗΜΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ, έδρα του το ΜΑΚΡΟΧΩΡΙΟΝ

Για τον Απόστολο Παύλο, τον ιδρυτή της αποστολικής εκκλησίας μας, δε χρειάζεται, νομίζω, να πω τίποτε, γιατί έπειτα από την καθιέρωση των “Παυλείων” εδώ και τέσσερα χρόνια δεν πρέπει να υπάρχει κανένας Ημαθιώτης που να μην είναι καλά ενημερωμένος.

Οι κάτοικοι του Δήμου Αποστόλου Παύλου θα πρέπει να αποκαλούνται Αποστολοπαυλίτες (όπως οι Αιγαιοπελαγίτες), Αποστολοπαυλιώτες ή Αποστολοπαυλινοί.

5. ΔΗΜΟΣ ΒΕΡΓΙΝΑΣ, έδρα του η ΒΕΡΓΙΝΑ.

Είναι και αυτός δημιούργημα του “Καποδίστρια”, όμως το όνομά του, το όνομα της θρυλικής βυζαντινής ηρωίδας της Βέροιας, της Σουλτανίνας Παλαιολογίνας (κατά πάσα πιθανότητα) “Βασίλισσας” Βεργίνας, είχε χρησιμοποιηθεί ήδη ως τοπωνύμιο από το 1924 κι έτσι το εθνικό Βεργινιώτης (θ. η Βεργινιώτισσα) είναι ήδη καθιερωμένο. Βέ-

βαια οι Βεργινιώτες και οι Βεργινιώτισσες ως δημότες πια θα μπορούσαν να αποκαλούνται και Βεργινάιοι και Βεργινάιες, όπως π.χ. Αθηναίοι και Αθηναίες... Τι Αθήνα... Τι Βεργίνα!

6. ΔΗΜΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ, έδρα του η ΒΕΡΟΙΑ

Είναι οπωσδήποτε ο αρχαιότερος δήμος της Ημαθίας με όνομα που, αν και οι ρίζες του χάνονται μέσα στους αιώνες του μύθου, κρατήθηκε - καρφωμένο θαρρείς - σ’ αυτόν τον τόπο με κάποιες παραλλαγές, οι οποίες οφείλονται στην προφορική παράδοση και στις συνυφασμένες μ’ αυτήν αλλοιώσεις της προφοράς των φθόγγων της ελληνικής γλώσσας και τις περιπέτειες του ελληνισμού: Βέροια, Βέρια, Βέργια.

Οι περιπέτειες του ονόματος της Βέροιας απεικονίζονται εύγλωττα και στο παράγωγο από αυτό εθνικό - πατριδωνυμικό, το οποίο παρουσιάζεται με τις εξής μορφές:

α) Βεροιαίος (θ. Βεροιαία), γεν. του Βεροιαίου, ονομ. πληθ. αρ. οι Βεροιαίοι, γεν. των Βεροιαίων. Ο τύπος αυτός είναι ο παλαιότερος. Ο Κοίρνος ο Βεροιαίος, ο οποίος σύμφωνα με τον ιστορικό Αρριανό, τοποθετήθηκε από τον Μ. Αλέξανδρο το 331 π.Χ. ως υπεύθυνος για τη συλλογή των φόρων στη Φοινίκη, πρέπει να είναι ο αρχαιότερος γνωστός μας Βεροιαίος.

“Ευάνδρος Ευάνδρου Βεροιαίος”, έτσι υπογράφει σε ανάγλυφο έργο του, το οποίο τώρα στολίζει το αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, ένας αρχαίος συντοπίτης μας γλύπτης, που έζησε τον 1ο αιώνα π.Χ.

β) Βεροιεύς, γεν. Βεροιεύς, πληθ. οι Βεροιείς, των Βεροιέων. Ο τύπος Βεροιεύς συναντιέται για πρώτη φορά στο έργο του ιστορικού Πολύβιου (202-120 π.Χ.).

γ) Βεροιώτης, θ. Βεροιώτισσα και δ) Βεργιώτης, θ. Βεργιώτισσα. Ο τύπος αυτός ακούγεται στην

καθημερινή ομιλία και γράφεται από τους ποιητές που δεν ανέχονται τη χασμωδία και από τους λαογράφους οι οποίοι επιμένουν να καταγράφουν ότι ακούν στηριζόμενοι στις εξαιρέσεις της επίσημης Γραμματικής.

7. ΔΗΜΟΣ ΔΟΒΡΑ, έδρα του ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Δημιούργημα του “Καποδίστρια”. Το όνομά του παρουσιάζει κάποιο πρόβλημα εφόσον σύμφωνα με επίσημα έγγραφα πρέπει να λέγεται “ο Δοβράς” (αρσενικού γένους όπως ο Κρεβατάς, ο Μυστράς κ.α.) και όχι “η Δοβρά” όπως το ήξεραν ως τώρα οι Ημαθιώτες.

Το εθνικό - πατριδωνυμικό των δημοτών του Δοβρά είναι καταχωρημένο στην ιστορία της πάλεως Ναούσης του Ε.Ι.Στουγιαννάκη ως Δοβρηνοί, σύμφωνα όμως με τη Νεοελληνική Γραμματική πρέπει να γράφεται με γιώτα, Δοβρινοί.

8. ΔΗΜΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΔΟΣ, έδρα του τα ΡΙΖΩΜΑΤΑ

Δημιούργημα του “Καποδίστρια” “Νουνά” του η αρχαιολόγος Κ. Η. Κοτταρίδου. Η λέξη χρησιμοποιήθηκε από τον πατέρα της ιστορίας, τον Ηρόδοτο, ως προσδιορισμός της χώρας των Μακεδόνων, “Μακεδονίς γη”. Αργότερα χρησιμοποιήθηκε ως θηλυκό του ονόματος ο Μακεδών. Η Μακεδονίς = Μακεδόνισσα. Οι δημότες του δήμου Μακεδονίδος θα πρέπει να αποκαλούνται Μακεδονιδιώτες (θ. Μακεδονιδιώτισσες). Το όνομα στη δημοτική είναι πρωτόκλιτο: η Μακεδονίδα, της Μακεδονίδας.

9. ΔΗΜΟΣ ΜΕΛΙΚΗΣ, έδρα του η ΜΕΛΙΚΗ

Υπήρχε και πριν από τον “Καποδίστρια”. Το τοπωνύμιο Μελίκη θεωρείται (κατά πάσα πιθανότητα) βυζαντινό, χωρίς να αποκλείονται εντελώς και

κάποιες αρχαιότερες ρίζες του.

Το εθνικό - πατριδωνυμικό Μελικιώτης (θ. Μελικιώτισσα) είναι καθιερωμένο από καιρό.

10. ΔΗΜΟΣ ΝΑΟΥΣΑΣ, έδρα του η ΝΑΟΥΣΑ

Είναι ο δεύτερος σε αρχαιότητα δήμος στην Ημαθία και πιθανότατα κληρονόμος της ευρύτερης περιοχής, του αίματος και του ονόματος της αρχαίας μακεδονικής πόλης Μιέζας, της μυθικής αδερφής της Βέροιας.

Η ομογάλακτη αδερφή της Βέροιας, η Βερητιάδου Μιέζα, στάθηκε οπωσδήποτε πολύ άτυχη, εφόσον και το όνομά της, αν κρύβεται πίσω από το όνομα Νάουσα, όπως υποστηρίχτηκε, έγινε εντελώς αγνώριστο, και η θέση της άλλαξε, γιατί η Νάουσα είναι προφανώς χτισμένη σε κάποια απόσταση, δυτικά από τα ερείπια της αρχαίας πόλης και η προσπάθεια που έγινε να αναστηθεί το όνομά της αντικαθιστώντας το τοπωνύμιο Κοπανός έπεσε στο κενό, αφού κάποιοι “υπεύθυνοι των Αθηνών” δεν την αναγνώρισαν ως Ελληνίδα!

Οι κάτοικοι της Νάουσας - Νιάουστας είναι γνωστοί ως Ναουσαίοι (θ. Ναουσαίες), Νιαουστινοί (θ. Νιαουστινές) και Νιαουσιτιανοί (θ. Νιαουσιτιανές).

11. ΔΗΜΟΣ ΠΛΑΤΕΟΣ, έδρα του το ΠΛΑΤΥ

Το τοπωνύμιο Πλατύ είναι γνωστό από τα βυζαντινά χρόνια και ως ουδέτερο το Πλατύ, και ως αρσενικό ο Πλατύς.

Προέρχεται από το αρχαίο ελληνικό επίθετο πλατύς, πλατεία, πλατύ και αρχικά προσδιόριζε ίσως κάποιο χωριό (χωρίο = ζευγηλατείο = αγρόκτημα) ή κάποιον αμπελώνα ή δρόμο.

Στη διαθήκη του Βεροιαίου βυζαντινού άρχοντα Θεοδώρου Σαραντηνού, η οποία συντάχθηκε το 1326, βρίσκουμε μεταξύ των άλλων και τις εξής φράσεις: α) “Εἰς τον Πλατύν αμπελώνα μοδίων ἐξ” (=κληροδοτώ και αμπελώνα που βρίσκεται στον Πλατύν, εκτάσεως ἐξῖ μοδίων), β) “Ἐχειν με δε και ἐξ αὐτῶν των αμπελώνων μέχρι τελευτῆς τον του Πλατύ, της Ελαίας...” (=Από αυτούς τους αμπελώνες κρατώ ως το τέλος της ζωῆς μου τον αμπελώνα που βρίσκεται στο Πλατύ, στην Ελαία...) (Ελαία = Ελιά = Εληιά).

Βλέπουμε λοιπόν ότι το ίδιο τοπωνύμιο χρησιμοποιείται στο ίδιο κείμενο και μάλιστα σε συνεχόμενες σχεδόν φράσεις και ως αρσενικό και ως ουδέτερο.

Οι κάτοικοι του Δήμου Πλατέος πρέπει να αποκαλούνται Πλατιώτες (θ. Πλατιώτισσες) ή Πλατινοί (θ. Πλατινές).

12. ΔΗΜΟΣ ΕΙΡΗΝΟΥΠΟΛΗΣ, έδρα του η ΕΙΡΗΝΟΥΠΟΛΗ.

Ως δήμος η Ειρηνούπολη προϋπήρχε του Καποδίστρια. Οι δημότες της αποκαλούνται Ειρηνουπολίτες (θ. Ειρηνουπολίτισσες) όπως π.χ. οι Κωνσταντινουπολίτες και οι Αλεξανδρουπολίτες.

Το κοινό γνώρισμα των τριών τοπωνυμίων, που προαναφέρθηκαν, είναι το ότι κατατάσσονται στα καταχρηστικά σύνθετα.

Αλλά θα πρέπει πάντα να τονίζεται ότι η Ειρηνούπολη δεν ιδρύθηκε ούτε αφιερώθηκε στη μνήμη κάποιας γυναίκας που ονομαζόταν Ειρήνη. Βαφτίστηκε έτσι για να γίνει το σύμβολο της ειρήνης, ένα σύμβολο που και στην εποχή μας είναι χρησιμότατο και πάντα θα πρέπει να το κρατάμε ψηλά στα σημαία για να μην ξαναγίνει η ευρύτερη περιοχή μας, η Βαλκανική Χερσόνησος, πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης.

Το σημείωμα αυτό δε γράφτηκε με τη φιλοδοξία να λύσει το πρόβλημα που φαίνεται ότι υπάρχει σχετικά με τη μορφή των εθνικών - πατριδωνυμικών

ονομάτων των δημοτών των νέων δήμων της Ημαθίας.

Ο γράφων πιστεύει ότι τη λύση θα τη βρει και θα τη δώσει τελικά ο ίδιος ο λαός της Ημαθίας, όταν συνειδητοποιήσει τη νέα κατάσταση που δημιουργήθηκε με τον “Καποδίστρια”.

Ως τότε θα ισχύουν τα εθνικά - πατριδωνυμικά, τα παράγωγα από τα ονόματα των παλιών Κοινοτήτων, που συναποτελέσαν τους νέους δήμους, και οι Ημαθιώτες θα αλληλοπροσφωνούνται ως Βεργιώτες και Ναουσαίοι, Κοπανιώτες, Κουλουριώτες και Αλεξανδρινοί, Ξεχασμενιώτες, Ραψομανικιώτες, και Διαβατινοί, Παλατισιώτες, Μελικιώτες και Περαιτινοί, Καλοχωρίτες και Καμποχωριανοί...

Ευτυχώς υπάρχει πολύ μεγάλη ποικιλία καταλήξεων με τις οποίες σχηματίζονται τα εθνικά - πατριδωνυμικά (-ίτης, -αίτης, -ιάτης, -ωτίς, -ιώτης, -ανός, -ιανός, -ανος, -ινός, -ιός, -ιος, -αίος, -έζος...). Διαλέγουμε ότι μας αρέσει και μας ταιριάζει... και παίρνουμε!

Βιβλιογραφία

1. Γ.Χ. Χιονίδη, *Ιστορία της Βέροιας* τομ. Α' Βέροια 1960 και τομ. Β' Θεσ/νίκη 1970.

2. Ε.Ι. Στουγιαννάκη, *Ιστορία της πόλεως Ναούσης*, Εδεσσα 1924 σελίδες 42-43 για το όνομα Νάουσα - Νιάουσα.

3. Θ.Γ. Γαβριηλίδη:

α. *Νάουσαν Ακρότομον... Πέτραν*, περ. ΝΙΑΟΥΣΤΑ τευχ. 67/1994,

β. *Δήμος Δοβρά ή Δήμος Δοβράς*; εφ. ΛΑΟΣ 10/10/1998,

γ. *Μελετώντας έναν παλιό χάρτη*, περ. ΝΙΑΟΥΣΤΑ τευχ. 79/1997.

4. Γ.Ι. Θεοχαρίδου, *Μια Διαθήκη και μια Δίκη Βυζαντινή*, Θεσ/νίκη 1962, Μακεδονικά, περ. Συγγρ. Ε.Μ.Σ.

Η οργάνωση της Μακεδονίας κατά την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου

Μ.Β. Χατζόπουλος

Δ/ντής Κέντρου Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας
του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών

Το κύρος της δυναστείας των Τημενιδών βασιλέων της Μακεδονίας, απογόνων του Ηρακλέους και μέσω αυτού του ίδιου του Διός, επεσκίαζε ανέκαθεν, τόσο στην αρχαία όσο και στη νεότερη ιστοριογραφία, τη σημασία του έθνους των Μακεδόνων στον πολιτειακό και τον πολιτικό τομέα. Ο βασιλεύς υπό την τριπλή του ιδιότητα ως αρχιερέως του έθνους, αρχιστράτηγου και ανώτατου δικαστού κατελάμβανε όλο το ορατό πεδίο της πολιτικής σκηνής.

Ο πλούτος του, ήδη από την εποχή του Φιλίππου Β', μετά την προσάρτηση της εύφορης Χαλκιδικής και των χρυσοφόρων περιοχών του Παγγαίου, του επέτρεπε να συγκροτήσει αυλή από εκατοντάδες "εταίρους" ή "φίλους", αφοσιωμένους συνεργάτες, Μακεδόνες και άλλους Έλληνες, ικανούς να αναλαμβάνουν κάθε είδους στρατιωτική ή διπλωματική αποστολή, καθώς επίσης και να συντηρεί επί μονίμου βάσεως επαγγελματική στρατιωτική δύναμη χιλιάδων ανδρών. "Ο βασιλεύς", "οι φίλοι" και "αι δυνάμεις" θα αποτελέσουν την τριαδική συνισταμένη των κρατών των διαδόχων του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Η εντύπωση εν τούτοις ότι η πολιτειακή υπόσταση της Μακεδονίας που κληρονόμησε αυτός από τον πατέρα του Φίλιππο Β' εξαντλείται στα τρία αυτά στοιχεία θα ήταν λανθασμένη.

Τον αυθεντικότερο απολογισμό του έργου του Φιλίππου και συνάμα την αυθεντικότερη απογραφή της κληρονομιάς που παρέλαβε από εκείνον παραδίδει ο ίδιος ο Αλέξανδρος στην αρχή του λόγου του προς τους Μακεδόνες στην Ωπι της Μεσοποταμίας

το 324 π.Χ.: "Φίλιππος γάρ παραλαβών υμᾶς πλάνητας και απόρους, εν διφθέραις τους πολλούς νέμοντας ανά τα όρη πρόβατα ολίγα... χλαμύδας μεν υμῖν αντί των διφθερών φορεῖν έδωκε, κατήγαγε δε εκ των ορών εις τα πεδία... πόλεών τε οικήτορας απέφηνε και νόμοις και έθεσι χρηστοῖς εκόσμησεν".

Πράγματι, η πρώτη διαπίστωση που επιβάλλεται σήμερα άμεσα στον αρχαιολόγο και αμεσότερα στον ιστορικό είναι ότι η Μακεδονία του τελευταίου τρίτου του Δ' αιώνας π.Χ. ήταν μια χώρα πόλεων. Τα ανασκαφικά ευρήματα των Αιγών, της Πέλλας, της Μιέζας, στο Παλαιό Βασίλειο, αλλά και της Αιανής, στην Ανω Μακεδονία, διαψεύδουν πανηγυρικά τον εδραιωμένο μύθο ότι οι πόλεις ήσαν "κάτι το μη μακεδονικό" ή ότι η Μακεδονία ήταν "φεουδαλικό κράτος" θεμελιωδώς "εχθρικό προς τις πόλεις".

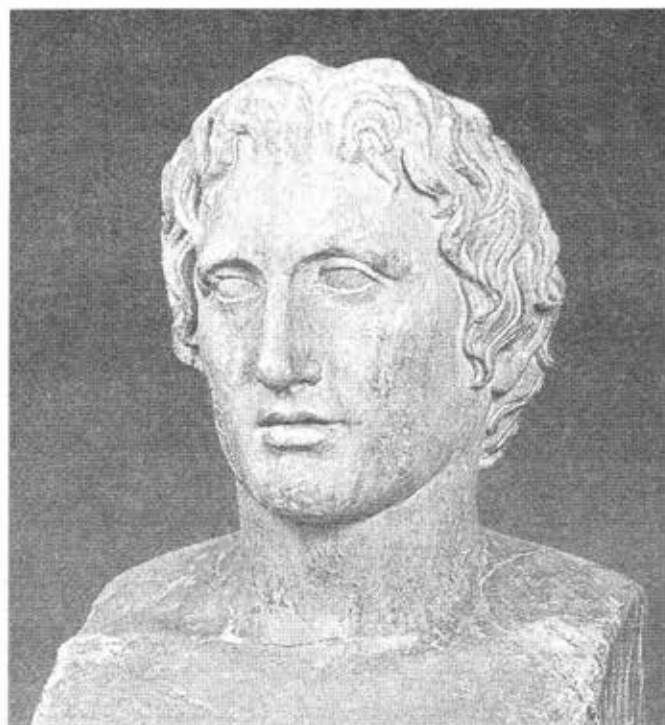
Ο Αλέξανδρος όμως στον λόγο του δεν αναφέρεται μόνον στην πολεοδομία και την αρχιτεκτονική, αλλά και στους "χρηστούς νόμους" δηλαδή στην εν γένει πολιτειακή οργάνωση. Πράγματι, θα μπορούσε κανείς, χωρίς να αμφισβητήσει τα σημαντικά υλικά κατάλοιπα, να υποστηρίξει, όπως ένας σύγχρονος Γερμανός ιστορικός, ότι "υπήρχαν βέβαια εκεί κάποιοι μεγάλοι οικισμοί, αλλά τους έλειπε αυτό που συνιστούσε μια πόλη για τους Έλληνες. Δεν κατοικούσαν εκεί αυθεντικοί πολίτες, αλλά γαιοκτήμονες και χωρικοί...". Αλλά και αυτή η προκατάληψη καταρρίπτεται σήμερα από αδιάψευστα τεκμήρια και κατά πρώτο λόγο επιγραφικά.

Πολιτειακά όργανα στο βασίλειο του Φιλίππου - Οι πόλεις

Μόλις προ δέκα ετών δημοσιεύθηκε ο κατάλογος, συντεταγμένος το 323 π.Χ., το έτος του θανάτου του Μεγάλου Αλεξάνδρου, των θεωροδόκων, της Νεμέας, δηλαδή εκείνων που είχαν αναλάβει σε κάθε πόλη την υποδοχή και φιλοξενία των θεωρών, των απεσταλμένων του ιερού της Νεμέας που περιόδευαν την ελληνική οικουμένη για να αναγγείλουν την προσεχή τέλεση των πεντετηρικών πανελλήνιων αγώνων. Ός γνωστόν, οι θεωροί επισκέπτονταν μόνον αστικά κέντρα που ήσαν συνάμα έδρες αυτονόμων πολιτικών οργανισμών, πόλεων, εθνών ή βασιλείων, διότι η συγκατάθεση των αρμοδίων αρχών ήταν απαραίτητη για την αποδοχή της ιεράς εκχειρίδας, συχνά δε οι ίδιες αυτές αρχές επέλεγαν τους Θεωροδόκους.

Έτσι, στον κατάλογο της Νεμέας σώζονται ονόματα Θεωροδόκων βασιλείων της Κύπρου, που είναι κατά κανόνα οι ίδιοι οι βασιλείς, και πόλεων της δυτικής Ελλάδος, νήσων του Αιγαίου, της βορειοδυτικής Μικράς Ασίας και της Μακεδονίας (Αμφίπολις, Λητή, Αλλάντη, ίσως Πέλλα). Η σημασία της μαρτυρίας γίνεται αντιληπτή, όταν ο κατάλογος της Νεμέας συγκριθεί με τον σύγχρονο σχεδόν (330 π.Χ.) κατάλογο των Θεωροδόκων του Αργους αφ' ενός και τον κατά 37 έτη προγενέστερο κατάλογο των Θεωροδόκων της Επιδαύρου αφ' ετέρου. Στον πρώτο η Κλεοπάτρα, αδελφή του Αλεξάνδρου και χήρα του ομώνυμου βασιλέως των Μολοσσών, εμφανίζεται ως μόνη θεωροδόκος της Ηπείρου. Στον δεύτερο ο θεός του Αλεξάνδρου Περγάμης Γ' ως μόνος Θεωροδόκος της Μακεδονίας. Το συμπέρασμα είναι προφανές.

Στη Μακεδονία της εποχής του Αλεξάνδρου, αντίθετα με ότι συνέβαινε στη σύγχρονη Ηπειρο ή στην ίδια τη Μακεδονία μια γενεά ενωρίτερα, ο βασιλεύς δεν ήταν το μόνο πολιτειακό όργανο με διεθνή αναγνώριση. Υπήρχαν αυτόνομες πόλεις, δηλαδή οργανισμοί με ανεγνωρισμένη νομική προσωπικότητα, ικανοί να συνιστούν υποκείμενα "διεθνούς" δικαίου και να δέχονται απεσταλμένους ξένων κρατών και να διαπραγματεύονται -θεωρητικά τουλάχιστον- μαζί τους. Δεν υπάρχει δε αμφιβολία ότι η μεταρρύθμιση αυτή υπήρξε έργο του Φιλίππου, επί της βασιλείας του οποίου η καθ'αυτό Μακε-

δονία διαιρέθηκε συστηματικά σε αυτόνομες πολιτικές μονάδες με την αναγνώριση του πολιτειακού καθεστώτος πόλεως στους αστικούς οικισμούς του Παλαιού Βασιλείου και στις προσηρτημένες παλαιές νοτιο-ελληνικές αποικίες, με τον συνοικισμό κωμών γύρω από μια "μητρόπολη", δηλαδή κωμόπολη, στην ενδοχώρα των Νέων Χωρών και με την παραχώρηση καθεστώτος πόλεως στα έθνη της Άνω Μακεδονίας, των οποίων οι πολίτες εξακολουθούσαν ως επί το πλείστον να ζουν "κατά κώμας". Έχει υπολογισθεί ότι συνολικά η Μακεδονία του Αλεξάνδρου περιελάμβανε άνω των πενήντα πόλεων, αυτόνομων δηλαδή πολιτικών μονάδων.

Μεταγενέστερες μαρτυρίες από την ίδια τη Μακεδονία δικαιολογούσαν την υπόθεση ότι ήδη από την εποχή του Φιλίππου κάθε πόλη, πέραν της κοινής σε όλην τη Μακεδονία νομοθεσίας -τόσο εθιμικών νόμων όσο και βασιλικών "διαγραμμάτων"- δηλαδή διαταγμάτων, είχε τη δική της νομοθεσία. Η εύλογη αυτή υπόθεση επιβεβαιώθηκε πρόσφατα από την ανακάλυψη στο Δίον επιγραφής των μέσων του Δ' αι. π.Χ. με φορολογικό νόμο της πόλεως. Θα ακολουθήσουν άλλα σημαντικότερα κείμενα, όπως ο γυμνασιαρχικός νόμος της Βέροιας ή ο εφηβαρχικός και ο ιερός νόμος της Αμφιπόλεως.

Ός αυτόνομοι οργανισμοί οι πόλεις, πέραν των

ναν αποφάσεις σχετικά με την τρέχουσες υποθέσεις. Δεκάδες τέτοια “ψηφίσματα” έχουν ανακαλυφθεί στη Μακεδονία χαραγμένα σε λίθο, τα αρχαιότερα των οποίων ανάγονται ήδη στον 4^ο αι. π.Χ. Χαρακτηριστικό είναι ψηφίσμα του Δίου του τέλους μάλλον του 4^{ου} αιώνας σχετικό με την απονομή τιμών σε ευεργέτη της πόλεως: προεδρία στους γυμνικούς αγώνες και τα Διονύσια, αναγραφή του ψηφίσματος σε στήλη και ανάθεσή της προ του ναού του Ολυμπίου Διός, κατασκευή ανδριάντος και ίδρυσή του στο τέμενος του ίδιου Θεού, τέλος δε αποστολή προς τον τιμώμενο δεκαμελούς πρεσβείας, συμπεριλαμβανομένων και των αρχόντων της πόλεως.

Πολιτικές αρχές στο Μακεδονικό βασίλειο - Δικαιώματα και υποχρεώσεις των πολιτών.

Πολιτική αυτονομία δεν είναι νοητή χωρίς πολιτικές αρχές. Πλήθος δε επιγραφικών κειμένων, ψηφισμάτων, ωνών, αναθημάτων κ.λ.π. τα αρχαιότερα των οποίων ανάγονται στη βασιλεία του Φιλίππου και του Αλεξάνδρου, μας επιτρέπουν να γνωρίσουμε την πολιτειακή οργάνωση των μακεδονικών πόλεων.

Ο επώνυμος άρχων, με το όνομα του οποίου χρονολογούνταν όλα τα επίσημα έγγραφα της πόλεως ήταν στην καθαυτό Μακεδονία ο ιερέας του Ασκληπιού. Από τον 4^ο αι. π.Χ., πέραν των ποικίλων εγγράφων, όπου μνημονεύονται αυτοί ως μέρος της χρονολογίας, σώζεται και κατάλογος με τα ονόματα τριάντα ιερέων του Ασκληπιού των Καλινδοίων από το 335/4, όπου *“βασιλεύς Αλέξανδρος έδωκε Μακεδόσι Καλίνδοια και τα χωριά τα περί Καλίνδοια Θαμισκίαν, Καμακαίαν, Τριποάτιν”*, μέχρι την επίσημη αλλαγή της δυναστείας το 306/5 π.Χ.

Οι κυρίως πολιτικοί άρχοντες, τρεις με πέντε τον αριθμό, στις πόλεις του Παλαιού Βασιλείου τουλάχιστον ονομάζονταν “ταγοί”, όπως και στη Θεσσαλία. Επί κεφαλής τους ήταν ο “επιστάτης”, το όνομα του οποίου χρησιμοποιείτο συχνά για τη χρονολό-

γηση των επίσημων εγγράφων μαζί με εκείνο του ιερέως του Ασκληπιού, ενίοτε δε και αντί εκείνου. Υπήρχαν επίσης και κατώτεροι άρχοντες με ειδικά καθήκοντα, όπως ταμίες, αγορανόμοι, γυμνασίαρχοι κ.λ.π.

Οι άρχοντες προήδρευαν της βουλής και της εκκλησίας, τις οποίες συγκαλούσαν και στις οποίες εισηγούντο τις αποφάσεις, δηλαδή τα ψηφίσματα. Επιγραφή του Δίου διασώζει το αυθεντικό μακεδονικό όνομα των βουλευτών, που μέχρι πρόσφατα ήταν γνωστό μόνον από ένα χωριό του Στράβωνος και μια “γλώσσα” του λεξικογράφου Ησυχίου: *“πελιγάνες οι ένδοξοι, παρά δε Σύροις οι βουλευται”*. Η θητεία των αρχόντων ήταν ενιαύσια, ο δε τρόπος επιλογής τους η εκλογή από την εκκλησία, ασχέτως αν η βασιλική εξουσία είχε τη δυνατότητα προώθησεως υποψηφίων αρεστών σ’ αυτήν ή αν το “πολίτευμα”, δηλαδή το σώμα των ενεργών πολιτών με πλήρη δικαιώματα δεν περιελάμβανε όλους τους κατοίκους. Ακόμη και κατά την ελληνιστική εποχή αυτοί έπρεπε να έχουν περιουσία αξίας τουλάχιστον 2.000 δραχμών σε ακίνητα ή σε ποίμνια. Αυτό σήμαινε ότι αποκλείονταν από τον ενεργό πολιτικό βίο όχι μόνο οι δούλοι και οι απελεύθεροι και οι πρώτης γενεάς απόγονοί τους, αλλά και οι έμποροι και οι βιοτέχνες και γενικότερα “οι αγοραία τέχνη κεχρημένοι”. Δηλαδή πλήρη πολιτικά δικαιώματα είχαν μόνον εκείνοι των οποίων η οικονομική κατάσταση και οι επαγγελματικές υποχρεώσεις δεν τους εμπόδιζαν να ασκούνται σωματικά στα γυμνάσια και να είναι ανά πάσαν στιγμή έτοιμοι να κληθούν υπό τα όπλα.

Η στενότερη σχέση μεταξύ πολιτικών και στρατιωτικών θεσμών, που χαρακτηρίζει την αρχαία Ελλάδα γενικότερα είναι ιδιαίτερα εμφανής στην περιφερειακή οργάνωση. Η Μακεδονία ήδη από την εποχή του Φιλίππου ήταν διηρημένη σε μεγάλες διοικητικές και στρατιωτικές περιφέρειες των οποίων προϊστάτο στρατηγοί: την Ανω Μακεδονία, δυτικά του Βερμίου, τη Βοττία, δηλαδή το Παλαιό Βασίλειο μεταξύ Βερμίου και Αξιού, την Αμφαξίτιδα μεταξύ Αξιού και κοιλάδος του Στρυμόνος και την Παραστρυμονία, αργότερα γνωστή ως Πρώτη Μεριδα, στα πλαίσια των οποίων γινόταν η επιστράτευση. Πρωτεύουσες των τριών τελευταίων

ήσαν αντίστοιχα η Πέλλα, η Θεσσαλονίκη, μετά την ίδρυσή της επί Κασσάνδρου και η Αμφίπολις.

Στις πρωτεύουσες αυτές έδρευαν οι στρατηγοί επί κεφαλής κάθε διαμερίσματος, συγκαλούντο οι περιφερειακές εκκλησίες, συγκεντρώνονταν οι φόροι και αργότερα λειτούργούσαν νομισματοκοπεία. Ο τρόπος αναδείξεως και η διάρκεια της θητείας των στρατηγών δεν είναι γνωστές, φαίνεται πάντως ότι εκτός από τα τοπικής φύσεως πολιτικά και στρατιωτικά τους καθήκοντα αποτελούσαν και πολιτειακούς παράγοντες. Πράγματι, σε συνθήκη μεταξύ Μακεδόνων και Μεσσηνίων του τελευταίου τετάρτου του Δ' αι. π.Χ., που ανακαλύφθηκε πρόσφατα, δηλώνεται ότι τον νενομισμένο όρκο θα δώσουν, εκτός από τους βασιλείς, οι στρατηγοί, καθώς και ο ίππαρχος των Μακεδόνων.

Πολιτευόμενοι στις κατά τόπους πόλεις η στρατολογούμενοι στις επιμέρους περιφέρειες οι Μακεδόνες, -Μακεδόνες εξ Αιγείων ή Μακεδόνες εξ Αμφιπόλεως- παρέμεναν πρώτιστα Μακεδόνες. Η ευκαιρία να εκφράσουν το γεγονός αυτό εδίδετο δύο φορές τον χρόνο κατά τα Ξανδικά, δηλαδή τον ετήσιο καθαρισμό του στρατεύματος τον Μάρτιο, και κατά την ετήσια πανήγυρη των Ολυμπίων τον Οκτώβριο. Τότε λάμβανε απτή υπόσταση το Κοινόν των Μακεδόνων, συνερχόταν σε εκκλησία και ψήφιζε πολιτικού, τιμητικού ή άλλου περιεχομένου "δόγματα", δηλαδή αποφάσεις.

Πριν από σαράντα ακριβώς χρόνια ο Ch. Edson δημοσίευε ένα γόνιμο πρωτότυπο άρθρο υπό τον τίτλο *"Imperium macedonienum: The Seleucid Empire and the Literary Evidence"*, δηλαδή *"Μακεδονικόν κράτος: το κράτος των Σελευκιδών και οι φιλολογικές μαρτυρίες"*, στο οποίο εξήρε τη συνέχεια στις πολιτειακές δομές του μακεδονικού βασιλείου και των Σελευκιδών. Οι επίκαιρες διαπιστώσεις του συγγραφέως αφορούσαν σχεδόν αποκλειστικά τους θεσμούς της κεντρικής εξουσίας.

Πιο πρόσφατα ο Frezouls και ιδίως ο P. Bernard επέσυραν την προσοχή στην πρωτοφανή έκταση της αναπαραγωγής της μακεδονικής τοπωνυμίας στη σελευκιδική Συρία, με το παράλιο διαμέρισμα της Πιερίας, τον ποταμό Αξιό και τις πόλεις Πέλλα, Βέροια, Κύρρο, Ευρωπό, Ιχνης, Εδεσσα, Δολίχη,

Καλλίπολη, Αμφίπολη, Αρέθουσα και Δίον. Ανάλογη μελέτη θα άξιζε να αφιερωθεί και στους τοπικούς πολιτικούς θεσμούς, των οποίων η μακεδονική προέλευση σπανίως εξαιρείται. Οι μητροπόλεις, δηλαδή οι κωμοπόλεις - διοικητικά κέντρα της νοτιοανατολικής Μικράς Ασίας (όπως και της Αιγύπτου) δεν είναι παραφυάδες των ταυτόσημων μητροπόλεων της Μακεδονίας, έστω και αν αυτές μαρτυρούνται όψιμα.

Οι στρατηγίες των Σελευκιδών δεν αποτελούν προσαρμογή των ομώνυμων διαμερισμάτων της Μακεδονίας σε μια χώρα όπου, ελλείψει εθνικής ομοιογένειας, απουσιάζει το πάρισον του Κοινού των Μακεδόνων; Λιγότερο όμως από οπουδήποτε αλλού η συνέχεια μπορεί να αμφισβητηθεί στους θεσμούς της πόλεως. Στα μακεδονικά "κτίσματα" του κράτους των Σελευκιδών, όπως ακριβώς και στη Μακεδονία, οι πόλεις διοικούνται από την εκκλησία του δήμου, από βουλή της οποίας τα μέλη εξακολουθούν να φέρουν το όνομα πελιγάνες και από συναρχία αρχόντων με επί κεφαλής τον επιστάτη. Ενα ψήφισμα της Λαοδικείας π.χ. εισάγεται ως *"Ασκληπιάδου επιστάτου και αρχόντων γνώμη"* και προτείνεται προς ψήφιση *"τοῖς πελιγάσιν"*. Αυτοί είναι οι θεσμοί οι οποίοι προσφέρουν το οικείο πολιτειακό περιβάλλον, καθιστώντας έτσι δυνατή τη μετοικεσία χιλιάδων Μακεδόνων αποίκων, τους οποίους η προσφορά απέραντων -με ελληνικά μέτρα- γαιών προσελκύει και παρηγορεί ίσως για τον αποκλεισμό τους από τη συμμετοχή τους ως πολιτών στη διοίκηση του συνόλου κράτους.

Αυτή την κληρονομιά παρέλαβε από τον πατέρα του ο Αλέξανδρος και αυτήν μεταφύτευσε επιτυχώς ο ίδιος και οι διάδοχοί του σε έδαφος εξωτικό. Το διόλου ασήμαντο αυτό επίτευγμα αποτελεί όμως συνάμα και φόρο τιμής στον Φίλιππο. Οι "χρηστοί νόμοι" με τους οποίους είχε "κοσμήσει" τις πόλεις της Μακεδονίας είχαν σε λιγότερο από δύο γενεές αποκτήσει τόσο βαθιές ρίζες, ώστε είχαν γίνει αναπόσπαστο τμήμα της μακεδονικής πολιτικής παράδοσεως.

Σημ. Σύνταξης: Το κείμενο αποτελεί εισήγηση του κ. Χατζόπουλου στο Διεθνές Συνέδριο *"Αλέξανδρος ο Μέγας: Από τη Μακεδονία στην οικουμένη"*. Βέροια 27-31/5/98

Η επιστροφή του Γιώτα Γκόνου στη λίμνη των Γενιτσών και το ηρωικό του τέλος

του Γεωργίου Τουσίμη
Ιστορικού Ερευνητή

Στους παλαιούς θεσμούς, τον κοινοτικό και τον εκκλησιαστικό, με τους οποίους κατά τη μακραίωνη δουλεία κατοχυρώνονταν στα εκκλησιαστικά και κοινοτικά προνόμια των χριστιανικών υπηκόων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, οι νέες συνθήκες που δημιουργήθηκαν από την επανάσταση των Νεοτούρκων το 1908, προσέθεσαν ένα νέο συντελεστή, τον πολιτικό.

Δηλαδή οι Χριστιανοί υπήκοοι απέκτησαν πολιτική φωνή και στο εξής ο αγώνας για τη διαφύλαξη των προνομίων θα δίδεται στην Τουρκική Εθνοσυνέλευση από τους χριστιανούς βουλευτές.

Κάτω από τις συνθήκες αυτές η Ελληνική Κυβέρνηση χαράσσει και ακολουθεί μία άκρως φιλειρηνική πολιτική στις σχέσεις της με τη γείτονα Οθωμανική Αυτοκρατορία. Δίδει δηλαδή εντολή να παύσει κάθε ένοπλη δράση εκ μέρους των Ελληνικών Σωμάτων και απαγορεύει στους προξένους της στη Μακεδονία να παρέχουν τη συνδρομή τους στα ένοπλα σώματα.

Ετσι με την είσοδο στο κοινοβουλευτικό καθεστώς και τη διάλυση των ανταρτικών σωμάτων, ελληνικών και βουλγαρικών, οι χριστιανοί υπήκοοι πιστεύουν ότι εισέρχονται σε ένα νέο καθεστώς, που τους εξασφάλιζε ισονομία και ισοπολιτεία με ότι ο αγώνας από εδώ και πέρα θα δίδεται μόνο σε εκκλησιαστικό, εκπαιδευτικό και εκπολιτιστικό επίπεδο.

Μολονότι την ίδια υποχρέωση αποπλισμού των ανταρτικών Σωμάτων της στη Μακεδονία είχε ανα-

λάβει και η βουλγαρική κυβέρνηση, οι κομιτατζήδες φαινομενικά μεν ακολούθησαν, κρυφά όμως συνέχισαν την ένοπλη δράση τους και μάλιστα με την ίδια τρομοκρατική τακτική όπως και πριν. Επιδόθηκαν σε μια άνευ προηγουμένου καταδίωξη και τρομοκράτηση των πατριαρχικών, που προηγουμένως είχαν λάβει μέρος στον ένοπλο αγώνα.

Από την άλλη μεριά τις ίδιες διαθέσεις έδειξαν και οι Νεότουρκοι. Πολύ σύντομα επιδόθηκαν και αυτοί, παρά τη νέα συνταγματική δομή του κράτους, σε ένα αχαλίνωτο τουρκικό σοβινισμό και σε μια αφόρητη αφομοιωτική πολιτική εις βάρος των εθνότητων της Μακεδονίας, διαψεύδοντας έτσι τις προσδοκίες που είχε γεννήσει το Χουριέτ. (1)

Η Ελληνική Κυβέρνηση για να διατηρήσει άθικτες τις αυτόχθονες μαχητικές της δυνάμεις, τις οποίες πιθανόν γρήγορα θα ξαναχρηαιζόταν, αλλά και για να προφυλάξει από τη μανία τόσο των Κομιτατζήδων όσο και των Νεότουρκων τους πλέον σημαίνοντες οπλαρχηγούς, τους φυγάδευσε στην Αθήνα και εν αναμονή εξελίξεων στη Μακεδονία, τους φιλοξενούσε στο λεγόμενο "Ασυλο των Μακεδόνων" της οδού Μιχαήλ Βόδα.

Ετσι η Κυβέρνηση ακολούθησε μια άψογο φιλειρηνική πολιτική έναντι των Νεοτούρκων, αφού είχε αποσύρει από τη Μακεδονία τους οπλαρχηγούς, που πιθανόν θα παραβίαζαν την πολιτική της για λόγους συναισθηματικούς ή από πατριωτικές παρορμήσεις. (2)

Τον δρόμο του αναγκαστικού εκπατρισμού ακο-

λούθησε μαζί με τους πλέον σημαίνοντες μακεδόνες οπλαρχηγούς και Γκόνος Γιώτας, με τον πιστό σύντροφό του Λάζο Μπαροβίτσαλη και μερικούς αφοσιωμένους οπαδούς του.

Αλλά ο Γκόνος και οι σύντροφοί του κατά το διάστημα που φιλοξενούνταν στο Ασυλο ελάμβαναν από τη Μακεδονία τις πλέον δυσάρεστες πληροφορίες.

Ενώ αυτοί απρακτούσαν μέσα στο Ασυλο, πληροφορούνταν ότι η προσφιλής τους πατρίδα, τα Γενισά, οι οικογένειές τους και οι συγχωριανοί τους βρίσκονταν στο έλεος των Κομιτατζήδων και του Βοεβόδα Αποστόλη.

Ολίγο μετά την κάθοδό του στην Αθήνα ο Γκόνος πληροφορήθηκε ότι στις 24 Νοεμβρίου 1909 συνελήφθησαν και φυλακίστηκαν στα Γενισά ο πατέρας, η μητέρα και άλλα συγγενικά του πρόσωπα. Επίσης την ίδια εποχή ρίχθηκαν στις φυλακές και 7 χωρικοί από το Ρουμλούκι, οι οποίοι μόνο κατόπιν τηλεγραφημάτων προς τον ίδιο τον Πρωθυπουργό και την Τουρκική Βουλή αφέθηκαν ελεύθεροι. (3)

Προηγουμένως, στις 8 Μαΐου 1909, έγινε απόπειρα δολοφονίας κατά του αδελφού του οπλαρχηγού Λάζου Μπαροβίτσαλη, ενώ επέστρεφε στο χωριό του από τη Γουμένισσα, όπου είχε οδηγήσει 7 συγχωριανούς του για να δηλώσουν ότι επανέρχονται στα πάτρια. (4)

Οι απόπειρες και οι δολοφονίες διαδέχονταν η μία την άλλη. Στις 25 Μαΐου 1909 δολοφονήθηκε εις το άκρον της πόλεως Γενισών από ενεδρεύοντες κομιτατζήδες ο αδελφός του διδασκάλου Παπαδόπουλου, ενώ διασώθηκε ως εκ θαύματος ο σύζυγος της αδελφής του Γκόνου Θωμάς. (5)

Την αγανάκτηση για όλα αυτά και την ανησυχία των Μακεδόνων οπλαρχηγών για το μέλλον της Μακεδονίας ε γνώριζε καλά η Ελληνική Κυβέρνηση. Και επειδή φοβείτο μήπως αυτά τα μακεδονικά λιοντάρια δραπετεύσουν από το κλουβί της οδού Μιχαήλ Βόδα και έτσι παραβιασθεί η φιλειρηνική πολιτική της έναντι της Τουρκίας, έστειλε στις 13 Νοεμβρίου 1910 το ακόλουθο τηλεγράφημα προς

τους Νομάρχες Λαρίσης και Τρικάλων, που είχαν την ευθύνη επιτηρήσεως των συνόρων: "Πληροφορούμεθα ότι τινές εκ των ενταύθα Μακεδόνων αρχηγών βαρέως φέροντες νέαν βουλγαρικών συμμοριών δράσιν, προπάντων όμως τρομεράς τουρκικών αρχών καταπιέσεις εναντίον οικογενειών και συγχωριανών των, δικαίως δε συγκινούμενοι επί πρωτοφανεί καταδιώξει ελληνικού στοιχείου, ανταλλάσσουσιν σκέψεις περί σχηματισμού μικρών σωμάτων και εξόδου εις Μακεδονίαν". (6)

Δηλαδή η Ελληνική Κυβέρνηση δικαίωσε την αγανάκτηση των Μακεδόνων Οπλαρχηγών για την πρωτοφανή καταδίωξη του ελληνικού στοιχείου στην πατρίδα τους Μακεδονία, αλλά κύριο μέλημα είχε τη μη παραβίαση της χαραχθείσης φιλειρηνικής της πολιτικής.

Επειδή δε αντιλαμβανόταν ότι οι οπλαρχηγοί αυτοί είναι ασυγκράτητοι, διέταξε την ακόμη πιο αυστηρή επιτήρηση των ελληνοτουρκικών συνόρων.

Παρόλα τα αυστηρά μέτρα και την άγρυπνο επιτήρηση των συνόρων η απόδραση των Οπλαρχηγών από το Ασυλο και το πέρασμά τους στο τουρκικό έδαφος ήταν αναπόφευκτα εκ μέρους των Οπλαρχηγών και γι' αυτό ακριβώς έγινε.

Συγκεκριμένα για τους Γενισσιώτες Οπλαρχηγούς Γκόνος και Λάζο στις 8 Νοεμβρίου 1910 το Υπουργείο των Εξωτερικών πληροφορεί τους Νομάρχες Λαρίσης και Τρικάλων: "Την 3ην τρέχοντος Γκόνος Γιώτας εκ Γενισών και Λάζος Μπαροβίτσαλης, οπλαρχηγοί, και Αθανάσιος Μπέτσας εκ Γενισών οπλίτης ανεχώρησαν εντεύθεν χθες πρωϊαν σκοπούντες εισβάλωσιν Τουρκικό έδαφος, αφού προσλάβωσιν και άλλους οπαδούς εκ Θεσσαλίας". (7)

Ο Νομάρχης Λαρίσης την 9 Νοεμβρίου 1910 απαντά στο παραπάνω τηλεγράφημα ότι ο Γκόνος έφθασε στη Λάρισα και σκοπεύει να κατευθυνθεί προς το Αργυροπούλι ή προς το Τσάγεζι. Εκφράζει όμως ο Νομάρχης την πεποίθηση ότι είτε διέλθουν διά ξηράς από το Αργυροπούλι είτε διά θαλάσσης από το Τσάγεζι, θα συλληφθούν οπωσδήποτε, διότι η φρούρηση και των δυο αυτών διαβάσεων είναι αυστηρότατη. (8)

Υστερα από αυτά τα τετελεσμένα γεγονότα το Υπουργείο Εξωτερικών διά να αποφύγει τυχόν προστριβές με τις Τουρκικές Αρχές και για να μη φανεί ότι παραβιάζει τη φιλειρηνική του πολιτική, ειδοποιεί τους Νομάρχες όπως, σε περίπτωση που τα σώματα συλληφθούν και χαρακτηρισθούν από τις οθωμανικές αρχές ως πολιτικές συμμορίες, δηλώσουν ότι οι ομάδες αυτές είναι κοινοί ληστές καταδιωκόμενοι στην Αγγλία, που κατέφυγαν στο τουρκικό έδαφος. (9)

Κατά το τελευταίο δεκαήμερο του Νοεμβρίου του 1910, το Σώμα Λάζου και Γκόνου άρχισε να εμφανίζεται σε διάφορα χωριά του Ρουμλουκίου. Οι Τουρκικές Αρχές μόλις πληροφορήθηκαν την εμφάνιση του Σώματος, αμέσως έστειλαν προς καταδίωξή τους αποσπάσματα από τη Βέροια και μάλιστα με επικεφαλής τον ίδιο τον Καϊμακάμη Βεροίας. (10)

Πρώτη ενέργεια του Γκόνου είναι η πρόσκληση στο λημέρι του, κάπου κοντά στο χωριό Νησέλι, του μουχτάρη του Αρκουδοχωριού Σίμου Πατούλα και μέσω αυτού η αποστολή στο Ελληνικό Προξενείο της Θεσσαλονίκης μιας συγκλονιστικής επιστολής.

Με την επιστολή αυτή, φωτοτυπία της οποίας παραθέτουμε παρακάτω, ο Γκόνος κηρύσσει την έναρξη του δεύτερου γύρου του ένοπλου Μακεδονικού Αγώνα και ειδοποιεί την Ελληνική Κυβέρνηση ότι *“ανέλαβε και πάλιν τον ιερό εις Μακεδονία αγώνα”*. (11)

Σημειωτέον ότι αυτό γίνεται καθ' ολοκληρία με δική του πρωτοβουλία, διότι, όπως γράφει ο ίδιος, *“αυτό επιτάσσει η πατριωτική του συνείδηση και οι ανάγκες της εποχής”*.

Γνωρίζει πολύ καλά ο Γκόνος, άλλωστε το ομολογεί και στην επιστολή του, ότι η ενέργεια αυτή αντιστρατεύεται στην επίσημη φιλειρηνική πολιτική της Κυβερνήσεως προς τα όμορα βαλκανικά κράτη.

Είναι πεπεισμένος ότι το Υπουργείο Εξωτερικών αντιτίθεται στη δραστηριοποίηση των Μακεδονικών Σωμάτων και ότι για το λόγο αυτό το

Προξενείο θα του αρνηθεί τη συνδρομή *“την οποία αναπόδραστος ανάγκη απαιτεί”*.

“Αλλά εμείς”, συνεχίζει στην επιστολή του, *“τέκνα του τόπου αυτόχθονα, γνωρίζομεν κάλλιον παντός άλλου εκ των πέραν της χώρας ταύτης διαμενόντων και διαβλέπομεν καθαρότερον τον επικρεμάμενο κίνδυνο υπέρ την κεφαλή του μακεδονικού Ελληνισμού. Ούτος σφαδάζει σήμερον ασυγκρίτως πλειότερων άλλης εποχής υπό την πτέρνα του τυράννου αφ' ενός και των ποικιλωνύμων εχθρών μας αφ' ετέρου”*.

Εν τούτοις ο Γκόνος και οι οπαδοί του αν και γνωρίζουν ότι δεν θα τύχουν της συνδρομής τους Προξενείου, είναι αποφασισμένοι να υπερασπισθούν τα πάτρια με τα λίγα όπλα, που είχαν κρύψει σε διάφορα κρησφύγετα, πριν αναχωρήσουν για την ελεύθερη Ελλάδα.

Ενώ ακόμη είναι εν εξελίξει η καταδίωξη των από τα αποσπάσματα της Βεροίας, ο πρόξενος Παπαδιαμαντόπουλος αναθέτει στον παντοπώλη της Βεροίας Ιωάννη Στεφανή να μεταπείσει τον Γκόνο να επιστρέψει στην Ελλάδα, διότι *“η καταστροφή αυτών έσεται βεβαία”*. (12)

Αλλά το Υπουργείο Εξωτερικών, βλέποντας ότι ο Γκόνος είναι αποφασισμένος να θυσιάσει για την ασφάλεια και την εθνική υπόθεση της γενέτειράς του απαντά στον Παπαδιαμαντόπουλο: *“Επαφιέμεθα εις κρίσιν ημών όντων εγγύς των πραγμάτων”* (13)

Το Σώμα, το οποίον υπό την αρχηγία του Γκόνου μετά την πρώτη καταδίωξη από τους Τούρκους άρχισε να εμφανίζεται σε διάφορα χωριά του Ρουμλουκίου, απαρτιζόταν, εκτός από τον αρχηγό Γκόνο και τον υπαρχηγό Λάζο Μπαροβίτσαλη, από τον Ναουσαίο Αθανάσιο Μακρή, τον Κυριάκο από την Κουλακιά, κάποιον Στέλιο από την Κρήτη, από τον επίσης Κρητικό Μανώλη Πατεράκη, από δύο οπλίτες από τη Βέροια με το όνομα Κόττας και από δύο αγνώστους στην περιφέρεια καταγόμενος από την Καστοριά. Σε αυτούς προστεθήκαν και δύο εγχώριοι πρόην αντάρτες.

Το Σώμα εκινείτο κυρίως γύρω από το τσιφλίκι

Νησέλι. Βρισκόταν υπό την απηνή δίωξη των Τουρκικών Αρχών και συνεχώς ήταν περικυκλωμένο από ισχυρά τουρκικά αποσπάσματα με τα οποία συνήψε δύο λυσσώδεις μάχες εκ του συστάδην.

Η πρώτη μάχη δόθηκε αμέσως μετά την πρώτη εμφάνισή του με πολύ ισχυρά τουρκικά αποσπάσματα και όπως ανέφερα παραπάνω, υπό την αρχηγία του ιδίου του Καϊμακάμη Βεροίας.

Η μάχη αυτή αναπτέρωσε το ηθικό των Ελλήνων κατοίκων της περιοχής και περιόρισε τις αυθαιρεσίες των βουλγάρων Κομιτατζήδων.

Μέχρι το Φεβρουάριο του 1911 η παρουσία του Γκόνου στην περιοχή ήταν πολύ ευεργετική.

Δυστυχώς όμως την 23ην του μηνός αυτού (ν.ημ.) το σώμα συναντήθηκε με ισχυρή τουρκική δύναμη υπό τον ταγματάρχη Χαλίλ μπέη και σύμφωνα με υπάρχουσα επιστολή του οπλίτου του σώματος Κρητικού Εμμανουήλ Πατεράκη *“εφονεύθη ο αρχηγός Γκόνος και ένεκα του απηνούς διωγμού αφ’ ενός και ελλείπει οδηγιών αφ’ ετέρου αναγκάσθηκαν οι επιζήσαντες να επιστρέψουν στην Ελλάδα”*.

Αυτός είναι ο επίλογος της ηρωικής εξόδου του Γκόνου από την ελεύθερη Ελλάδα στην υπόδουλη πατρίδα του Γενιτά.

Ο αγώνας του όμως δεν τελείωσε. Συνεχίστηκε με την ίδια αποφασιστικότητα από τον αφοσιωμένο του υπαρχηγό Λάζο Μπαροβίτσαλη, ο οποίος ξαναγύρισε πάλι, μόνος τώρα, στην πολύπαθη πατρίδα του αλλά δυστυχώς την 8 Σεπτεμβρίου 1911 βρήκε και αυτός τον ίδιο ηρωικό θάνατο όπως και ο αρχηγός του Γκόνος Γιώτας.

Πηγές - Βοηθήματα

1. Σχετικά με τη δημιουργηθείσα κατάσταση μετά το Νεοτουρκικό Κίνημα της 10 Ιουλίου 1908. Βλ. Ν. Βλάχος, Το μακεδονικόν ως φράσις του ανατολικού ζητήματος 1878 - 1908.

2. Τηλεγράφημα Υπουργείου Εξωτερικών προς Προξενείον Θεσσαλονίκης Νο 661 από 23-7-1911.

3. Εγγραφον Προξενείου Θεσσαλονίκης προς Υπουργείο Εξωτερικών Νο 872 από 24-11-1909.

4. Εμπιστευτικό σημείωμα του Κέντρου Θεσσαλονίκης προς Κέντρο Αθηνών Νο 47 από 6-5-1909.

5. Εμπιστευτικό σημείωμα του Κέντρου Θεσσαλονίκης προς Κέντρο Αθηνών Νο 55 από 25-5-1909.

6. Κρυπτογράφημα Υπουργείου Εξωτερικών προς Νομάρχας Λαρίσης και Τρικάλων Νο 19625 από 3-11-1910.

7. Κρυπτογράφημα Υπουργείου Εξωτερικών προς Νομάρχας Λαρίσης και Τρικάλων Νο 19854 από 8-11-1910.

8. Τηλεγράφημα Νομάρχου Λαρίσης προς Υπουργείο Εξωτερικών από 9/22 Νοεμβρίου 1910.

9. Αχρονολόγητο τηλεγράφημα Υπουργείου Εξωτερικών προς Προξενία Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου, Σερρών (ημ. λήξεως 11-9-19;).

10. Εγγραφον Προξενείου Θεσσαλονίκης προς Υπουργείο Εξωτερικών Νο 715 από 26-11-1910.

11. Η επιστολή εγράφη ενώπιον του κοιμιστού αυτής προς το Προξενείο Θεσσαλονίκης καθ’ υπαγόρευσιν του Γκόνου από τον οπλίτη του Σώματος του Εμμανουήλ Πατεράκη, Κρητικό και υπεγράφη από Γκόνο και Λάζο.

12. Αχρονολόγητο σημείωμα Κέντρου Αθηνών, και έγγραφον Προξενείου Θεσσαλονίκης προς Υπουργείο Εξωτερικών Νο 695 από 24-11-1910.

13. Τηλεγράφημα Υπουργείου Εξωτερικών προς Προξενείον Θεσσαλονίκης Νο 21660 από 24-11-1910.

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο - Εθνικό Ιδρυμα Ερευνών Ιστορικός βιομηχανικός εξοπλισμός στην Ελλάδα

Παρουσίαση: **Αλέξανδρος Οικονόμου**
Αρχιτέκτων Μηχανικός

“Η ιστορία της Ελληνικής βιομηχανίας, όπως καταγράφεται σήμερα μέσα από τους σιωπηλούς μάρτυρες, τα μνημεία της βιομηχανικής κληρονομιάς, είναι από τα πιο σημαντικά και εν τούτοις παραγνωρισμένα κομμάτια της νεοελληνικής μας παράδοσης και συνείδησης. Τόσο το κέλυφος των κτιρίων όσο και ο εξοπλισμός που έχουν διασωθεί μέχρι σήμερα, αποτελούν φορείς μνήμης για την κοινωνία μας. Ιστορούν τις σκληρές προσπάθειες για την υλοποίηση ενός αναπτυξιακού οράματος..., ξαναζωντανεύουν τους αγώνες των εργαζομένων για τη συγκρότηση των πρώτων πυρήνων της εργατικής τάξης..., εκφράζουν τα πρώτα σκιρτήματα μιας επιχειρηματικότητας, που στόχευε στη δημιουργία στέρεης υποδομής για την εκβιομηχάνιση της χώρας...”

Με αυτά τα λόγια η Υπουργός Ανάπτυξης Κα Βάσω Παπανδρέου χαιρετίζει την έκδοση του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου και του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών με τίτλο **“Ιστορικός Βιομηχανικός Εξοπλισμός στην Ελλάδα”**, που πρόσφατα κυκλοφόρησε, και το οποίο η αγαπητή συνάδελφος Κα Εύη Μαυρουδή είχε την καλοσύνη να μας προσφέρει. Πρόκειται για τα υλικά του ερευνητικού

προγράμματος **“Καταγραφή και αποτίμηση Ιστορικού βιομηχανικού εξοπλισμού”**, που χρηματοδοτήθηκε από το Υπουργείο Ανάπτυξης και την Ευρωπαϊκή Ένωση και υλοποιήθηκε την περίοδο 1995-1996. Η έρευνα αναπτύχθηκε σε επτά ελληνικές πόλεις, τον Πειραιά, το Λαύριο, την Ερμούπολη, τον Βόλο, την Πάτρα, τη Νάουσα και τη Γουμένισσα. Κάλυψε εννέα σημαντικούς κλάδους της ελληνικής βιομηχανίας, και συγκεκριμένα την **Ενέργεια ως Υδροκίνηση και ως Ηλεκτρική ενέργεια, τα Μεταλλεία και τη Μεταλλουργία, τη Μηχανουργία, τη Χημική βιομηχανία, τη Μεταξουργία, την Επεξεργασία Αγροτικών Προϊόντων, τη Βυρσοδεψία, την Κεραμοποιία και τη Χαρτοβιομηχανία**, εξέτασε δε εικοσιπέντε βιομηχανικές μονάδες, που καλύπτουν μια περίοδο ενός περίπου αιώνα, από το 1850 έως το 1950.

Το βιβλίο είναι πανόδετο, μεγάλου σχήματος με πρόσθετα έγχρωμα εξώφυλλα, και αποτελείται από 335 σελίδες με πλούσιο φωτογραφικό υλικό. Περιλαμβάνει μια πολύ ενδιαφέρουσα εκτενή εισαγωγή (σελ 15-62), όπου ο καθηγητής του ΕΜΠ κ. Γ. Πολύζος αναφέρεται στο **Παρελθόν και το Μέλλον για τις “σιωπηλές μηχανές”**, ο ιστορικός Βασίλης

Παναγιωτόπουλος ρίχνει μια ματιά στον **Τεχνικό Εξοπλισμό της Ελληνικής Βιομηχανίας**, η Χριστίνα Αγκριαντώνη αναπτύσσει τις **Κατευθύνσεις του Ερευνητικού Προγράμματος**, ο Νίκος Μπελαβίλας αναζητά τα **Ιχνη της Ιστορικής Βιομηχανίας στις Ελληνικές Πόλεις**, η Σιμόνη Ζαφειροπούλου αναφέρεται στην **Αισθητική του Βιομηχανικού Εξοπλισμού**, η Μάρω Αδάμη καταπιάνεται με τα **Αρχεία Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών** ενώ ο Βασίλης Δωροβίνης αναφέρεται στο **Θεσμικό Πλαίσιο Προστασίας της Βιομηχανικής Κληρονομιάς και του Βιομηχανικού Εξοπλισμού**.

Τα ειδικά θέματα που αναφέρθηκαν παραπάνω, κατανέμονται στα εννέα κύρια κεφάλαια, όπου περιλαμβάνονται επί μέρους ερευνητικές εργασίες μικρών ομάδων επιστημόνων, ενώ τα κείμενα συμπληρώνονται από εκτενή βιβλιογραφία και κατάλογο αρχειακών πηγών καθώς και μια σύντομη περίληψη στην αγγλική γλώσσα.

“... Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι η χώρα μας δεν έζησε τη βιομηχανική επανάσταση με τον τρόπο που τη βίωσε η Κεντρική Ευρώπη και ούτε έχει να επιδείξει τη βαριά βιομηχανία άλλων χωρών. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν έχει τη δική της ιστορία και σε αυτόν τον τομέα. Μια ιστορία άγραφη ακόμα. Και οι μηχανές, αυτές οι μηχανές που τώρα παραδίδονται στο έλεος του χρόνου, είναι οι ζωντανοί μάρτυρες αυτής της ιστορίας...” σημειώνει ο κ. Πολύζος στην Εισαγωγή, παρουσιάζοντας το πρόγραμμα, που κατέγραψε τα πιο σημαντικά “ιστορικά” βιομηχανικά συγκροτήματα επτά ελληνικών πόλεων, μικρό μόνο δείγμα του τεράστιου πλούτου του βιομηχανικού εξοπλισμού που απλώνεται σε όλη τη χώρα.

Από την πλευρά του ο κ. Βασίλης Παναγιωτόπουλος σημειώνει: “Μέσα σε κάποιες συνθήκες σχετικής ωριμότητας της ελληνικής οικονομίας, μέσα σε παλιές, αλλά και σε νεότερες επιχειρήσεις,

αναδεικνύονται νέα αισθήματα αναζήτησης της κοινωνικής μας ταυτότητας, νέες ανάγκες αυτογνωσίας, που εξασφαλίζουν μια μικρή έστω δεκτικότητα στις επιστημονικές - πολιτιστικές προτάσεις μελέτης και διατήρησης... Τα κτίρια και οι μηχανές, τα αρχεία και τα παλιά δείγματα της παραγωγής, αλλά και ακόμη οι επιχειρήσεις με τους πρωτοφανέρωτους τολμηρούς βιομηχάνους και τους εξίσου πρωτοφανέρωτους σιωπηλούς εργάτες τους, έχουν κιόλας χαρακτηριστεί ως ένα πολιτιστικό αγαθό, ως μια κοινωνική παρακαταθήκη που ζητεί τη φροντίδα μας, που μας καλεί στη μελέτη και την κατανόησή της...”

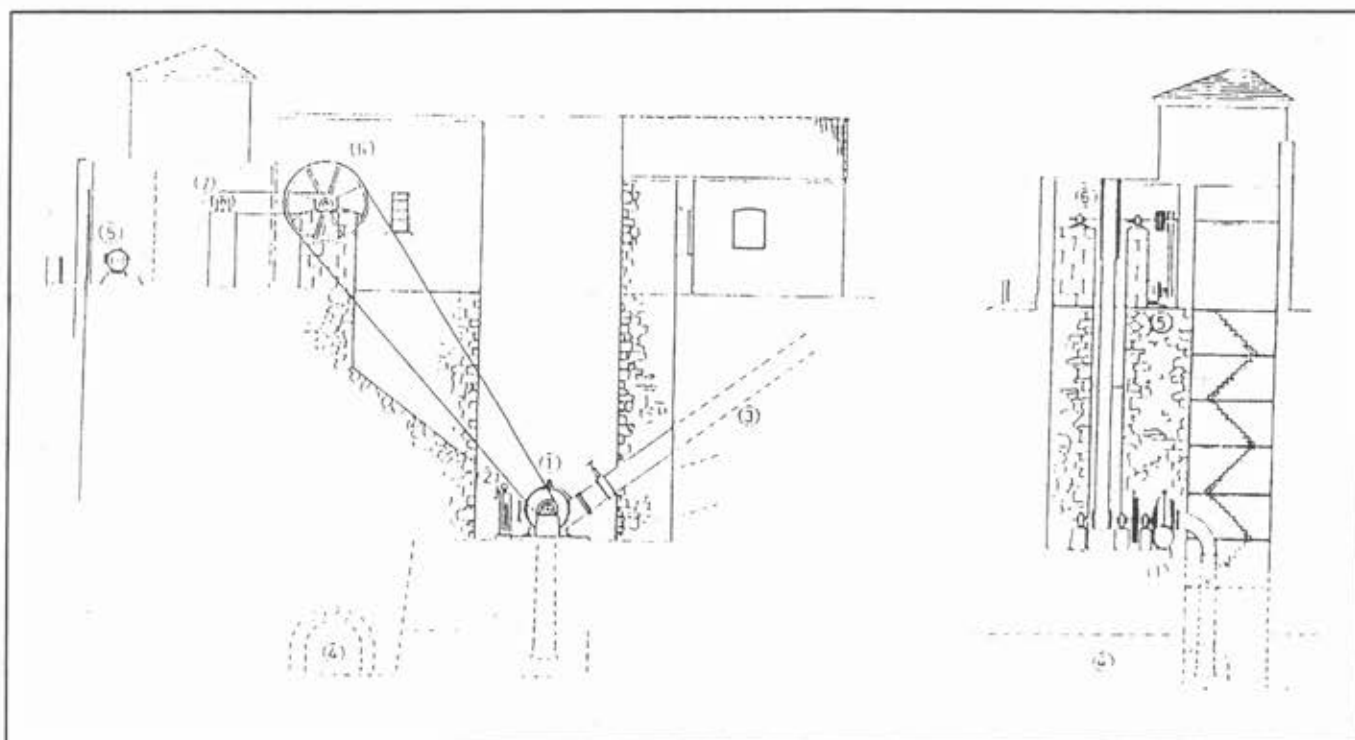
Όπως είναι φυσικό, η Νάουσα καταλαμβάνει μια σημαντική θέση μέσα στη μνημειώδη αυτή συλλογική εργασία. Όπως ήδη αναφέρθηκε, στο πρώτο κεφάλαιο, που αναφέρεται στον τομέα της ενέργειας, η έρευνα εξέτασε την υδροκίνηση και τον ηλεκτρισμό. Η υδροκίνηση καλύφθηκε κυρίως με το δίκτυο των υδρομύλων και των κλωστοϋφαντουργείων της Νάουσας, και κάποιες ενδιαφέρουσες περιπτώσεις υδρομύλων του Βόλου. Σε οκτώ σελίδες (σελ. 66 έως 73) οι Αρχιτέκτονες της 4ης Εφορείας Νεοτέρων Μνημείων **Εύη Μαυρουδή και Όλγα Τραγανού - Δεληγιάννη** και ο Μηχανολόγος **Σάκης Χατζηγώγας** παρουσιάζουν τις “**Υδροκίνητες Βιομηχανίες στην περιοχή της Νάουσας**”, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στους μηχανισμούς αξιοποίησης του “λευκού άνθρακα”, της Αράπιτσας, με τις διακλαδώσεις και τους τεχνητούς αγωγούς, κυρίως με το “τσέρκι” και τις τουρμπίνες, μηχανισμοί που αναπαριστώνται με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ακρίβεια, με βάση προφορικές κυρίως μαρτυρίες. Περιγράφονται επίσης τα σημαντικότερα εργοστάσια της πόλης που χρησιμοποίησαν την υδροκίνηση, το Νηματουργείο “ΥΦΕΝ” (πρώην “Γκούτα - Καράτζια”), το Νηματουργείο Βαρβαρέσος (πρώην “Γρ. Τοίτση & Σία”, την Εριουργία Γεωργιάδη “ΒΕΤΛΑΝΣ - ΝΑΟΥΣΑ” (πρώην “ΕΡΙΑ”), το

Κλωστοϋφαντήριο Λόγγου, Κύρση & Τουρπάλη και το Νηματουργείο Μπίλη & Τσίτση και παρατίθενται σχεδιαγράμματα του τρόπου μετάδοσης της κίνησης μέσω υδροστροβίλων και ιμάντων.

Η Νάουσα εκπροσωπείται και στο έκτο κεφάλαιο του βιβλίου, που αναφέρεται στον τομέα της επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων. Εκεί, στις σελίδες 245 έως 250 περιλαμβάνεται η εργασία των ίδιων ερευνητών που αναφέρθηκαν παραπάνω, της Εύης Μαυρουδή, Όλγας Τραγανού - Δεληγιάννη και Σάκης Χατζηγώγα, όπου περιγράφεται αναλυτικά ο **Κυλινδρόμυλος Ματθαίου στη Νάουσα**. Η μελέτη περιλαμβάνει στοιχεία από το ιστορικό της οικογένειας Ματθαίου, αναλυτική περιγραφή του κτιριακού συγκροτήματος κατοικίας - μύλου, και στοιχεία από τον τρόπο λειτουργίας της επιχείρησης. Σε επί μέρους κεφάλαια περιγράφεται ο μηχανολογικός εξοπλισμός και ιδιαίτερα η κινητήρια διάταξη του μύλου καθώς και η παραγωγική διαδικασία, η σειρά δηλαδή των εργασιών στην παραγωγή αλεύρων.

Η έκδοση αυτή έρχεται να προσθέσει τη δική της συμβολή στην προσπάθεια προστασίας και ανάδειξης των ιστορικών βιομηχανικών συγκροτημάτων που ξεκίνησε ήδη από τη δεκαετία του 1980 στην Ελλάδα. Έρχεται να αποκαλύψει τον σιωπηλό πλέον κόσμο μιας άγραφης σελίδας της νεότερης ιστορίας μας, μέσα από εγκαταλειμμένα και ερειπωμένα βιομηχανικά συγκροτήματα, με ηλικία που πολλές φορές αγγίζει τον ένα αιώνα, και να βοηθήσει στην κατανόηση του ιστορικού πλούτου που κρύβεται μέσα στις παλιές βιομηχανικές ζώνες των πόλεων. *“... Γιατί η διάσωση της βιομηχανικής κληρονομιάς εξαρτάται από τη συνείδηση και τον σεβασμό της αξίας, της φυσιογνωμίας και του μέτρου της, συνείδηση και σεβασμό που θα πρέπει να αποκτήσει ο καθένας μας”* όπως πολύ χαρακτηριστικά επισημαίνεται στην Εισαγωγή.

Νάουσα, Νοέμβριος 1998

Σχεδιαστική αναπαράσταση της κεντρικής τουρμπίνας του εργοστασίου Λόγγου, Κύρση και Τουρπάλη

Η Λίμνη των Γιαννιτσών

Από την παραλιακή Πέλλα και τα “Μυστικά του Βάλτου”
στο σημερινό εύφορο κάμπο της Θεσσαλονίκης

Λευκής Σαμαρά - Δημήτρη Πανταζόπουλου

...Και άνοιξε στο κούτσουρο ένα κούφωμα ο Γιάννης ο Χουβαρδάς, το γέμισε λίρες, το ξανάκλεισε καλά και το ‘ριξε στη θάλασσα, προς τη μεριά του Κωνσταντή. Αλλά τα κύματα, ήρθαν ανάποδα και το κούτσουρο ξαναγύρισε πάλι έξω από το σπίτι του Γιάννη του Χουβαρδά... “Καλά παππού, ρωτούσαμε είχε θάλασσα η Νάουσα; Θάλασσα; Απέραντη. Αν πάτε στο “Κιόσκι”, θα δείτε ακόμα της “καρχέλες” στα ντουβάρια, που έδεναν τα καράβια...” Πράγματι οι γεωλογικές ταράτσες πάνω στις οποίες είναι κτισμένες οι πόλεις Βέροια - Νάουσα - Εδεσσα, μαρτυρούν καταποντισμό της σημερινής πεδινής περιοχής της Κεντρικής Μακεδονίας. Στο γεωλογικό εργαστήριο του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου, βρίσκεται δείγμα πανίδας μαλακίων που ήρθε στην επιφάνεια το 1934 από τις εκσκαφές των εγγειοβελτιωτικών έργων που πραγματοποιούνταν. Τα ίδια αφηγούνται και οι παλιότεροι της περιοχής του Ρουμλουκιού στα εγγόνια τους.

Η περιοχή της πεδιάδας Θεσσαλονίκης - Γιαννιτσών, αρχίζει Β.Α. από την ταφροειδή κοιλάδα του Αξιού ποταμού, περιβάλλεται από Βορρά από τις οροσειρές του Πάικου (υψ. 1430 m.) και του συγκροτήματος Τζένα (υψ. 2183 m.) Δυτικά από το όρος Βόρα (υψ. 2595 m.) και το Βέρμιο (υψ. 2052 m.) Νότια από τα Πιέρια (υψ. 1878 m.) και καταλήγει στις εκβολές του Αλιάκμονα. Από τους ορεινούς αυτούς όγκους κατεβαίνουν χείμαρροι και ποταμοί, όπως οι χείμαρροι Τσεσμέ και Τσιναρλή ή Μπάλιτσα, ο Γράμμος και Λάκκας, ο ποταμός Μογλενίτσας, που φέρνει τα νερά του υψιπέδου της Αλμπίας, οι χείμαρροι Σκρόπ και Κουτίχα, ο Τριπότα-

μος, η Αράπιτσα και πολλοί άλλοι μικροχείμαρροι, ενώ στο στόμιο της πεδιάδας προς τη θάλασσα χύνονται οι ποταμοί Γαλλικός, Αξίος, Αλιάκμονας και ανάμεσά τους ο Λουδίας, στη χαμηλότερη γραμμή της πεδιάδας και κύριος αποδέκτης όλων των νερών που κατέληγαν εκεί.

Ω! Πιερία, ευτυχής,
που σε τιμά ο Εύοιος (Διόνυσος)
Θα ‘ρθει σ’ εσένα με χορούς,
με βακχικά τραγούδια,
κι αφού διαβεί τον Αξίο
με γρήγορο το ρεύμα
τις Βάκχες τις γοργόστροφες
θα φέρει στον Λυδία (Λουδία),
τον γενναιόδωρο γονιό,
που στους θνητούς χαρίζει
τύχη και πλούτη άφθονα κι άλογα ξακουσμένα,
που τρέφει εύφορη τροφή
και τα νερά λιπαίνουν.

διαβάζουμε στις “Βάκχες” του Ευριπίδη, ο οποίος φιλοξενήθηκε στη Μακεδονία, στην Πέλλα, προσκαλεσμένος από τον βασιλιά Αρχέλαο, ο οποίος τον τίμησε ιδιαίτερα όταν πέθανε, του ανήγειρε μνήμα σε πολύ όμορφη περιοχή της Μακεδονίας και αρνήθηκε να δώσει τα οστά του στους Αθηναίους.

Γεωλογική εξέλιξη της περιοχής

Ο Struk, από πηγές αρχαίων συγγραφέων συνέταξε σειρά παλαιογεωγραφικών χαρτών (1-3) για

να εξηγήσει την εξέλιξη της περιοχής τα τελευταία 2500 χρόνια. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, πριν από το 500 π.Χ. ο Θερμαϊκός κόλπος επεκτείνονταν δυτικά και κατελάμβανε όλη τη σημερινή πεδιάδα της Κεντρικής Μακεδονίας, έφθανε δηλαδή μέχρι την Πέλλα, την αρχαία πόλη Κύρος, που βρίσκεται στις υπώρειες του Πάικου, λίγο νοτιότερα από τη σημερινή Αραβησσό και δυτικά μέχρι τη σημερινή Σκύδρα.

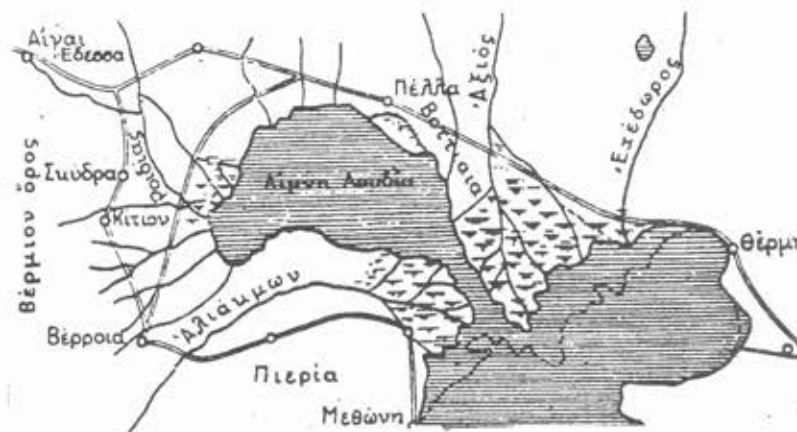
Μέσα στον κόλπο αυτό χύνονται απ' ευθείας οι ποταμοί Εχέδωρος (σημερινός Γαλλικός), ο Αξιός, ο Αλιάκμονας και όλοι οι χείμαρροι των ορεινών όγκων, ανάμεσα στους οποίους ιδιαίτερη σημασία είχε ο χείμαρρος Ροϊδιάς ή Λουδίας (σημερινός Μογλενίτσας) που με τα φερτά του υλικά πρόσχωνε την πεδιάδα και απωθούσε τη δυτική όχθη του κόλπου (σχ. 1).

Ισως ένας από τους λόγους που ο Αρχέλαος, ο βασιλιάς των Μακεδόνων, μετακίνησε το 400 π.Χ. την πρωτεύουσα του Μακεδονικού Κράτους από τις Αίγες στην Πέλλα, είναι γιατί αυτή είχε απομακρυνθεί σημαντικά από τη θάλασσα και άρχισε να σχηματίζεται το έλος Κολοντεί, (Λουδία) ενώ η Πέλλα ήταν παραθαλάσσια πόλη και απέναντι από αυτήν, σε μια μικρή απόσταση από την ακτή, βρισκόταν το νησί Φάκος, με Φρούριο, όπου οι βασιλείς της Μακεδονίας φύλαγαν τους θησαυρούς τους.

Από το 500 π.Χ. έως τον 1ο αιώνα π.Χ. (σχ. 2) φαίνεται ότι οι προσχώσεις των ποταμών Αξιού και Αλιάκμονα συγκλίνουν μεταξύ τους και σχηματίζεται στο κέντρο της πεδιάδας που δημιουργήθηκε η αλμυρή λιμνοθάλασσα του Λουδία, ενώ στα δέλτα των δύο αυτών μεγάλων ποταμών, σχηματίζονται έλη. Ο Στράβων (64π.Χ. - 19 μ.Χ.) αναφέρει ότι το λιμάνι της Πέλλας επικοινωνούσε με

Σχ. 1 Μορφή της πεδιάδας Θεσσαλονίκης τον 5ο π.Χ. αι. κατά τον Struck

Σχ. 2 Μορφή της πεδιάδας Θεσσαλονίκης τον 1ο π.Χ. αι. κατά τον Struck

Σχ. 3 Μορφή της πεδιάδας Θεσσαλονίκης τον 5ο μ.Χ. αι. κατά τον Struck

τη θάλασσα μέσω ενός διαύλου που απέχει από αυτήν 120 στάδια (περίπου 19 χιλιόμετρα).

Από τον 1ο π.Χ. μέχρι τον 5ο μ.Χ. αιώνα φαίνεται πως οι τρεις ποταμοί Αξιός, Λουδίας, και Αλιάκμονας συμπλέκονται στα Δέλτα τους. Ο Ηρόδοτος, αναφέρει ότι ο Λουδίας και ο Αλιάκμονας ενώνονταν προτού φτάσουν στη θάλασσα σχηματίζοντας έτσι τα όρια μεταξύ Βοττιαίας (μεταξύ Λουδία και Αξιού χώρα) και της τότε Μακεδονίας.

Struk, όμως, το ερμηνεύει σαν βαθμιαία πρόσχωση του Θερμαϊκού Κόλπου, που είχε σαν συνέπεια να αποκλεισθεί η λίμνη με στενή προς την τη θάλασσα διέξοδο, στην οποία ενώνονταν ο Αξιός και ο Αλιάκμονας, που οι κοίτες τους, εξ αιτίας της εναπόθεσης των φερτών υλικών, άλλαζαν συνεχώς θέση, ενώ ταυτόχρονα δημιουργήσαν ξηρά και μίκραινε ο Κόλπος της Θεσσαλονίκης. Γενικά, στο τέλος του 5ου αιώνα μ.Χ. (σχ.3) εμφανίζεται η λίμνη Λουδία με έλη στη νοτιοδυτική πλευρά της.

Ο καθηγητής Μ. Μητσόπουλος, δέχεται πως η απόσυρση της θάλασσας δεν οφείλεται αποκλειστικά στην πρόσχωση, αλλά και σε ανοδικές ηπειρωτικές κινήσεις που επενήργησαν στη Μακεδονία.

Στα πρώτα λοιπόν μ.Χ. χρόνια, φαίνεται να κλείνει ο διάυλος και η λιμνοθάλασσα του Λουδία να μετατρέπεται σε λίμνη με έξοδο από υπερχειλίση προς τη θάλασσα τον Λουδία. Ταυτόχρονα, το αλμυρό νερό της λίμνης, με την εισροή των γλυκών νερών των ποταμών και χειμάρρων, μετατρέπεται σε γλυκό νερό.

Για την επικοινωνία της σημαντικής κοιλάδας του Αξιού με τη νότια Ελλάδα, οι Ρωμαίοι κατασκεύασαν πάνω στον Λουδία οδική γέφυρα που ένα τόξο της σώζεται ακόμα, δυτικά της Εθνικής οδού Θεσ/νίκης - Αθηνών.

Η Λίμνη

Ετσι σχηματίζεται η λίμνη των Γιαννιτσών με τα γύρω της έλη, όπου χύνονται όλα τα ποτάμια και οι χειμάρροι. Γεροντότεροι κάτοικοι του Κλειδιού, έλεγαν πως στον ατυχή πόλεμο του 1897 για να περάσει του τουρκικό πυροβολικό να πάει να χτυ-

πήσει τον ελληνικό στρατό στη Θεσσαλία, επιτάξανε τους κατοίκους του Κλειδιού να στρώσουν με πέτρα τους δρόμους στα έλη του Λουδία και του Αλιάκμονα που ήταν αδιάβατα σε βαριά οχήματα, γιατί η λίμνη θύμιζε τη ζούγκλα του Αμαζονίου στην πολυπλοκότητα από το αδιαπέραστό της, όπως αφηγείται ο Θωμάς Σταμόπουλος, ηλικιωμένος Ρουμλουκιώτης.

"Στον Αη Νικόλα, το νερό από δώθε μεριά (νότια) είχε δεν είχε 1 μέτρο βάθος, ενώ από κείθε μεριά ήταν μια πολιομάννα (παλιά κοίτη ποταμού) πολύ βαθιά, πάνω από 10 μέτρα. Από δώθε μεριά παγαίναμε με τις πλάβες. Χτυπούσαμε με το πλατσίδι στο νερό και ευρίσκαμε πέτρες τετράγωνες, που τις εφέραμε με τις πλάβες στο χωριό και εκάναμε μ' αυτές τα πατώματα (βάσεις) στους φούρνους μας. Μετά την αποξήρανση βρέθηκαν εκεί και στην τοποθεσία "Παναγιά" όπως την ελεγάμε, χαλάσματα από παλιές εκκλησίες. Εμάς δεν μας άφησαν να τα δούμε οι συνεργάτες της Γαλλικής εταιρείας Φαουντέσιον που αποξήρανε το Βάλτο. Ποιος ξέρει τι βρήκαν! Ακούγονταν τότε πως τα μετέφεραν στο Παρίσι. Πήγα και γω για να δω, άμα δεν με άφησαν. Αυτά είναι που γνωρίζω για το βάλτο, όπως τα έζησα ο ίδιος και μας τα έλεγαν οι παλιοί."

Το γεγονός ότι η λίμνη δεν είχε το εύρος που κατείχε πριν την αποξήρανση της, πιστοποιούν εκτός από την παράδοση που αφηγείται ο ηλικιωμένος Σχοινιώτης και η ανακάλυψη ενός νεολιθικού παραθαλάσσιου οικισμού σαν Τούμπα του χωριού Νέα Νικομήδεια (Μπρασιάτες) που χρονολογείται γύρω στα 6500 π.Χ. και θεωρείται ο αρχαιότερος στην Ευρώπη, του περίφημου Λουτρώνα των υστέρων Ρωμαϊκών χρόνων (3ος και 4ος αιώνας) με τα θαυμάσια τρία ψηφιδωτά του δάπεδα έξω από χωριό Νησί, στο αγρόκτημα του χωριού δύο μαρμαρινών λιονταριών και ενός ρωμαϊκού θωρακίου και βεβαίως το πλήθος των αρχαίων νομισμάτων, από τους κλασικούς χρόνους μέχρι και τη βυζαντινή περίοδο, των κεραμιδιών, των πετρών και των ανθρωπίνων οστών μέσα σε μεγάλα πιθάρια σε διάφορες περιοχές.

Η λίμνη κατά τη θερινή περίοδο είχε επιφάνεια 30.000 στρέμματα και τον χειμώνα 220.000 έως

350.000 στρέμματα. Στην πραγματικότητα ήταν ένας πυρήνας ακαθόριστης έκτασης, με ένα βάλτο αβαθή γεμάτο καλαμώνες το χειμώνα και πυκνή πράσινη φυτεία το καλοκαίρι. Η λίμνη - βάλτος ήταν πυκνοφυτεμένη, απρόσιτη, σχεδόν απόρρητη.

Τουρκικός στρατός, ποτέ δεν είχε μπει στη λίμνη που ήταν γνωστή σαν καταφύγιο ληστών.

Εκεί βρήκαν καταφύγιο οι Βούλγαροι Κομιτατζήδες, που με το πρόσχημα να ελευθερώσουν τη Μακεδονία από τους Τούρκους, επιδόθηκαν σ' ένα ανελέητο διωγμό κάθε ελληνικού στοιχείου, για να αλλοιώσουν την εθνολογική βάση, εκμεταλλευόμενοι την ανεκτικότητα της Τουρκίας απέναντί τους, ώστε να μπορέσουν έτσι να κάνουν την από τριτοκοσμικές ελληνική Μακεδονία βουλγαρική, όπως το είχαν πετύχει λίγα χρόνια πρωύτερα, εκμεταλλευόμενοι τις διεθνείς συγκυρίες, με την ελληνικότατη Ανατολική Ρωμυλία. Επειδή δεν μπορούσαν να δράσουν φανερά, γιατί οι Τούρκοι ήταν ανεκτικοί, μέχρι ενός σημείου, απέναντί τους, όσο δεν θίγονταν τα δικά τους συμφέροντα δηλαδή, οι κομιτατζήδες κατέλαβαν ψαράδικες καλύβες κτισμένες με καλάμια και ξύλα μέσα στη λίμνη και από κει με επιδρομές τη νύχτα τρομοκρατούσαν τη γύρω περιοχή.

Οι καλύβες της λίμνης και η ζωή των γύρω κατοίκων

Οι καλύβες ήταν ένας σκελετός από πασσάλους μπηγμένους στον βυθό σε σχήμα ορθογώνιο στενόμακρο, συνδεδεμένο με δοκάρια για βάση. Ανάμεσα στα δοκάρια, στοιβαγμένα καλάμια και ξύλα που ακουμπούσαν στον βυθό και υψώνονταν πάνω από τα ρηχά νερά σχημάτιζαν το "πάτωμα". Στη μέση, ή λίγο προς τη μια άκρη του πατώματος, άλλοι πάσσαλοι με δοκάρια υψώνονταν και γύρω τους καλάμια πλεγμένα με ψαθί και με ραγάζι σχημάτιζαν τους τοίχους της καλύβας. Τα δοκάρια αυτά της καλύβας, υποστήριζαν μια κωνική στέγη, σκεπασμένη και αυτή από καλάμια και ραγάζι, για να κυλά η βροχή και να μην πλημμυρίζει το εσωτερικό. Οπου τα νερά ήταν βαθιά, το "πάτωμα" θα έπρεπε να είναι πλωτό, δηλαδή πυκνό στερεό, για να βαστά καλύβα και άντρες. Τις καλύβες αυτές τις χρησιμο-

ποιούσαν οι ψαράδες, για να φυλάγουν τα εργαλεία τους, τις τροφές τους και πολλές φορές να κοιμούνται τη νύχτα.

Μέσα στην πυκνοκαλαμιά κυλούσε ο Βόδας, η Αράπιτσα, ο Τριπόταμος που με πολλούς μαιανδρισμούς μέσα στο βάλτο καταλήγουν στο "γουρνάντερο" στον Λουδία.

Στη λίμνη ψάρευαν, κυνηγούσαν έκοβαν ραγάζι για τις στέγες των σπιτιών, γέμιζαν σαμάρια, έπλεκαν ψάθες (αφηγήσεις Σταύρου Σπάρτη, Νικολάου Μαρκοβίτη) και άλεθαν τα γεννήματά τους στον μοναδικό αλευρόμυλο της περιοχής "τον μύλο του Σπάρτη". Επίσης η λίμνη έβριθε από βδέλλες οι οποίες εξάγονταν στην Αυστρία και γι' αυτό το παράρτημα της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος - Τεύχος Γ' εν Αθήναις τη 26 Φεβρουαρίου του 1915 που υπογράφει ο Υπουργός Αθανάσιος Ευταξίας, γίνεται σαφής διαχωρισμός του νοικιάσματος προς τους αλιείς της κάθε σκάλας, μόνο για ψάρια, όχι για βδέλλες. (δες έγγραφο εφ. Κυβ.) με ελάχιστο οριζόμενο φόρο προσφοράς κατά καλύβα.

Η λίμνη γενικά έβριθε από ζωή. Ψάρια, χέλια βάτραχοι, νερόκοτες, αγριόπαπιες, αγριόχηνες, αλεπούδες, κουνάβια, γέμιζαν τη λίμνη ψιθύρους και της έδιναν όψη μυστηριώδη και φαντασμαγορική. Τα φυσικά περάσματα "Μάνες του νερού" βοηθούσαν τους ψαράδες και κυνηγούς στην εκμετάλλευση

ριού και κάνναβης, ενώ οι πιο ηλικιωμένοι θυμούνται τους παππούδες τους να φορούν πουκάμισα και παντελόνια υφασμένα από τα ίδια υλικά. Οι τελευταίοι κατασκευαστές σχοινιών στο Ρουμλούκι ήταν οι αδελφοί Πρόδρομος (Πρότσιος) και Κων/νος (Ντίνας) Μπαλέτσας από το χωριό Κορυφή. Αντίστοιχη όμως δραστηριότητα αναπτύχθηκε με τη δημιουργία εργοστασίου παραγωγής σχοινιών από κάνναβη αμέσως μετά την αποξήρανση μέσα στο Βάλτο με την επωνυμία "Κανναβουργείο Σχοινά", ονομασία που έχει διατηρηθεί έως σήμερα ως αγροτική τοποθεσία, όπου σώζονται βέβαια και οι παλιές δεξαμενές αποφλοίωσης των βλαστών της κάνναβης.

Οικονομική ζωή

Στα παραλίμνια ρουμλουκιώτικα χωριά, η ποιμενική ζωή ήταν άμεσα εξαρτημένη και από τη λίμνη, διότι οι περισσότεροι από τους κατοίκους ασχολούνταν εκτός από την κτηνοτροφία και τη λιγυστή γεωργία, σε μεγάλη έκταση με την αλιεία, λόγω κυρίως του αφορολογήτου της τόσο από τους Τούρκους μπέηδες ιδιοκτήτες της γης του Ρουμλούκι, όσο και από την Οθωμανική διοίκηση. Η αλιεία εξασκούνταν για να καλύψει τις οικογενειακές ανάγκες, αλλά πρωτίστως για επαγγελματικούς λόγους και την ενίσχυση του οικογενειακού τους εισοδήματος. Από την άνοιξη μέχρι το τέλος του φθινοπώρου, η λίμνη έσφυζε από ζωή, καθώς εκατοντάδες ψαράδες πηγαиноέρχονταν με τις πλάβες τους (μονόξυλα χωρίς καρίνα αρκετά πρωτόγονης κατασκευής) για ψάρεμα ή εργάζονταν για τη διάνοιξη νέων και τη συντήρηση των παλιών υδάτινων μονοπατιών, με το κόψιμο των καλάμιών και του ραγαζιού (είδος υδρόβιου καλάμιού) χαμηλά μέσα στο νερό και σε πλάτος τόσο, όσο να διασταυρώνονται δύο πλάβες.

Πριν από τη θεομηνία της βουλγαρικής δράσης, η λίμνη ήταν κατοικημένη από χωρικούς που δούλευαν στα γύρω "τσιφλίκια" των Γιαμαλίδων, Σπάρτηδων και Μακροβιτσαίων, Ναουσαίων, που κατείχαν τεράστιες εκτάσεις. Όλες όμως οι καλύβες εγκαταλείφθηκαν, όταν άρχισαν οι συγκρούσεις των ελληνικών σωμάτων με τα βουλγαρικά και οι αγριότητες των Κομιτατζήδων, που κατατρομοκρά-

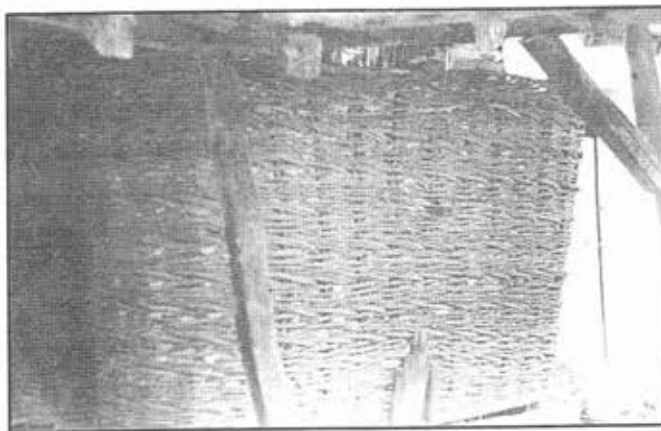
τησαν τους χωρικούς, οι οποίοι, παρ' όλα αυτά, συνέχισαν να προσφέρουν τη βοήθειά τους στους μακεδονομάχους, με κίνδυνο της ζωής τους.

Φορολογία των αλιευμάτων

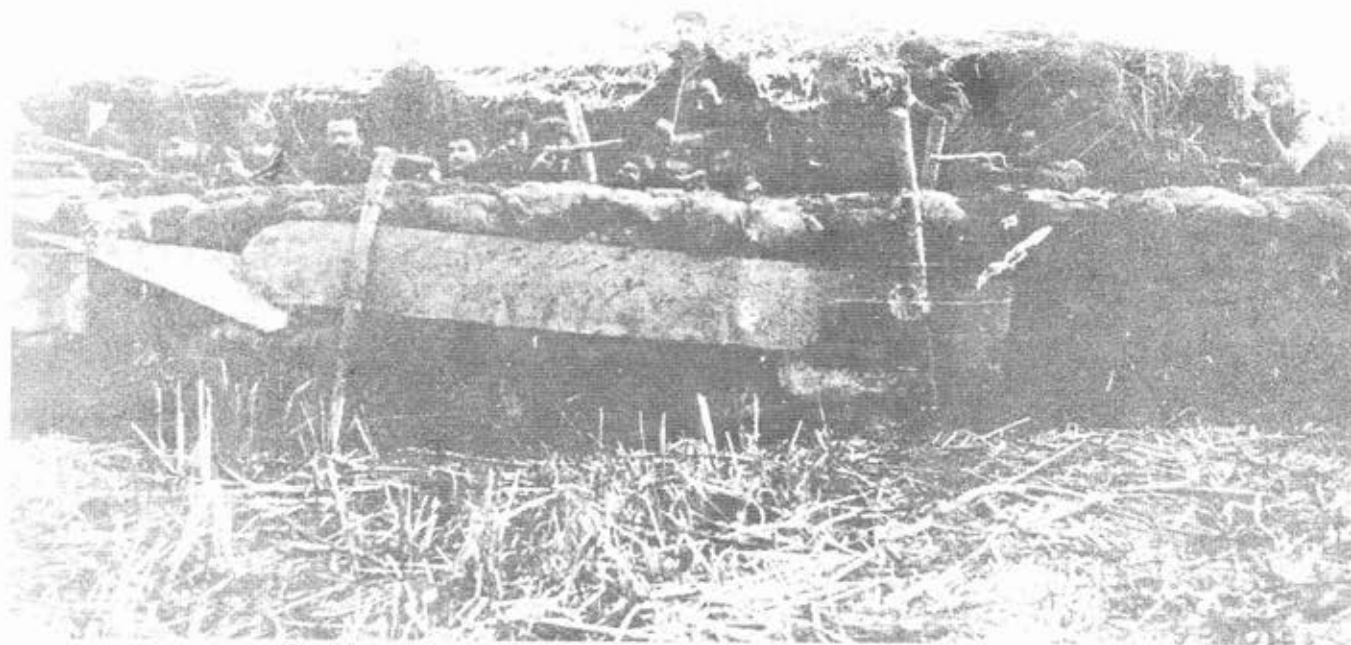
Μέχρι το 1912 η αλιεία ήταν αφορολόγητη στο Ρουμλούκι. Μετά την απελευθέρωση, το ελληνικό Δημόσιο ενοικίαζε εργολαβικά το δικαίωμα του φόρου 10% επί του συνόλου της παραγωγής που ονομαζόταν μεριτζής και οι ενοικιαστές προσλάμβαναν ως υπαλλήλους τους φορατζήδες που τους αποκαλούσαν μεριτζήδες. Αυτοί εγκαθίστανταν στις σκάλες και κατέγραφαν την παραγωγή των ψαράδων, που κατέφθαναν για να προσδέσουν τις πλάβες τους. Μετρώντας την ποσότητα, καθόριζαν τον φόρο και τον εισέπρατταν επί τόπου σε χρήματα, δίδοντας ταυτόχρονα έγγραφη απόδειξη για την εισπραξή του. Ως τελευταίοι μεριτζήδες αναφέρονται οι Νικόλαος Παπαδόπουλος και Αργύριος Καραγιάννης από το χωριό Νησί και ο πρόσφυγας από το 1914 από την Ανατολική Θράκη Νικόλαος Αμπατζής, κάτοικος του χωριού Ρέσινα (Βρυσάκι). Όπως ήταν φυσικό οι Ρουμλουκιώτες ψαράδες, προσπαθούσαν να αποκρύψουν την παραγωγή τους, για να μην πληρώσουν τον φόρο αυτό, γι' αυτό είτε προσάραζαν τις πλάβες τους σε άλλα σημεία της λίμνης μακριά από τις σκάλες είτε ψάρευαν λαθραία τη νύχτα.

Άλλα προϊόντα του Βάλτου

Αν βέβαια με την αλιεία ασχολούνταν επαγγελματικά τουλάχιστον οι κάτοικοι των παραλίμνιων

Αμπαρί κατασκευασμένο με πλοκό ρακίτας του βάλτου

Ψαράδικο πάτωμα που μετατράπηκε σε οχυρό των Μακεδονομάχων του Βάλτου

χωριών η συλλογή όμως του ραγαζιού, ενός είδους καλαμιού σαν ψαθόχορτο και της ρακίτας, ενός θάμνου με ευλύγιστους κλώνους ήταν πρακτική όλων των Ρουμλουκιωτών. Το ραγάζι ήταν απαραίτητο για το σκέπασμα στα παλιού τύπου Ρουμλουκιώτικα αγροτόσπιτα, τα ραγαζόσπιτα όπως τα έλεγαν, για την κατασκευή ψαθών, με τις οποίες καλύπτονταν τα δάπεδα και σε ύψος ενός περίπου μέτρου οι εσωτερικοί τοίχοι των σπιτιών, που τις ονόμαζαν τοιχοψάθια και χρησιμοποιούνταν για να απορροφούν την υγρασία και φυσικά η χρήση του ως καύσιμη ύλη στους φούρνους.

Οι ρακίτες χρησιμοποιούνταν για την κατασκευή ειδικών πλεγμάτων, των πλακών, που αποτελούσαν μετά το χρίσισμά τους (επίχρισμα) με μείγμα λάσπης από βαρύ (βαρικό) χώμα, βουνιάς και αχύρου, τους τοίχους των σπιτιών ή χρησιμοποιούνταν για την κατασκευή των αχυρώνων, των κουτσερών (αποξηραντήρια αραβοσίτου), των βάσεων για τους φούρνους, των κοφιναριών ή αμπαριών (αποθηκευτικοί χώροι για τα γεννήματα) και βέβαια των περιφράξεων αν δεν υπήρχαν παλουργιές.

Το πλέξιμο των πλακών απαιτούσε μεγάλη δεξιοτεχνία γι' αυτό και σε κάθε χώρο ήταν λίγοι οι ειδικοί, ενώ για την ύφανση των ψαθών με χοντρό

ξύλινο χτένι εργαζόταν όλα τα ενήλικα μέλη της οικογενείας, άνδρες και γυναίκες, διοργανώνοντας επί τη ευκαιρία και τα γνωστά νυχτέρια, με την παρουσία και τη συνδρομή συγγενών και γειτόνων. Τις ψάθες μάλιστα, συχνά τις πουλούσαν στους Σαμιώτες ψαράδες, που έρχονταν με τα καΐκια τους στο Γιουβάρι. Ως εκ τούτου, το καλοκαίρι ήταν συνήθως η εικόνα ζευγάδες απ' όλα τα χωριά να καταφθάνουν στα παραλίμνια χωριά στις σκάλες τους με τα βουβαλάμαξά τους, για να φορτώσουν το ραγάζι και τις ρακίτες, που οι πλαβατζήδες μετέφεραν συνήθως επί πληρωμή από το εσωτερικό του Βάλτου.

Ο Μακεδονικός Αγώνας στο Βάλτο

Ο Βάλτος, έγινε γνωστός στο Πανελλήνιο από το έργο της Πηνελόπης Δέλτα "Στα μυστικά του Βάλτου", που περιγράφει την ένοπλη φάση του λεγόμενου Μακεδονικού Αγώνα, της ένοπλης δηλαδή αντιπαράθεσης μεταξύ Βουλγάρων Κομιτατζήδων και Ελλήνων στις αρχές του αιώνα. Στη λίμνη λοιπόν είχαν βρει καταφύγιο μετατρέποντάς τη σε πραγματικό τους Βασιλείο, αρκετές ομάδες Βουλγάρων και Βουλγαροφώνων Κομιτατζήδων, οι γνωστοί μας τσέτες, ήδη από τα τέλη του περασμένου αιώνα και κυρίως μετά την αποτυχία της ψευτοε-

πανάστασης του Γλιντεν. Καταλαμβάνοντας τις ψαράδικες καλύβες και οχυρώνοντάς τις με προχώματα από ξύλα και χώμα, τις μετέτρεψαν σε πραγματικά φρούρια, απ' όπου εξορμούσαν προς τα παραλίμνια και όχι μόνο ελληνικά χωριά, κατατρομοκρατώντας τους ελληνικούς πληθυσμούς.

Με αρχηγούς τους Αποστόλ Βοεβόδα (Πετκόφ), Ζλατά βοεβόδα, Γιβάντση βοεβόδα, Καλλιμάνη βοεβόδα, Λούκα, Καρατάσο, Χατζή Στέργιο Βλάχο, Μητρούση Τζανέσοφ, Ντήμκο και Χρήστεφ βοεβόδα, επιδίδονταν σε ένα όργιο εκβιασμών, απειλών, λεηλασιών, πυρπολήσεων και σφαγών προς όλους τους σλαβόφωνους και ελληνόφωνους, που παρέμεναν πιστοί στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και τον Ελληνισμό. Σκοπός και στόχος τους ήταν αρχικά ο εκβουλγαρισμός της περιοχής και σε επέκτασης βέβαια όλου του Μακεδονικού χώρου και η προσαρτήσή τους εις το Βουλγαρικό Κράτος.

Κατά συνέπεια και τα Ρουμλουκιώτικα χωριά γεύονται την τρομοκρατία τους, όπως επίσης και ένα ισχυρό οικονομικό πλήγμα, καθώς οι ψαράδες και οι εργάτες του Βάλτου έπαψαν πλέον να εισέρχονται σ' αυτόν, διότι ανά πάσα στιγμή ήσαν εκτεθειμένοι σε μια ανεπιθύμητη και άκρως επικίνδυνη συνάντησή τους με τους κομιτατζήδες. Επί πλέον καθημερινά στέλνονται απειλητικά μηνύματα προς τα χωριά τους, για να κλείσουν τα ελληνικά σχολεία και να διωχθούν οι έλληνες δάσκαλοι. Οι απειλές τους όμως δεν καρποφόρησαν ακόμη και όταν βουλγαρική ένοπλη ομάδα επέδραμε το Δεκέμβρη του 1902, ευτυχώς χωρίς θύματα, εναντίον της οικίας των αδελφών Γεωργίου και Δημητρίου Δουμπή στο χωριό Νεοχώρι, ούτε όταν για δύο φορές πυρπολήσαν το χωριό Νησί, την πρώτη το 1904 και τη δεύτερη το βράδυ της 14ης και 15ης Μαρτίου του 1905.

Προς βοήθεια των Ελλήνων χωρικών εισήλθαν από το 1902-3 οι ντόπιοι οπλαρχηγοί Περήφανος και Θεοχάρης Κούγκας από τον Γιδά και Γιώτας Γκόνος από τα Γιαννιτσα, με λίγους άντρες και πενιχρά μέσα, περιορίζοντας τη δράση τους σε αμυντικούς κυρίως σκοπούς. Το ελληνικό Προξε-

νείο Θεσ/νίκης, μόλις το 1904 διαβλέπει, τη σπουδαιότητα και τη στρατηγική θέση που κατείχε η λίμνη για την έκβαση του Αγώνα στην περιοχή της Κεντρικής Μακεδονίας, για τους παρακάτω λόγους: α) όποιος υπερίσχυε στη λίμνη, ήλεγχε τις συγκοινωνίες μεταξύ των πόλεων Βέροιας, Νάουσας, Εδεσσας, Γιαννιτσών β) μπορούσε να αποκλείσει την εκμετάλλευσή της από τα γύρω χωριά γ) δεν κινδύνευε από τα τούρκικα στρατεύματα, καθώς δεν εισέρχονταν σ' αυτήν, θεωρώντας τον τόπο επικίνδυνο και ανθυγιεινό δ) εφ' όσον γνώριζε κανείς την τοπογραφία της, μπορούσε με λίγους άνδρες να αποκρούσει πολυάριθμο ένοπλο σώμα ε) μπορούσε να χτυπήσει στόχους περιμετρικά και με ασφάλεια να επιστρέψει στη βάση του και στ) γειτνίαζε με τις εκβολές του Λουδία στο Κλειδί, όπου έφθαναν από το Τσάγεζι της Θεσσαλίας ενισχύσεις σε έμψυχο και άψυχο υλικό και μπορούσαν με πρώτο σταθμό αυτήν να μετακινηθούν και αν διασκοπριστούν στα σώματα που δρούσαν στα ορεινά της Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας. Ετσι πλήθος ανδρών εθελοντών από την ελεύθερη Ελλάδα με επικεφαλής ικανούς αξιωματικούς του ελληνικού στρατού καταφθάνουν στην περιοχή του Ρουμλουκίου και εισέρχονται στο Βάλτο. Ακολουθώντας και αυτοί το παράδειγμα των Βουλγάρων, μετατρέπουν σε φρούρια τις υπάρχουσες ψαράδικες καλύβες.

Ενας ιδιόμορφος πλέον αμφίβιος πόλεμος εξελίσσεται στη λίμνη με δεκάδες θύματα, για το ποιος θα επικρατήσει. Τελικά στον αμφίροπης εκβάσεως αυτόν αγώνα κυριάρχησαν μάλλον οι Έλληνες, περιορίζοντας τους Βουλγάρους σε ένα μικρό τμήμα της λίμνης στα βορειοδυτικά και πλησίον των εξαρχικών χωριών. Οι Έλληνες καπεταναίοι οι οπλαρχηγοί που έδρασαν αυτή την περίοδο στον Βάλτο ήσαν οι παρακάτω: Αγρας Νικηφόρος, Παπατζανετέας, Στέφος, Πετρίλος, Γαρέζος, Κάλλας, Μπενής, Σκουντρής, Ρόκας, Ζήριας, Γαρέφης, Κλάπας, Κάλας, Παντής, Καψάλης, Δράκος, Παπαδάκης, Καβοδόρος, Καραντάνος, Ταμβάκης, Τηλιγάδης, Ρουπακιάς, Νικηφόρος Β', Γκρέκος, Μπουκουβάλας, Θεοχάρης Κούγκας, Αποστόλης Ματό-

πουλος, Τζόλας Περήφανος, Γιώτας Γκόνοσ, Ματαπάς και Κόρακας.

Φυσικά στον μεγαλύτερο αυτόν Εθνικό αγώνα μετά το 1821 που διεξήγαγε ο Ελληνισμός, συμμετείχαν εθελοντικά και πλήθος, επωνύμων και ανωνύμων κατοίκων του Ρουμλουκιού, που προσέφεραν πολύτιμες υπηρεσίες ως τακτικοί και επικουρικοί οπλίτες, οδηγοί, σύνδεσμοι, τραυματιοφορείς, πληροφοριοδότες, μεταφορείς ανδρών και πυρομαχικών, τροφοδότες, πλαβατζήδες (βαρκάρηδες) και εργάτες στην κατασκευή των πατωμάτων και καλυβών και στην κοπή του ραγαζιού και των καλαμιών για τη δημιουργία νέων ή τη συντήρηση παλιών υδάτινων μονοπατιών.

Τα όπλα, τα πυρομαχικά και οι εθελοντές από την ελεύθερη Ελλάδα, αποβιβάζονταν στις εκβολές του Λουδία με καΐκια. Από εκεί παραλαμβάνονταν από τους μνημένους στον Αγώνα κατοίκους του Κλειδιού, της Κάλιανης, της Καρυάς, των Καλυβιών του Κλειδίου και των Τρικάλων και οδηγούνταν με πλάβες στην καλύβα που υπήρχε στην περιοχή "Τουπαλίτσα" στον Κάτω Βάλτο, που βρίσκονταν στα νότια του Γιουβαριού ή στην εκκλησία του Αγίου Δημητρίου της Κάλιανης, όπου υπήρχε και ειδική κρύπτη κάτω από την Αγία Τράπεζα και πάλι με πλάβες μέσω της παλιομάνας (παλιά κοίτη του Λουδία), που συνδέονταν με το Γιουβάρι.

Από εκεί τα παραλάμβαναν οδηγοί και μεταφορείς από τα παραλίκια χωριά και τους μεν άνδρες τους οδηγούσαν νύχτα στον Βάλτο, τα δε όπλα και πυρομαχικά τα φόρτωναν σε υποζύγια ή σε βοϊδάμαξες, καλύπτοντάς τα με κορμούς και φύλλα αραβοσίτου και περνώντας τα μεταξύ των χωριών Πλατύ και Λιανοβέργι, διότι πιο ανατολικά υπήρχε τουρκική φρουρά στη γέφυρα του Λουδία, τα οδηγούσαν στις σκάλες των χωριών Νεοχώρι, Παληοχώρι, Σχοινά, Νησί, Τριχοβίτσα, Σκυλίτσι και Μικρογούζι, στη Μονή των Αγίων Αναργύρων στο Νησί ή στην Καλύβα Κρυφή (Κρυφιά), απ' όπου τα παραλάμβαναν άλλοι συγχωριανοί τους πλαβατζήδες και τα μετέφεραν στις καλύβες που είχαν την έδρα τους οι Έλληνες καπεταναίοι. Ας σημειωθεί ότι αυτές οι μετακινήσεις έξω από τον Βάλτο ήταν επικίνδυνες.

Εποικισμός - Υγιεινή κατάσταση των κατοίκων

Στις αρχές του 20ου αιώνα, στην πεδιάδα της Θεσ/νίκης κατοικούσαν Έλληνες, Τούρκοι, Βούλγαροι, Αλβανοί. Μετά την απελευθέρωση, το 1913, η Μακεδονία είχε πληθυσμό 1.157.617 άτομα. Κατά το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου (1918) με τις συνθήκες των Σεβρών και Νεϊγύ υποχρεώθηκαν οι Βούλγαροι της Μακεδονίας να την εγκαταλείψουν και να εγκατασταθούν στη Βουλγαρία, ενώ ήλθαν από τη Βουλγαρία 99.658 Έλληνες πρόσφυγες. Το 1920 η Μακεδονία είχε 1.085.531 κατοίκους (Κων. Αγ. Κωνσταντινίδη, "Τα εγγειοβελτιωτικά έργα στην πεδιάδα της Θεσ/νίκης").

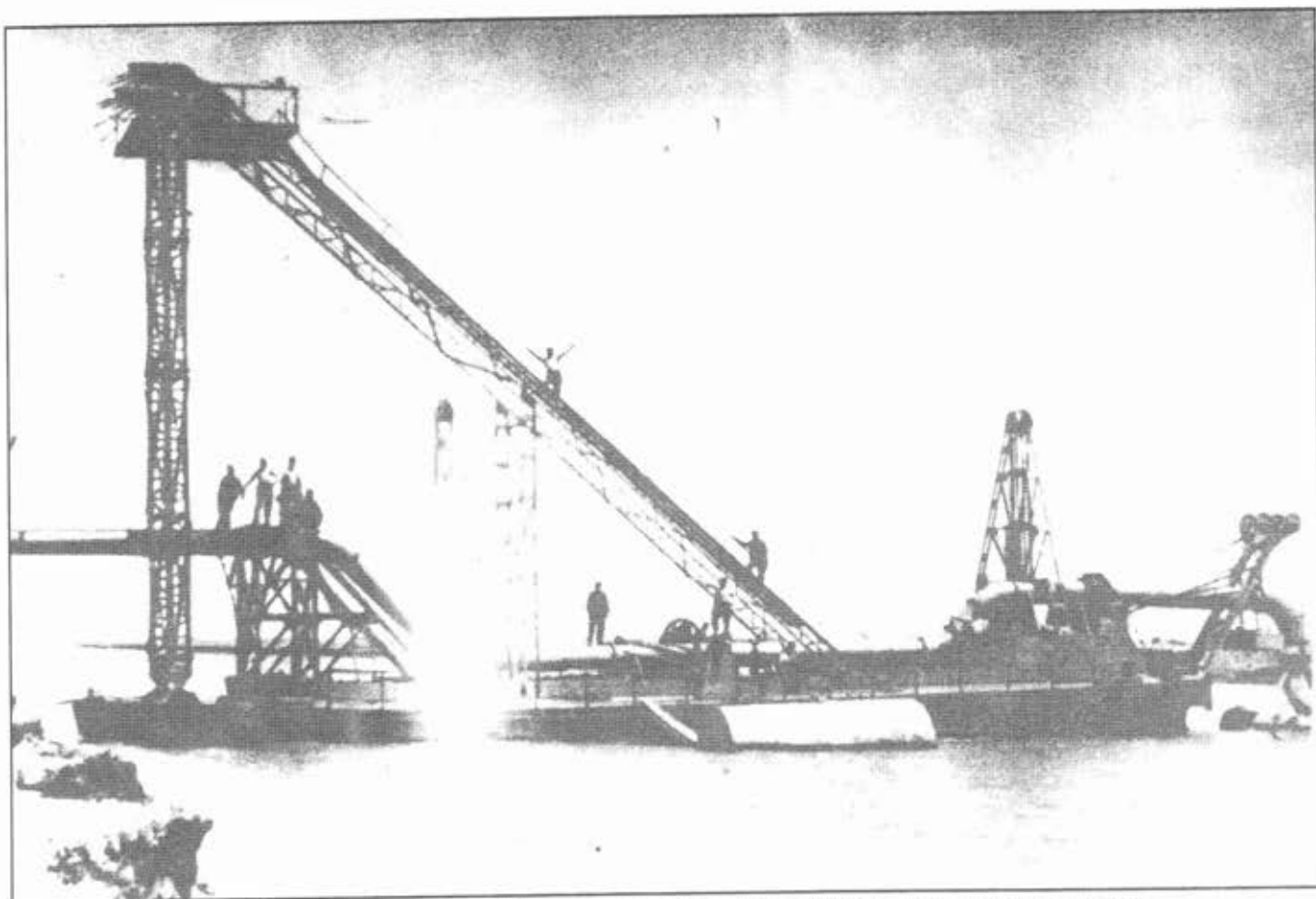
Μετά το 1922, ύστερα από τις συνθήκες των Νεϊγύ και Λοζάννης, με την ανταλλαγή των πληθυσμών έφυγαν από τη Μακεδονία 329.098 Τούρκοι και 33.000 βούλγαροι και ήρθαν 538.595 Έλληνες από τη Μικρά Ασία και Ανατολική Θράκη.

Συνολικά, σύμφωνα με την απογραφή του 1928, ήρθαν στην Ελλάδα από το 1910 ως το 1925 1.221.849 άτομα ομογενείς. Από αυτά, 638.253 δηλαδή το 52,2% εγκαταστάθηκαν στην Κεντρική κυρίως Μακεδονία. Οι πρόσφυγες με τους γηγενείς μοιράστηκαν τη Μακεδονική γη, αλλά ο γεωργικός κλήρος ήταν ανεπαρκής, και στη διάθεση των πλημμυρών, δημιουργώντας οξύ δημογραφικό πρόβλημα.

Τα μεγάλα εγγειοβελτιωτικά έργα

Τα μεγάλα εγγειοβελτιωτικά έργα που αφορούσαν την περιοχή του Βάλτου, της λίμνης των Γιαννιτσών, άρχισαν από το 1930 και διήρκεσαν μέχρι το 1935, προστάτευσαν τη γη από τις πλημμύρες και απέδωσαν νέες εκτάσεις για καλλιέργεια. Κυρίως όμως προστατεύτηκε η υγεία των κατοίκων που ήταν σε θλιβερή κατάσταση από την ελονοσία, η οποία ήταν επιδημική αρρώστια, προσέβαλε όλους τους κατοίκους, και ήταν ο προθάλαμος της φυματίωσης.

Στις 7 Σεπτεμβρίου 1925 υπογράφηκε στην Αθήνα μεταξύ της ελληνικής Κυβερνήσεως και της ανώ-

Μηχάνημα που χρησιμοποιήθηκε για την αποξήρανση της λίμνης. Διακρίνονται οι εργάτες

νυμης εταιρείας The Foundation Company σύμβαση από 41 άρθρα στην αγγλική και ελληνική γλώσσα για τη σύνταξη πλήρους και οριστικής μελέτης υδραυλικών έργων στην πεδιάδα της Θεσσαλονίκης, καθώς και για την έκδοση ελληνικού ομολογιακού δανείου για τη χρηματοδότηση των έργων. Τη σύμβαση υπέγραψαν από πλευράς ελληνικού Δημοσίου οι τότε Υπουργοί Οικονομικών, Συγκοινωνιών και Γεωργίας και για λογαριασμό της εταιρείας ο πρόεδρος του Δ.Σ. της Foundation Company, που είχε έδρα στη Νέα Υόρκη Η.Π.Α. Το προσωπικό που δούλεψε στα έργα έφτασε το Σεπτέμβριο του 1933 τα 4.300 άτομα (Κων. Αγ. Κωνσταντινίδη "Τα εγγειοβελτ. Έργα").

Για την αποστράγγιση των υδάτων πραγματοποιήθηκε η εκβάθυνση του Λουδία, μέσω του οποίου διοχετεύθηκαν στη θάλασσα, ενώ ταυτόχρονα εκσκάφτηκε η μεγάλη τεχνητή τάφρος "66", μέσω της οποίας οδηγούνταν τα νερά των ποταμών της Νάουσας και της Εδεσσας στον

Αλιάκμονα, ενώ πιο πριν χύνονταν στη λίμνη. Αμέσως μετά την απόσυρση των νερών όλη η περιοχή οργώθηκε με μεγάλα άροτρα που έσερναν αλυσοφόροι ελκυστήρες (το μοναδικό σωζόμενο εκτίθεται στον προαύλειο χώρο της ΥΕΒ στην Αλεξάνδρεια) και κατόπι διανοίχτηκε ένα δίκτυο από μεγάλα αποστραγγιστικά κανάλια ως αντιπλημμυρικά έργα.

Μετά το τέλος των αποστραγγιστικών έργων, το 1935 δόθηκαν με κλήρο εκτάσεις σε ακτήμονες, πρόσφυγες, αλιείς, και στους γεωπόνους που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή (γεωπονικός κλήρος), και πραγματοποιήθηκε η πρώτη σπορά που είχε πλουσιότετη παραγωγή. Με την απαλλοτρίωση δε όλων των τσιφλικιών και την καλλιέργεια των κληρών υπό την καθοδήγηση των γεωπόνων, η Λίμνη των Γιαννιτσών έγινε η ευφορότερη περιοχή της χώρας μας σήμερα και ο βάλτος, μια απέραντη έκταση δενδροκαλλιεργειών, οπωροκηπευτικών και πρώτο εξαγωγικό κέντρο της Ελλάδας.

Η απίστευτη ιστορία Ναουσαίου πολεμιστή στη Μικρά Ασία

του Αγγελου Βαλταδώρου

Ήταν η 25/12 Αυγούστου του 1919. Η ημέρα που ο ελληνικός στρατός αποβιβαζόταν στη Σμύρνη. Ενθουσιασμός και δάκρυα χαράς στην πόλη και εθνική έξαρση σε ολόκληρη την Ιωνία.

Όταν, λίγο νωρίτερα κηρύχθηκε στην Ελλάδα η επιστράτευση, ένας μεγάλος αριθμός Ναουσαίων είχε ξεκινήσει να καταταγεί στις μονάδες του, οδοιπορώντας πεζή, από την πόλη προς τον Σιδ. Σταθμό, για να επιβιβαστούν στα τρένα, δεδομένου ότι εκείνη την εποχή δεν υπήρχαν μηχανοκίνητα μέσα, εκτός από δύο - τρεις ιππήλατες άμαξες, συνοδευόμενοι από γονείς, συζύγους, αδελφές, παιδιά. Αποχαιρετισμοί, φωνές, κλάματα, θρήνος, αγκομαχητά και σφυρίγματα των ατμομηχανών. ΧΑΜΟΣ.

Μετά τρία χρόνια ήρθε ο μοιραίος Αύγουστος του 1922, που έφερε την καταστροφή. Η εποποιία μετατράπηκε σε τραγωδία. Και όταν γύρισαν, όσοι γύρισαν, ο καθένας είχε να διηγηθεί τη δική του ιστορία, τη δική του Οδύσσεια.

Σήμερα θα ιστορίσουμε την περιπέτεια ενός από αυτούς που έλαβαν μέρος στη Μικρασιατική εκστρατεία, που έχει ιδιαιτερότητα και μοιάζει σαν παραμύθι αλλά είναι αληθινή. Την περιπέτεια του Χρήστου Κυράνου του Δημητρίου.

Βρισκόμαστε στη Νάουσα, την εποχή προς το τέλος της Τουρκοκρατίας. Μεταξύ του τουρκικού στοιχείου της πόλης μας, ζούσε ο τότε προύχοντας ονόματι Κιαζίμ Εφέντης, του οποίου το αρχοντικό ήταν στη γωνία των οδών Δεληδήμου και Χατζηστάμου.

Διώροφο με τα χρωματιστά του τζάμια και με τις δύο εξωτερικές βρύσες από την πηγή της Χώρας, δέσποζε στη συνοικία του Τουρκομαχαλά Αγίας Παρασκευής και που κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου είχε επιταχθεί από την τότε Γαλλική μονάδα, που έδρευε στη Νάουσα για Λέσχη Αξιωματικών. Μέσα σ' αυτό ζούσε ο Κιαζίμ Εφέντης με τις τρεις γυναίκες του, για τις οποίες ελέγετο τότε ότι "έδιναν ψωμί στους κλέφτες".

Κάποτε μάλιστα, όπως μου 'λέγε ο μακαρίτης Βασίλης Μπάτσαλας, στέλεχος της τοπικής οργανώσεως του Μακεδονικού Αγώνα, μπέρδευαν και μερικά μεσαία στελέχη ξενόφερτα, συλλέγοντας συν τοις άλλοις και πληροφορίες για τις κινήσεις των αποσπασμάτων του τουρκικού στρατού, δεδομένου ότι ο Κιαζίμης μετείχε στο συμβούλιο ασφαλείας της Τουρκικής Οργανώσεως της Νάουσας. Οπότε στην περίπτωση αυτή ελάμβανε χώρα το "τερπνόν μετά του Εθνο-ωφελίμου".

Χόμπι του Κιαζίμ Εφέντη ήταν το κυνήγι. Λόγω τούτου συνεδέθη με στενή φιλία με τον επίσης κυνηγό Δημήτριο Κυράνο, πατέρα του Χρήστου. Και ως εκ τούτου άρχισε ο Χρήστος να μπαϊνοβγαίνει στο σπίτι του Κιαζίμ, μεταφέροντας από το

πατρικό του τότε “αρμιά” σε “μπαγκράτσι”, τότε καμιά πιατέλα μουσταλευριά - μουστόπιτα, τότε λαγό σφιγάδο, αλλά και στη ζούλα καλομαγειρεμένο χοιρινό, που το απαγόρευε ο Μωάμεθ, αλλά το λαχταρούσε ο Εφέντης.

Το αλισβερίσι αυτό προκάλεσε και τη φιλία των συνομηλίκων του παιδιών του Τουρκομαχαλά, με κέρδος, να μάθει ο Χρήστος άπταιστα την Τουρκική γλώσσα.

.....

Και πέρασαν τα χρόνια - που τόσο γρήγορα περνούν τα έρμα - και απελευθερώθηκε η Μακεδονία και η Θράκη. Ξέσπασε ο Μεγάλος Πόλεμος κι έφυγε ο Καζίμης, προ της Μικρασιατικής Καταστροφής. Και ο Χρήστος, στρατευμένο παλικάρι, αποβιβάζεται το 1919 στη Σμύρνη, για να ξεκινήσει ως Λοχίας την ατομική του Οδύσσεια στην εκστρατεία της συμφοράς, φτάνοντας μέχρι τον Σαγγάριο ποταμό με συνέχεια την επιστροφή του οίκωδε.

.....

Κάποτε, ύστερα από μια μάχη στο μέσο της Μικράς Ασίας, ανέθεσαν στο Χρήστο με τη διμοιρία του, να συνοδεύσει ομάδα Τούρκων αιχμαλώτων στρατιωτών, σε στρατόπεδο μιας μικρής πόλεως. Στην είσοδο μια Τουρκάλα μητέρα με το μωρό της στα χέρια, τον εκλιπαρεί να αφήσει τον άνδρα της που ήταν όμηρός του. Ο Χρήστος του κάνει νόημα και εκείνος φεύγει και πάει με τη γυναίκα και το παιδί του στο σπίτι του. Η εποποιία του ελληνικού στρατού συνεχίζεται. Με αλλεπάλληλες μάχες φτάνει στο Σαγγάριο ποταμό για να δει στα νερά του να διαγράφεται το ερώτημα: “ΚΑΙ ΤΩΡΑ ΤΙ”;

ΤΟ “ΤΙ” ήταν η κατάρρευση, η φυγή κακήν κακώς, η συμφορά. Και ο Χρήστος να συλληφθεί αιχμάλωτος.

Κατά την καταγραφή των στοιχείων του από τον

Διοικητή του Στρατοπέδου, ομιλεί την τουρκικήν. Αυτό ήταν. Τινάχτηκε όρθιος ο αξιωματικός υπηρεσίας που παρακολουθούσε τις εξακριβώσεις των στοιχείων των αιχμαλώτων και αφού τον χτύπησε με το μαστίγιό του, τον παρέδωσε στους Τσέτες, τους αιμοσταγείς Τούρκους αντάρτες, που δρούσαν στις πίσω γραμμές του ελληνικού στρατού, να εκτελεστεί διά απαγχονισμού διότι τον εξέλαβαν ως Έλληνα της Μικράς Ασίας, τους οποίους χαρακτηρίζαν ως Εθνοπροδότες και επίορκους και τους οποίους εκτελούσαν χωρίς καμιά προδικασία.

Μάταια ο Χρήστος προσπαθούσε να τους πείσει ότι κατάγεται από τη Μακεδονία, αλλά δεν τα κατάφερε. Διότι τότε δεν υπήρχαν ταυτότητες ή άλλα στοιχεία κι έτσι οδηγήθηκε για εκτέλεση. Όταν έφθασαν στον τόπο του απαγχονισμού, στην πλατεία μιας κωμοπόλεως όπου ήταν στημένες οι αγχώνες, για την εκτέλεση των εχθρών της πατρίδας Τουρκίας και του Μωάμεθ, ο Χρήστος διακρίνει έκπληκτος να βρίσκεται μεταξύ άλλων και ο Κιαζίμ Εφέντης! Απευθύνεται σ' αυτόν και τον παρακαλεί να τον σώσει από την εκτέλεση. Και πράγματι. Υστερα από μια πρόχειρη εξακριβωση της ταυτότητας του Χρήστου, που εντωμεταξύ είχε μεγαλώσει αλλά και από τις κακουχίες είχαν μεταβληθεί τα χαρακτηριστικά του, ο Κιαζίμ Εφέντης που στην πόλη αυτή ήταν εξέχων μέλος και αυτής της κοινωνίας, πήρε τον Χρήστο σπίτι του, αφού πριν από όλα έβαλε στην τσέπη του καπετάνιου της συνοδείας το σχετικό μπαξίσι. Έτσι σώθηκε ο Χρήστος από του Χάρου τα δόντια αλλά δεν γλίτωσαν οι σύντροφοί του.

Επί μια εβδομάδα ο Χρήστος καλοπέρασε στο σπίτι του Κιαζίμ Εφέντη με τις περιποιήσεις των τριών γυναικών του. Κατόπιν, ο Τούρκος προύχων αφού τον εφοδίασε με ένορκη μαρτυρία ότι κατάγεται από τη Νάουσα και τη Μακεδονία, τον πήγε και τον παρέδωσε σε κοντινό στρατόπεδο, μια και δεν μπορούσε να του προσφέρει τίποτα περισσότερο.

.....

Και από 'δω και πέρα άρχισε η νέα Οδύσσεια του Χρήστου, αυτήν που υπέστησαν οι Έλληνες στρατιώτες που συνελήφθησαν από τον τουρκικό στρατό.

Τους οδηγούσαν πεζούς σε διάφορες περιοχές, όπου τη νύχτα τους στεγάζανε σε οχυρώνες, στάβλους και κατασκηνώσεις ενώ την ημέρα τους χρησιμοποιούσαν σε γεωργικές εργασίες ή σε κατασκευές δρόμων με ελάχιστη τροφή. Αλλά και εδώ "καραδοκούσε" πάλι η καλή τύχη του Χρήστου. Μια των ημερών πέρασε ένας έφιππος αξιωματικός του τουρκικού στρατού από τον δρόμο όπου εργαζόταν ο Χρήστος και τον επρόσεξε, διότι εκείνη τη στιγμή ήταν όρθιος. Τον προσπέρασε, αλλά επειδή κάτι του θύμιζε σταμάτησε το άλογό του, γύρισε και τον ξανάδε. Τον φώναξε κοντά του και αφού βεβαιώθηκε ότι επρόκειτο για τον Λοχία που τον είχε αφήσει να φύγει και να πάει στη γυναίκα του και το παιδί του, ζήτησε και τον πήρε στο δικό του σπίτι, όπου επί μια εβδομάδα τον περιποιήθηκε και μετά τον οδήγησε σ' ένα άλλο στρατόπεδο αιχμαλώτων, όπου επικρατούσαν καλύτερες συνθήκες. Εκεί παρέμεινε μέχρι την ημέρα της επιστροφής του στην Ελλάδα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο Χρήστος εν τέλει γύρισε το 1923 μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης. Ασχολήθηκε με τη γεωργία και με τη λειτουργία του καφενείου του, τους θερινούς μήνες, που ήταν κάτω από το σπίτι της οδού Μ. Αλεξάνδρου.

Ενα διάστημα είχε αναλάβει σε δημοπρασία την περιορισμένη τότε καθαριότητα - του κέντρου - της Νάουσας, με ειδικό πενταμελές συνεργείο, που είχε οργανώσει ο ίδιος. Τότε οι δρόμοι της Νάουσας ήταν στρωμένοι με καλντερίμι και στη μέση του δρόμου υπήρχε η "ραχοκοκαλιά" με αραδιασμένες στη γραμμή μεγάλες πέτρες, που χώριζε τον δρόμο σε δύο επίπεδα εκατέρωθεν.

Το συνεργείο καθαριότητας εργαζόταν ως εξής: Προπορεύονταν δύο εργάτες με φουσκίνες που κατέβρεχαν καθένας το "μεράδι" του. Ακολουθούσαν άλλοι δύο με τις ψηλές σκούπες από χόρτα του Βερμίου, κατασκευής Βασαλα. Πίσω ερχόταν ο Χρήστος με ένα γαϊδουράκι με δύο κοφίνια, στα οποία άδειαζε τους μικρούς κουβανούς που άφηναν οι προπορευόμενοι. Τελική κατάληξη ο σκουπιδοτοπος κάτω από τ' αλώνια, όπου αργότερα κτίστηκε το Νοσοκομείο.

Στις Δημοτικές Εκλογές του 1933 ο Χρήστος εκλέχθηκε σύμβουλος με το ψηφοδέλτιο του Φιλώτα Κοκκίνου και ανελάμβανε συχνά ως αντιδήμαρχος διότι ήταν και απόφοιτος του Σχολαρχείου. Τότε για να εξοικονομήσει την κατάσταση, άρχιζε την καθαριότητα του κέντρου από όρθρου βαθέως και μετά το πέρας, φορώντας το κουστούμι και τη γραβάτα του έπαιρνε θέση στο γραφείο του Δημάρχου, του παλιού κτιρίου, προσφέροντας τις υπηρεσίες του. Σύμβουλος εκλέχθηκε και το 1951, πάλι με το ψηφοδέλτιο του Φιλώτα.

Για πολλά χρόνια ο Χρήστος είχε αλληλογραφία με τον Κιαζίμ Εφέντη καθώς και πολλοί Ναουσαίοι με άλλους της Τουρκικής Παροικίας

Ο Χρήστος έζησε τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής του και πέθανε σε προχωρημένη ηλικία. Τον συνόδευε πάντοτε η ανάμνηση αυτής της περιπέτειας, αυτής της τραγικής προσωπικής του ιστορίας. Μιας ιστορίας από τις χιλιάδες των Ελλήνων στρατιωτών και αιχμαλώτων, που έλαβαν μέρος στην περιπέτεια της Μικρασιατικής εκστρατείας και καταστροφής.

**Παρακαλούμε
τους συνδρομητές της
"Νιάουστας" να μεριμνήσουν
για τη συνδρομή τους στο
περιοδικό**

Χειμώνας... αρχές του 1941

Ο πόλεμος στην Αλβανία

*Αφιερωμένο σ' όσους πολέμησαν
Αφιερωμένο σ' όσους πόνεσαν
Αφιερωμένο σ' όσους δυστύχησαν*

του Γ. Αδαμίδη

Μπήκαμε στα 1941. Ο χειμώνας βαρύς, κρυώνει ακόμα και τις καρδιές μας.

Οι μάχες στην Αλβανία συνεχίζονται άγρια, χύνεται αίμα. Παληκάρια λαβώνονται, πολλοί σκοτώνονται. Πόλεμος και χειμώνας δύο άγρια θηρία χαίρονται αντάμα. Πολλοί φαντάροι μας γυρνούν με κρυοπαγήματα πίσω. Τα νοσοκομεία γεμίζουν με βαριές περιπτώσεις. Χέρια και πόδια κόβονται για να προλάβουν τη γάγγραινα, οι πιο πολλοί πεθαίνουν. Αφήνουν μανάδες, γυναίκες, αδέρφια και παιδιά. Στο άνθος της ηλικίας τους οι πιο πολλοί πεθαίνουν για την πατρίδα, για ιδανικά. Οι φασίστες που δεν έχουν κανένα Θεό επιτίθενται και σκοτώνουν. Για ποιους; Για έναν - δύο τρελούς, παράφρονες που τους υποστηρίζουν δυνάμεις του σκότους για τα μεγάλα τους συμφέροντα, πουλώντας κανόνια και όπλα που σκοτώνουν όσο μπορούν περισσότερο.

Αλάνθρωπες εφευρέσεις αντίθετες με την πρόοδο και την καλύτερευση της ζωής. Ποιος μπορεί να σταθεί εμπόδιο σ' αυτούς; Κανένας. Θέλουν να μείνουν μόνοι αυτοί στη ζωή για να χαίρονται με τι; Με τη στάχτη που απομένει γύρω τους;

Ο πόλεμος συνεχίζεται. Κάθε μέρα τα ίδια. Θάνατοι, καταστροφές. Ολοι περιμένουν να βγει ο ήλιος. Να ξεστάνει τις καρδιές, να σταματήσει ο πόλεμος. Μια κρυφή ελπίδα είναι αυτή, μια ευχή. Να γυρίσουν πίσω οι άνθρωποί μας. Να ξαναρχίσει μια καινούρια ζωή. Εστω απ' την αρχή. Του κάκου.

Σήμερα πήραμε τη μια πόλη αύριο καταλάβαμε την άλλη. Καμπάνες χτυπούν κι ο απλός κοσμάκης χαίρεται στους δρόμους. Πόσα κορμιά έπεσαν για όλα αυτά. Κι αυτό περνάει έτσι απαρατήρητο, άλλο μετράει. Η εθνική υπερηφάνεια, ο στείρος πατριω-

τισμός που μεταβάλλονται σε πανηγύρι.

Όταν όμως φτάνουν τα άσχημα μαντάτα ένα - ένα τα σπίτια κλείνουν. Πάει ο Γρηγόρης πάει κι ο Βασίλης. Ο πρώτος στη μάχη, τον δεύτερο τον βρήκε βλήμα όλμου κι ο τρίτος και ο τέταρτος... Το ένα δράμα πίσω απ' το άλλο. Μαυροφορούνται οι μανάδες, κλείνουν τα παράθυρα, κλείνει το σπίτι και έρχεται ύστερα από λίγο η αμοιβή....

*“Στο γιο σας που έπεσε ηρωικά για την πατρίδα
απονέμουμε..... κ.λ.π.”*

Το χωράφι ακαλλιέργητο, το μαγαζί κλειστό φυσικό επακόλουθο η ανέχεια, η πείνα, η μιζέρια. Η αναγνώριση της θυσίας δεν δίνει ψωμί, ούτε φαί. Είναι ηθική αμοιβή προς την πατρίδα. Ποιος θα φροντίσει την οικογένεια, τα ορφανά; Να ο πόλεμος να και οι συνέπειες. Φρίκη και πόνος. Και οι άνθρωποι του πολέμου χαίρονται, διασκεδάζουν. Θαρρείς και τους γέννησε λύκαινα - ύαινα δεν έχουν αισθήματα αυτοί. Τρέφονται με σάρκες και αίμα, με τη δυστυχία και τον πόνο. Άγρια θηρία, αρπακτικά πουλιά. Νομίζουν πως θα ζήσουν αιώνες.... Τι παραφροσύνη.

Κι έτσι, ενώ η δυστυχία απλώνεται παντού ο πόλεμος συνεχίζεται με τον ίδιο βάρβαρο ρυθμό. Και ο χειμώνας κρύος και άγριος κάνει παρέα με τον πόλεμο. Και μεις περιμένουμε την όμορφη μέρα. Όμως όλα δείχνουν πως είναι μακριά. Νέα σύννεφα έρχονται στον ουρανό, ακόμα πιο γκριζα ακόμα πιο μαύρα. Όμως περιμένουμε εκείνη την όμορφη μέρα.

*Ελπίζουμε, ναι ελπίζουμε!
Όχι πια πόλεμος....
Είναι όμορφη η ζωή
με δουλειά και τραγούδια.
Είναι όμορφη η ζωή
με ψωμί και λουλούδια.*

Ού κλέφτης κί τοῦ φουστάνι τῆς Τσίνας

“Ολου τοῦ σπίτι ἄνου—
κάτου μέ τις Ιτοιμασίεις
γιά τούν “Αγια—Νικόλα.

“Η νάννα ἡ Μαρλίγια ἤθειλη σώνει κί καλά νά πάνουν γιά τήν
“Ανάληψη κί γιά τούτου ἀπού βραδύς “μαζί μί τή νύφη της
ἔφκιασαν τις πίττες οἱ δυό τρανά σινιά κί τὰ φούρνισαν στοῦ
φούρνου ποῦ εἶχαν κάτου στοῦ μπαξέ.

Σάν ἀπού πλάγιασαν τὰ τζιουτζιουκλάρια κατέβηκαν
νά ξιφουρνήσουν. Πήραν κί τοῦ κουμοῦμι γιά νά φέγγουντι
γιατί ἦταν σκουτάδι πίσσα. Οἱ πίττες εἶχαν γίνει θιάμα. Μου-
σχουμήριζαν. Νά τρώη ἡ μάνα καί στοῦ πηδι νά μὴ δίνη. Πέρ-
νει ἡ νύφη τή μιά κί ἡ πιθιρά τήν ἄλλη κί τοῦ κουμοῦμι κί
ἀνέβαιναν τή σκάλα. “Εκεῖν τήν ὥρα γαύγισεν τοῦ σκυλί
τῆς Τσίνας, καί κατὰ πῶς ἔκαμαν νά γυρίσουν τοῦ κιφάλιπά-
γουσεν ἀπ’ τούν τρόμου τους. Φεύγει τοῦ κουμοῦμι ἀπ’ τὰ
χέρια τῆς νανᾶ Μαρλίγιας. Πηλαλητόν σιβαίνουν στοῦ μα-
γειριό.

— Τί τρέχει μαρι μάννα, τί ἐπαθέτει ρουτάει ὁ Γόλης
ἅμα τις εἶδεν κίτρινες σάν πιθαμένεις.

— “Ενας κλέφτης εἶναι στοῦ μπαχτσέ τῆς Τσίνας. Τούν
γαύγισεν κί τοῦ σκυλί. Φέρει ψίχα νιρό νά βάλου στοῦ στό-
μα μου... Οὐ, κόπηκε ἡ χουλή μου...

“Αρπάζει ὁ Γόλης τούν τσιφτέ κί μπάμ μιά ἀπ’ τοῦ μπαλ-
κόνι στοῦν κλέφτη ποῦ φαίνονταν ἀκόμα στοῦ μπαξέ.

“Ικείνους πάλι σά νά τούν κατάπινη ἡ γῆς.

“Απ’ ταυτὸ καταφρίχτηκεν οὐ Γόλης.

— Φάντασμα δά νᾶταν μαρι μάνα κατεινουθῆται μέσα
κί φκιάσκει τοῦ σταυρό σας.

Τοῦ βράδυ δέν ἔκλεισαν μάτι. Τὰ ξημερώματα ἀκούστη-
καν οἱ τσιρίδεις τῆς τχιάτσας τῆς Τσίνας.

— “Εβγα ντούντου Μαρλίγιαα. Οὐχ τί ἔπαθα ἡ καῦμένη
μου, πάει τοῦ καλὸ τοῦ φουστάνι μου Κόσκινου τοῦ βρῆκα
καταγῆς. Καλὰ ἴλιγα σιὴν ἀνιπρόκουπη τήν κούρβα τήν νύ-
φη μου νά μὴν πλένουμι Τιτράδη. Νά τώρα μί ἔπιασιν ἡ ἄ-
μαρτία. “Αν κί τοῦ κρέμασα τοῦ βράδυ δέν γλύττουσα ἀπ’
τοῦ κακό.

Η Νάουσα των νερών

(Από το βιβλίο "ΤΟΠΟΙ ΤΕΣΣΕΡΕΙΣ" εκδ. "Στιγμή" 1996)

του Η.Χ. Παπαδημητράκου

ΣΤΟ ΥΠΟΓΕΙΟ γραφείο του 401 Στρατιωτικού Νοσοκομείου (ήμουν τότε γενικός αρχίατρος) εισήλθε ένα πρωί κατά τις δέκα, αρχές Μαρτίου του 1981, ο (μακαρίτης, πια) διευθυντής Υγειονομικού. Κάθισε απέναντί μου και μου λέει με ύφος που προσπαθούσε να φανεί αποφασιστικό:

- Έχεις ξεπεράσει τα δέκα χρόνια στην Αθήνα. Πρέπει να φύγεις, για να μπορέσω και εγώ να κάνω τις μεταθέσεις. Σου χρειάζεται, άλλωστε, και χρόνος διοικήσεως, πώς διάολο θα προαχθείς σε ταξίαρχο;

- Που μπορώ να πάω; τον ρωτώ.

- Υπάρχουν τρεις θέσεις σε ισάριθμες Φρουρές, μου απαντά. Στο Σαραντάπορο, τη Νάουσα και την Ξάνθη. Διάλεξε αλλά τώρα.

Σκέφτηκα λίγο. Προς στιγμήν με έελξε η σκέψη του άκρως απομονωμένου, σχεδόν εξωτικού, Σαραντάπορου, όπου θα μπορούσα να τριγυρνάω κάνα χρόνο με Σαρακατσαναίους και τα τοιαύτα, όπως οδοιπορούσε επί μήνες στα Κράβαρα με το Στρατολογικό Συμβούλιο ο Καρκαβίτσας. Οι πρακτικές, όμως, δυσκολίες του εγχειρή-

ματος με αποθάρρυναν.

- Στη Νάουσα, του απαντώ ιδιοτελώς, σκεπτόμενος ότι είναι κοντά η Θεσσαλονίκη, όπου διαθέτω συγγενείς και φίλους.

Αναστέναξε με ανακούφιση.

- Θα μείνεις ένα χρόνο ακριβώς, μου λέει. Θα περάσεις καλά. Μόνο με τον δήμαρχο θα έχει λίγες φασαρίες, ξήλωσε τις προάλλες έναν ανδριάντα και η κατάσταση είναι τεταμένη.

Τον απογοητεύει η πόλη.

Ετσι βρέθηκα, την 1η Αυγούστου 1981, στη Νάουσα της Ημαθίας, διοικητής σε μια μονάδα Υγειονομικού και εκ παραλλήλου, φρούραρχος της πόλης - ελλείψει αρχαιότερου μάχιμου αξιωματικού.

- Σε βλέπω τον μοναδικό φύλαρχο της περιοχής, μου είπε ο Πάτροκλος, με τον οποίο είχαμε επισκεφθεί την πόλη τέλη Απριλίου προς αναγνώρισιν.

Είχα να δω τη Νάουσα από το 1958, όταν υπηρέτησα για λίγο στο νοσοκομείο της Βέροιας. Η πόλη

με απογοήτευσε: είχε αλλάξει τελείως.

Τον τρομάζει το κλίμα.

Ψιλόβρεχε, είχε μια επίμονη ομίχλη, μια υγρασία διαπεραστική, άκουγα τα νερά που έτρεχαν από παντού, κρύωνα μες στο κατακαλόκαιρο, θυμήθηκα τις ανάλογες περιγραφές του Παπαδιαμάντη:

ο μονότονος ροίβδος της βροχής, ο βαθύς ρόχθος των νυδάτων...

Πάνω από τη Λέσχη Αξιωματικών, δίπλα στο πάρκο της πόλης με τα πανύψηλα δέντρα, στον απότομο γήλοφο που ελοπτεύει τον απέραντο κάμπο, λίγες δεκάδες μέτρα από εκεί, όπου καταπίπτουν ορμητικά τα νερά της Αράπιτσας σχηματίζοντας βουερούς καταρράκτες, αφού πρώτα κινήσουν το πασίγνωστο εργοστάσιο της πόλης με τις φημισμένες κουβέρτες, υπήρχε ένα μικρό διαμέρισμα για τη διαμονή του εκάστοτε φρουράρχου.

Κάποια μέρα, σκαλίζοντας κάτι χαρτιά σε μια άθλια βιβλιοθήκη, βρήκα μια ακουαρέλα με το σχέδιο του κτιρίου. Στην κάτω δεξιά γωνία διάβασα το όνομα του μελετητή: "Στρατιώτης Μηχανικού Χρήστος Παπουτσάκης". Εσπευσα και την ταχυδρομήσα στον γνωστό ιδρυτή και διευθυντή του περιοδικού Αντί.

Όταν, έπειτα από μήνες, συνάντησα τον Παπουτσάκη στην Αθήνα, τον ρώτησα γιατί προσανατόλισε το κτίριο ανάποδα αντί, δηλαδή, να βλέπει τον μυθικό κάμπο της Ημαθίας με τα οπωροφόρα (και, επί ευδίας, τη θάλασσα με την απόκοσμη ανατολή του ηλίου) το στρίμωξε πάνω στον δημόσιο δρόμο με τους συνεχείς θορύβους, τη φασαρία κ.λ.π.

- Ετσι με διέταξε ο τότε φρούραρχος, μου λέει ο Παπουτσάκης. Ήθελε από το μπαλκόνι να χαζεύει τη βόλτα και την κίνηση του δρόμου και κυρίως, να παρακολουθεί τις παρελάσεις!

Εγκαθίσταται, εκών άκων, στη Νάουσα.

Φθάσαμε με τη γυναίκα μου στη Νάουσα, κουβαλώντας με το θρυλικό δίχρονο Saab μου μια στοιχειώδη οικοσκευή. Στη Λέσχη με περίμεναν εναγωνίως δύο αξιωματικοί, φέροντες επίσημες στολές. Μου φόρεσαν άρον - άρον μίαν αντίστοιχη δική μου και με ένα ρουμάνικο τζιπ (άχρηστα τελείως, όλα, όπως αποδείχτηκε) με οδήγησαν στο γήπεδο, όπου

αναμενόταν από στιγμή σε στιγμή η πολιτική και η στρατιωτική ηγεσία για τα (προεκλογικά) εγκαίνια του κλειστού γυμναστηρίου της πόλης.

Τα καθήκοντά μου ως φρουράρχου άρχιζαν!

Με σύστησαν στους αναμένοντας και φυσικά, στον δήμαρχο. Φαινόταν συμπαθής, λεβεντάνθρωπος, αλλά στεκόταν κάπως κουμπωμένος και απόμακρος.

- Με προειδοποίησαν ότι θα μπλέξω μαζί σου, του ψιθυρίζω. Αποκαθηλώνεις προτομές εθνικοφρόνων...

Με κοίταξε λίγο αμήχανος. Στη δεξίωση ήπιαμε κάνα δύο ποτηράκια και τα είπαμε. Ετσι άρχισε η φιλία μου με τον τότε δήμαρχο Δημήτρη Βλάχο, ο οποίος στις 28 Οκτωβρίου (είχαν μόλις προηγηθεί οι εκλογές) αντί πανηγυρικού στη Μητρόπολη της πόλης, άρχισε να απαγγέλλει, στεντορεία τη φωνή, το Αξιον Εστί, προς γενικό σκανδαλισμό των υπολοίπων αρχών του τόπου.

Στη μνημονευθείσα εκείνη τελετή των εγκαινίων, με πλησίασε ένας μετρίου αναστήματος, με ψαλιδισμένο μαύρο υπογένειο.

- Είμαι στο εδώ τμήμα της Διεθνούς Αμνηστίας, μου λέει. Μου τηλεφώνησε να συναντηθούμε ο Παύλος Ζάννας.

Ο Γιώργος ήταν ο δεύτερος φίλος που θα αποχτούσα: ο κύκλος είχε ήδη αρχίσει να δημιουργείται!

Συντομότατα ακολούθησαν ο άλλος Γιώργος με την Αντωνία, η Αγγελική, ο Χρήστος, ο Τάκης, ο Χρήστος με τη δική του Αντωνία, γιατροί, οδοντίατροι, φαρμακοποιοί - αλλά ο τόνος, η θέρμη και (τολμώ να πω) ο ρυθμός δόθηκαν από τον Δήμο και τη Νίτσα: η ζεστασιά, το κέφι και τα τραγούδια τους (που μας παράσερναν και μας ταξίδευαν "σε μέρη μακρινά") κρατάν ακόμη, μέχρι σήμερα.

Προσπαθεί να προσαρμοσθεί στη Μονάδα.

Οι εγκαταστάσεις ήταν παλιές, και κάπως πρωτόγονες, πλην το στρατόπεδο ήταν απέραντο, περίπου 350 στρέμματα, ανάμεσα σε καλλιέργειες εκλεκτών μήλων της ποικιλίας Γκόλντεν Ντελίσιους, αλλά και άλλων, περίεργων υβριδίων, στις ανατολικές υπώρειες του όρους Βέρμιον, ένθα και τα περίφημα χιονοδρομικά κέντρα της περιοχής, δίπλα από τον Άγιο Νικόλαο, το τερπνό αναψυκτήριο της πό-

λης, όπου η αέναη ροή των υδάτων, τα αμέτρητα πλατάνια, το ταπεινό εκκλησάκι, το εκτροφείο για πέστροφες, το άλλο εκτροφείο των θηραμάτων, οι ταβέρνες και τα εστιατόρια (σε λίγο προστέθηκαν γήπεδα και δημοτικό ξενοδοχείο), η πλούσια χλωρίδα, όπου την άνοιξη μπορεί να δρέψει κανείς (όπως ο Θάνος Βλέκας):

ία, ανεμώνας, ανθούσκους, ερπύλλους, λευκάνθεμα...

(με τα οποία, τη Μεγάλη Παρασκευή, στολίζουν ταπεινά τους Επιταφίους), δημιουργούν ένα σύνολο ιδιαίτερος ελκυστικό για γηγενείς και ξένους.

Η ίδια η Μονάδα δεν είχε, εννοείται, κανένα ενδιαφέρον. Οι αξιωματικοί, που υπηρετούσαν εκεί, δούλεψαν φιλότιμα, παλεύοντας (μέσα από ποικίλες αντιξοότητες, και αντί πινακίου φακής, με το οποίο τους αμείβει η Πατρίς) να διαφυλάξουν και να βρουν άκρη με νοσοκομειακό υλικό εκατοντάδων εκατομμυρίων. Τους θυμάμαι όλους, με άκρα συγκίνηση.

Απροσδόκητο ειδύλλιο με την Κανέλλα.

Ενα πρωί βρέθηκα, μόλις έφθασα, σε μεγάλη φασαρία και σύγχυση. Κάποιο λυσσασμένο σκυλί (καθώς μου είπαν) όρμησε στο στρατόπεδο και άρχισε να επιτίθεται εναντίον πάντων, αδιακρίτως. Εψαχναν να βρουν τον κτηνίατρο, τους ήταν δύσκολο να το σκοτώσουν, γιατί είχε καταφύγει στον όρχο με τα ασθενοφόρα οχήματα.

Πήγα (μέσα στο Saab, εννοείται...) να δω αυτό το σκυλί. Γάβγιζε και ορμούσε, ακόμη και στο αυτοκίνητο: ήταν φανερό πως είχε τρομοκρατηθεί. Αρχισα σε τακτές ώρες να του αφήνω φαγητό, εξ αποστάσεως. Σιγά - σιγά τα γαβγίσματα αραίωναν, άρχισε να αναγνωρίζει τον ήχο του αυτοκινήτου. Σιγά - σιγά τα γαβγίσματα σταμάτησαν, άρχισε να πλησιάζει με επιφυλάξεις στο αυτοκίνητο. Τέλος, ένα πρωί μου κούνησε την ουρά του και με κοίταξε σταθερά στα μάτια. Ανοιξα τότε την πόρτα και ελαφρώς χεσμένος, κατέβηκα κι εγώ.

Ήταν ένα μεγαλόσωμο θηλυκό σκυλί, μάλλον κοπρόσκυλο, με κανελί χρώμα και βλέμμα που δεν θα ξεχάσω ποτέ μου. Την είπα αμέσως Κανέλλα, τη χάιδεψα, την αγκάλιασα και κατεβήκαμε παρέα στο διοικητήριο, ενώ οι πάντες άρχισαν να τρέχουν προτροπάδην και να κλειδώνονται όπου προλάβαι-

ναν.

Εγκαταστάθηκε στο γραφείο μου, δίπλα στη σόμπα, και έκτοτε ζήσαμε δίπλα - δίπλα. Κάναμε μαζί καθημερινές πορείες μέσα στο δάσος, κυνήγησε σκιουράκια, μύρισε τα αχνάρια αγριόχοιρων. Γέννησε σε λίγο καιρό ωραία κουτάβια και (κάθε τόσο) κουβαλούσε και κάποιο αδέσποτο, το οποίο κυριολεκτικά μου παρουσίαζε! Σε ελάχιστους μήνες οι σκύλοι και οι σκύμνοι υπερέβησαν τους είκοσι - αλλά η Κανέλλα εξακολουθούσε με απόλυτη σιγουριά να παίζει τον ρόλο της Μανამεγάλης...

Γνωρίζεται με την πόλη.

Αρχισα να κάνω συστηματικές εξερευνήσεις στην πόλη. Βράδυ (σύμφωνα με πάγιους κανόνες), μετά που κλείνουν τα καταστήματα και στα σπίτια αμπαρώνουν πόρτες και παράθυρα. Με ψιλόβροχο, συνήθως, και ομίχλη ξεκινούσα από το διπλανό πάρκο, όπου μέσα στο βαθύ γνόφο των νερών έμαθα να ξεχωρίζω τον ήχο από την περιοδική πτώση των καρπών της άγριας καστανιάς, ενώ το άρωμα της φλαμουριάς κατέκλυζε τον χώρο.

Τραβούσα κατά τις ακραίες γειτονιές, αναζητώντας τα χαρακτηριστικά της παλιάς πόλης που θυμίζουν από την εποχή της Βέροιας - καλντερίμια, περικλειστές αυλές με πανύψηλους τοίχους, πορτάρες με σφυρήλατα καρφιά, σπίτια με ετοιμόρροπα μακεδονίτικα σαχνισιά, πίσω από τα κλειστά παράθυρα των οποίων τις οίδε τι ιστορίες ελάμβαναν χώραν...

Θυμάμαι με τι έκπληξη είδα ένα φθινοπωρινό βράδυ με τσουχτερό κρύο, επιστρέφοντας από την περιήγηση, να λειτουργεί δημοτική κινηματογραφική λέσχη: χώθηκα μέσα απόλυσσα ένα από τα ελάχιστα μιούζικαλ της προκοπής, εκείνο του Μπόμπ Φόσι All that jazz, που παίχτηκε με τίτλο Η παράσταση αρχίζει.

Αναζήτησα το εβδομαδιαίο παζάρι της πόλης: έχω διδαχθεί πως κάθε λαϊκή αγορά είναι ο καθρέφτης των ανθρώπων και του τόπου - και ένα πανηγύρι. Απολάμβανα τις απλωμένες προαματίες, τα φρούτα, τα λαχανικά, τα ψαράκια από το ποτάμι, αλλά και τη μεγάλη ποικιλία των ψαριών από τον Πλαταμώνα, τα άγρια βατόμουρα, τα αυτοφυή σπαράγγια, το αρωματικό φλαμούρι, τους μικρούς κόκκινους καρπούς του δάσους που τους ονομάζουν

κράνα. Με εντυπωσίασαν τα ήρεμα, διανυγή, χαμογελαστά πρόσωπα των γυναικών που πουλούσαν τα προϊόντα τους, τσαλαβουτώντας μέσα στα νερά και τις λάσπες, με έκφραση μιας μυστήριας ισορροπίας.

Παρά την αξιόλογη αλλά, περιέργως διακριτική βιομηχανική υποδομή της περιοχής, ήπιας πάντα οχλήσεως (κλωστήρια, νηματουργεία, υφαντήρια, κουβέρτες, ξυλουργικές κατασκευές), το άρωμα της πόλης παρέμενε αγροτικό.

Πολλές φορές μια δυσάρεστη, βαριά μυρουδιά εκτόπιζε αυτό το άρωμα από τις ακραίες συνοικίες: άρχιζαν και εδώ οι άγριοι, τυφλοί ψεκασμοί των οπωρώνων με φυτοφάρμακα.

“Το μήλο”, με είχε κάποτε προειδοποιήσει ένας καλλιεργητής στο Πήλιο “θέλει τουλάχιστον 18 ψεκασμούς”. Ιδού (σκέφτηκα) με ποια προϊόντα οδηγούμε τα φρούτα μας στις χωματερές.

Παιζόταν και εδώ το εγκληματικό παιχνίδι των πολυεθνικών. Στη Νάουσα, παρά την ύπαρξη ενός μοναδικού στην Ελλάδα Ινστιτούτου Φυλλοβόλων Δέντρων, δεν αντελήφθη (τότε) καμιά προσπάθεια βιολογικών μεθόδων καταπολεμήσεως των ασθενειών. Εύχομαι σήμερα να έχουν αλλάξει ρότα.

Περίπατοι και εκδρομές

Τα χλιαρά απομεσήμερα τραβούσαμε για την παρακείμενη Σχολή του Αριστοτέλη. Στον μυθικό χώρο, δίπλα από τα εναπομένοντα ερείπια, πάνω στο σχεδόν αόρατο ρυάκι που διασχίζει την περιοχή, επιπλέουν άγρια σέλινα καθώς και άλλα, χθόνια φυτά.

Στα πέριξ, οι σπουδαίοι οπωρώνες ροδακινιάς και αχλαδιάς, στους δρόμους και τις ρεματιές οργανιάζουν την άνοιξη οι μωβ κουτσουπιές.

Η μεγάλη έκπληξη της ευρύτερης περιοχής, ήταν οι τεράστιοι μακεδονικοί τάφοι - των Λευκαδίων, των Ανθεμίων, του Λύσωνος και Καλλικλέους... Ζωγραφισμένες μορφές νεκρών, ψυχοπομπών, κριτών του Αδη - αλλά και του Διός, της Περσεφόνης. Παντού ζωγραφισμένα ρόδια και γιρλάντες με κλαδιά της ροδιάς και του λωτού. Οι τάφοι είχαν αφεθεί στο έλεος των καιρικών συνθηκών. Εμπαιναν τα νερά της βροχής, φούσκωναν κι έπεφταν οι σοβάδες, ξέβαφαν τα χρώματα, έσβηναν τα ονόματα, μερικοί παρέμεναν αδημοσίευτοι. Κατέρρεαν!

Μια απέραντη, σημαντικότητα, αρχαιοβριθής περιοχή, αντιμετωπιζόταν με πλήρη περιφρόνηση και εξοργιστική ακηδία.

Το ξινόμανρο Ναούσης

Μπορεί ο πλούτος της Νάουσας να είναι οι βιομηχανικές της μονάδες και οι απέραντοι οπωρώνες της με τα μήλα, τα ροδάκινα, τα αχλάδια (και τα μοναδικά κεράσια), η αιώνια όμως δόξα της είναι το ομώνυμο κρασί της. Καλλιεργούμενα στις πλαγιές του Βερμίου, επτά χιλιάδες στρέμματα αμπελώνων κυριαρχούνται απολύτως από μια παλιά, μαύρη ποικιλία αμπελιού, το περίφημο ξινόμανρο Ναούσης. Το θέαμα που προσφέρουν, κυρίως την άνοιξη και το φθινόπωρο, είναι συγκλονιστικό!

Το κρασί, στη Νάουσα, δεν είναι μια ακόμη καλλιέργεια, ένας ακόμη τρόπος επιβίωσης. Οι καλλιεργητές της μυθικής αμπέλου την αντιμετωπίζουν με κάποια ιερότητα, τη θεωρούν περίπου μέλος της οικογενείας τους. Αναφέρονται σε αυτήν με εκφράσεις τρυφερότατες.

“Το αμπέλι κοιμάται”, λένε τους χειμωνιάτικους μήνες. Τότε που οργανώνονται τα άλλα εκείνα πανηγύρια, στα λίγα οικογενειακά αποστακτήρια, τους αμβυκες, όπου (περιμένοντας τη σειρά τους να βγάλουν το δικό τους τσίπουρο) ετοιμάζουν μυστικά τα μυρωδικά που τους εμπιστεύτηκαν οι γεροντότεροι, ώστε ο καθένας να επιτύχει ένα ιδιαίτερο, οικογενειακό αρωματικό χαρμάνι.

Εξησατέτοιες βραδιές με φοβερό κρύο, σε αυλές σχεδόν απόκρυφες, δίπλα από φωτιές που σε ιδρώναν. Ολοι κουβαλούσαν κι έψηναν συνέχεια λουκάνικα και κρέατα, μοίραζαν ζεστά ψωμιά και τουρσιά, και δοκίμαζαν (ως το πρωί) το καυτό ακόμη, ενός εκάστου, τσίπουρο...

Η μέθη των Απόκρεω.

Κάθε χρόνο η τηλεόραση μας σερβίρει μερικές φευγαλέες σκηνές από το ξακουστό Καρναβάλι της Νάουσας. Μας το παρουσιάζει σαν τουριστικό αξιοθέατο, με ιδιαίτερο στοιχείο τις στολές των χορευτών και (κυρίως) τις μάσκες. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για ένα τελείως ιδιαίστον φαινόμενο: μια χαρούμενη και ευτυχισμένη πόλη παραδίδεται

επί ημέρες σε μέθη περίπου υπερβατική.

Ακόμη θυμάμαι το ρίγος που μου προκαλούσε, το σούρουπο, ένας αιφνίδιος και μονότονος ήχος τυμπάνου, ακολουθούμενος από οξείες κραυγές του κλαρίνου. Μια ζυγιά Αθιγγάνων με νταούλι και ζουρνά περιερχόταν αργά τις γειτονιές της πόλης και αυτοσχεδιάζοντας, καλούσε τους κατοίκους για ξεφάντωμα. Δεν ήταν απλή πρόσκληση, καταλάβαινες αμέσως ότι εδώ μεταβιβαζόταν μια αόρατη εντολή: δεν σου έμενε παρά να υπακούσεις.

Αυτή η εκτός ελέγχου μέθη τις βραδιές των Απόρκειω, η περίεργη και ανεξήγητη επίδραση ενός τυπικού μουσικού αυτοσχεδιασμού, με παρέπεμψε αμέσως στα Αναστενάρια, όπως τα είχα παρακολουθήσει πριν από χρόνια στην Αγία Ελένη Σερρών. Η ίδια και εκεί προετοιμασία, ο ίδιος επίμονος και ανηλεής ήχος του τυμπάνου, η ίδια προειδοποίηση, το ίδιο ρίγος, η ίδια απροσδιόριστη Εντολή...

Κάνει σκέψεις για μόνιμη εγκατάσταση.

Η γαλήνη της πόλης, η αισιοδοξία των κατοίκων της, η ομορφιά του τόπου, η ζεστασιά των φίλων, ο αμέριμνος τρόπος του βίου, οι συχνές εκδρομές, οι επισκέψεις άλλων φίλων και συγγενών, η υπόγεια γοητεία του μακεδονικού τοπίου - αυτά, και διάφορα αλλά, με έκαναν να αρχίσω να βλέπω την πόλη σαν μόνιμη μελλοντική διαμονή. Μας έλειπε, όμως, η θάλασσα.

Έλειπε εξίσου και από τους κατοίκους, τότε. Την Κυριακή, όταν κατέβαιναν στο πάρκο να ξεδώσουν, έλεγαν βλέποντας τον απηνή κάμπο: "Η θάλασσα" - σαν να τη διέκριναν πέρα από το πούσι...

Με γοήτευαν τα Σαββατοκύριακα στη Θεσσαλονίκη. Όταν ο καιρός ήταν κακός, προτιμούσα το τοπικό τρένο. Σε ένα τέτοιο ταξίδι πρόσεξα στον κάμπο της Σκύδρας έναν μικρό, έρημο σταθμό, με το ασύνηθες όνομα "Ξεχασμένη". Σε μια του επίσκεψη στη Νάουσα ο Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης με πληροφόρησε πως εκεί τοποθετήθηκε και υπηρετήσε ως δάσκαλος (μετά που επέστρεψε από ομηρία και εξορίες) ο ξεχασμένος και παραγνωρισμένος πεζογράφος Ομηρος Πέλλας - γεννημένος στα ορεινά της Κυπαρισσίας, σε ένα χωριό με το απίστευτο όνομα "Καημένη Γυναίκα". Τέτοιες συγκυρίες!

Ειδοποιείται να επιστρέψει στην Αθήνα.

Στα τέλη Ιουλίου 1982, έχοντας μόλις γυρίσει από διακοπές στην ωραία νήσο Θάσο, δέχτηκα την επίσκεψη φίλου γενικού αρχιάτρου: είχε έρθει, τώρα αυτός, προς αναγνώρισιν.

Ο υπεσχημένος χρόνος είχε ήδη παρέλθει, ο απαιτούμενος χρόνος διοικήσεως είχε συμπληρωθεί. Οφείλα, λοιπόν, εγκαταλείπων την ερατεινήν Ημαθία να επανέλθω στις μίζερες συνθήκες της πρωτεύουσας, όντας πλέον και τυπικώς ικανός για προαγωγή στον βαθμό του ταξιάρχου...

Αρχισε ο θλιβερός κύκλος των επισκέψεων, των αποχαιρετισμών, των τελευταίων γευμάτων.

Αρχές Αυγούστου παρέδωσα στον αντικαταστάτη μου τη Μονάδα και όλως ιδιαιτέρως, την Κανέλλα. Εκείνη, καθώς έφευγα το μεσημέρι, με συνόδευσε όπως κάθε ημέρα ως την πρώτη στροφή του δρόμου, χοροπηδώντας ανύποπτη γύρω από το αυτοκίνητο. Δεν την ξαναείδα ποτέ. Μάθαινα εξωδίκως ότι είναι καλά, ότι εξακολουθεί να γεννάει κ.λ.π., αλλά οσάκις επισκέφτηκα έκτοτε τη Νάουσα, δεν τόλμησα να την ξανααντικρίσω.

Εγκαταλείπουν με θλίψη τη Νάουσα

Ξεκινήσαμε με το Saab πρωί - πρωί την επομένη, αφού διαθέσαμε σε φίλους κτηματίες και τα τελευταία σκυλάκια. Τη θυμάμαι εκείνη τη σκηνή: του πέρασαν αλυσίδα και τραβούσαν το σκυλάκι προς την αντίθετη κατεύθυνση, η Νιόβη με τη Νίτσα έκλαιγαν αγκαλιασμένες γοερά, γείτονες μας ξεπροβόδιζαν, μερικοί μας πρόσφεραν φρούτα. Φύγαμε.

Θυμούνται τη Νάουσα

Νοσταλγούν τον αμέριμνο βίο σε αυτή τη χαρούμενη και αισιόδοξη πόλη, τη ζεστασιά και τα τραγούδια των φίλων, την Κανέλλα και την αγέλη των μικρών σκύμων, τον ζεϊδωρο ήχο των ρεόντων υδάτων, το άρωμα της φλαμουριάς, τα χρώματα του φθινοπώρου, το χιόνι του χειμώνα, τη ροζ θάλασσα από τις ροδακινιές την άνοιξη, τα χιλιάδες ανθισμένα ηλιοτρόπια το καλοκαίρι.

Ω, Νάουσα, Νιάουστα = πόλη των νερών, ευδαίμων πολιτεία, χαιρε!

ΣΑΚΧΑΡΩΔΗΣ ΔΙΑΒΗΤΗΣ

του Περικλή Μάρα

Επιμελητή Α' της Παθ/κής Κλινικής

Υπεύθ. διαβητολ. Ιατρείου Γεν. Νοσοκομείου Ναούσης

Ο διαβήτης είναι μια κατάσταση που χαρακτηρίζεται από μεγάλη αύξηση του ζαχάρου στο αίμα, επειδή είτε λείπει από τον οργανισμό ή δεν κάνει καλά τη δουλειά της μια ορμόνη, που λέγεται ΙΝΣΟΥΛΙΝΗ.

Διαβήτη μπορεί να πάθει οποιοσδήποτε. Από το μικρό παιδί μέχρι τον παππού ή τη γιαγιά. Διαβήτη έχουν άνθρωποι από όλες τις χώρες, από όλες τις φυλές, σε όλες τις ηλικίες, άνδρες και γυναίκες. Έχει υπολογισθεί ότι 30 με 50 εκατομμύρια άνθρωποι στον κόσμο έχουν διαβήτη.

Υπάρχουν δύο βασικοί τύποι διαβήτη: Ο διαβήτης τύπου I (ένα) και ο διαβήτης τύπου II (δύο). Ο διαβήτης τύπου I λέγεται και νεανικός διαβήτης εμφανίζεται συνήθως σε παιδιά ή νεαρούς. Στον τύπο αυτό του διαβήτη το πάγκρεας, που είναι ο τόπος παραγωγής της ινσουλίνης, παράγει ελάχιστη ή καθόλου ινσουλίνη.

Ο διαβήτης τύπου II εμφανίζεται συνήθως σε παχύσαρκους ανθρώπους, ηλικίας άνω των 40 ετών. Στον τύπο αυτό του διαβήτη, το πάγκρεας φτιάχνει συνήθως ινσουλίνη, που όμως είτε δεν είναι αρκετή ή δεν κάνει καλά τη δουλειά της. Συνήθως δεν χρειάζονται για τη θεραπεία ενέσεις ινσουλίνης, η τήρηση όμως της σωστής διαίτας και η σωματική άσκηση είναι απαραίτητα.

Συχνά χρειάζεται ακόμα να καταφύγει κανείς στη λήψη αντιδιαβητικών χαπιών.

Θα τολμήσω εδώ να παραλληλίσω τον ανθρώπινο οργανισμό με το αυτοκίνητο, για να γίνει κατανοητό πώς ο οργανισμός μας προσβάλλεται από διαβήτη. Όπως ακριβώς το αυτοκίνητο χρειάζεται βενζίνη για να πάρει ενέργεια και να κινηθεί, έτσι και τα κύτταρα του σώματός μας χρειάζονται ζάχαρη (γλυκόζη) για να πάρουν ενέργεια, προκειμένου: να κινηθούν οι μυς, να σκεφθεί ο εγκέφαλος, να βλέπουν τα μάτια και γενικά να λειτουργήσουν όλα τα συστήματα του οργανισμού. Ακόμα όμως και γεμάτο με βενζίνη να είναι ένα αυτοκίνητο, δεν παίρνει εμπρός, αν ο οδηγός δεν γυρίσει το κλειδί στη μηχανή του. Έτσι ακριβώς συμβαίνει και στον άνθρωπο. Ακόμα δηλαδή κι αν το αίμα μας είναι γεμάτο με ζάχαρη, αυτή δεν μπορεί να μπει στα κύτταρα για να τους δώσει την ενέργεια που χρειάζονται αν δεν δουλέψει ένα “κλειδί”.

Το κλειδί αυτό είναι η ορμόνη του πάγκρεατος που αναφέρθηκε πριν, η ινσουλίνη. Η βενζίνη λοιπόν είναι η ζάχαρη που την παίρνουμε με τα διάφορα φαγητά. Όταν τρώμε, το πάγκρεας απελευθερώνει ινσουλίνη, που με τη σειρά της επιτρέπει στη ζάχαρη να μπει μέσα στα κύτταρά μας.

Επειδή οι διαβητικοί δεν έχουν αρκετή ινσουλίνη, η ζάχαρη στο αίμα τους ανεβαίνει συνεχώς. Έτσι δημιουργείται στον οργανισμό η λεγόμενη υπεργλυκαιμία με τα εξής συμπτώματα: έντονη δίψα - πολλά ούρα, μεγάλη όρεξη, εύκολη κόπωση, φαγούρα, ξερό δέρμα, χάσιμο βάρους, διαταραχές στην όραση, δύσκολο “κλείσιμο” των πληγών, συχνές φλεγμονές και λοιμώξεις.

Το αντίθετο της υπεργλυκαιμίας είναι η υπογλυκαιμία, κατάσταση κατά την οποία το ζάχαρο πέφτει πολύ χαμηλά. Στην κατάσταση αυτή μπορεί να βρεθούν μόνο οι διαβητικοί που παίρνουν χάπια για ζάχαρο ή κάνουν ινσουλίνη. Τα συμπτώματα της υπογλυκαιμίας είναι: τρεμούλα, ταχυπαλμία, άφθονοι ιδρώτες, τάση για λιποθυμία, σύγχυση στο μυαλό, νευρικότητα, υπερευαισθησία, πονοκέφαλος. Όλα τα παραπάνω συμπτώματα εξαφανίζονται με τη λήψη ζάχαρης, γλυκού, καραμέλας ή πορτοκαλάδας.

Θεραπεία του διαβήτη:

Την πρώτη θέση στη θεραπεία του διαβήτη κατέχει η δίαιτα, τη δεύτερη η άσκηση και τελευταία έρχονται τα αντιδιαβητικά χάπια και η ινσουλίνη.

Εάν ένας διαβητικός τρώει ότι θέλει και δεν ασκείται καθόλου τότε όσα χάπια και να πάρει και ένα κιλό ινσουλίνη να κάνει το ζάχαρό του δεν πρόκειται να πέσει.

Στην ερώτηση τι θα πρέπει να τρώει ένας διαβητικός η απάντηση είναι απ' όλα, αλλά σε μικρές ποσότητες και με σταθερό ωράριο. Οποσδήποτε αποφεύγονται η ζάχαρη και τα γλυκά.

Ο διαβητικός θα πρέπει να φάει τρία βασικά γεύματα δηλαδή πρωινό - μεσημεριανό - βραδινό και τρία ενδιάμεσα δηλαδή φρούτο η ώρα 10:30 - 11:00 το πρωί, φρούτο το απόγευμα ώρα 5, φρούτο πριν να κοιμηθεί το βράδυ.

Θα πρέπει να προτιμά κυρίως τα λαχανικά, τα λαδερά φαγητά, το γάλα, το γιαούρτι, το τυρί, το κρέας, ενώ θα πρέπει να περιορίσει τις πατάτες, τα μακαρόνια, τα ψωμιά, τις πίτες, το ρύζι, το κριθαράκι, τις πίτσες.

Η άσκηση όπως προανέφερα παίζει βασικό ρόλο στη θεραπεία του διαβήτη. Ο διαβητικός που ασκείται ρυθμίζει πιο εύκολα το ζάχαρό του. Η άσκηση κάνει πιο δραστική την ινσουλίνη, ελέγχει το άγχος, βοηθά στην απώλεια βάρους και ελαττώνει την πίεση.

Όπως η δίαιτα και η σωματική άσκηση, έτσι ακριβώς και τα αντιδιαβητικά φάρμακα (ινσουλίνη, χάπια) επηρεάζουν το ζάχαρο. Τα φάρμακα κατεβάζουν το ζάχαρο στο αίμα και βοηθούν στον καλύτερο έλεγχο του διαβήτη. Πρέπει πάντα να έχουμε υπ' όψιν μας ότι το κάθε φάρμακο δρα διαφορετικά στον κάθε διαβητικό, γι' αυτό και η απόφαση για λήψη του οποιοδήποτε αντιδιαβητικού φαρμάκου πρέπει να είναι του θεράποντος ιατρού.

Το ζάχαρο όταν για πολλά χρόνια δεν ρυθμίζεται σωστά μπορεί να προσβάλλει τα μάτια, τους νεφρούς, τα πόδια, την καρδιά, τα αγγεία.

Ο διαβητικός θα πρέπει να συνεργάζεται σωστά με τον γιατρό του, να υπάρχει μεταξύ τους ειλικρίνεια, εμπιστοσύνη, αλληλοβοήθεια. Η σωστή ενημέρωση και η γνώση είναι απαραίτητα στον διαβητικό ο οποίος θα πρέπει να πιστέψει ότι ο διαβήτης είναι περισσότερο τρόπος ζωής παρά νόσος.

Από το μεταφραστικό έργο του Παρίση Κατσαρού Ονορέ ντε Μπαλζάκ: "Μερκαντέ, ο επιχειρηματίας"

του Χρήστου Ν. Μπαταντζή

(Επειδή κατά την εκτύπωση του σχετικού άρθρου του Χρήστου Μπαταντζή σχετικά με το μεταφραστικό έργο του Παρίση Κατσαρού που δημοσιεύτηκε στο προηγούμενο τεύχος της "Νιάουσας" παραλείφτηκε από παραδρομή μια ολόκληρη σελίδα από το τρίτο μέρος, με αποτέλεσμα το περιεχόμενο να εμφανίζεται ελλιπές, δημοσιεύουμε στο σημερινό τεύχος ολόκληρο το σχετικό μέρος του άρθρου, που ευτυχώς μπορεί να σταθεί και ως ανεξάρτητο κομμάτι.)

Γ. Ο "Μερκαντέ", η τρίπρακτη κωμωδία του Μπαλζάκ, είναι η τρίτη ολοκληρωμένη μεταφραστική δουλειά του κ. Πάρη Κατσαρού. Ξεφυλλίζοντας το δακτυλογραφημένο, μέχρι στιγμής, κείμενο διαπιστώνει κανείς ότι κρατά στα χέρια του ένα από τα πιο αξιόλογα έργα της παγκόσμιας δραματολογίας και είναι απορίας άξιο γιατί το έργο αυτό δεν μεταφράστηκε από κανέναν άλλο έλληνα μεταφραστή.

Το λογοτεχνικό έργο του Ονορέ ντε Μπαλζάκ (1799-1850) είναι τεράστιο σε όγκο και ουσία. Υπολογίζονται γύρω στα εκατό τα κάθε είδους έργα του. Είναι γνωστός ως μυθιστοριογράφος και χαρακτηρίστηκε σαν κοινωνικός αναλυτής και ανατόμος της Γαλλίας της εποχής του. Η θεατρική του παραγωγή δεν θεωρείται σπουδαία. Εξαίρεση αποτελεί το έργο "ΜΕΡΚΑΝΤΕ, ο επιχειρηματίας".

Πρόκειται για τρίπρακτη κωμωδία, στέρεα δομημένη, με λόγο γοργό, έξυπνες ατάκες και ισορροπημένους διαλόγους. Οι μικροί μονόλογοι που συναντιούνται διάσπαρτοι μέσα στο έργο είναι λειτουργικοί και απαραίτητοι για την "κατασταλαγμένη" επιχειρηματολογία των ηρώων του έργου.

Ο Μερκαντέ είναι ο χαρακτηριστικός τύπος του αδίστακτου επιχειρηματία που καταφεύγει σε κάθε είδους κομπίνα, για να επιβιώσει μέσα στον άγριο ανταγωνισμό με τους ομοίους του.

Δεν πρόκειται για μια καρικατούρα τύπου, που προσπαθεί να προκαλέσει το εύκολο γέλιο, με

αστείες γκριμάτσες, κωμικές κινήσεις και χυδαίο λόγο. Είναι "σοβαρό" πρόσωπο ο Μερκαντέ. Ένας "Κύριος" της εποχής του, με την έννοια που δίνει στη λέξη ο Βάρναλης στο περίφημο ποίημά του "ΑΝ", το οποίο είναι μία παρωδία του ομότιτλου ποιήματος του Κίπλιγκ. Έξυπνος, σαρκαστικός, ωμός, ορθολογιστής, γνωρίζει πολύ καλά την εποχή του και τους ανθρώπους της κλάσας του, προσπαθεί να τους χειριστεί σύμφωνα με τα συμφέροντά του και συνήθως τα καταφέρνει, γιατί έχει ένα γερό άσσο στο μανίκι του: τους χρωστά πολύ χρήμα και ξέρει καλά ότι στην εποχή του "έναν άνθρωπο που δε χρωστάει τίποτα, κανείς δεν τον υπολογίζει, κανείς δεν τον σέβεται, κανείς δεν τον σκέφτεται."

Σ' άλλο σημείο του έργου του θα μας πεί: "Σήμερα δεν υπάρχουν παρά μόνο συμφέροντα, και δεν υπάρχει πια οικογένεια, αλλά άτομα. Το μέλλον του καθενός βρίσκεται μέσα σ' ένα Δημόσιο Ταμείο. Όλες οι υποχρεώσεις μας είναι σε κουπόνια: [βγάζει ένα νόμισμα] νάτη η σύγχρονη εποχή". Μέσα σε μια τέτοια εποχή πλημυρισμένη συναλλαγματικές, ομόλογα, μετοχές, τραπεζογραμμάτια ζει και κινείται ο Μερκαντέ και προσπαθεί απεγνωσμένα να μην καταποντιστεί στον ωκεανό των χρεών του.

Όμως αυτή τη βαθειά γνώση της κοινωνίας τους την έχουν και όλα τα δευτερεύοντα πρόσωπα της κωμωδίας. Ο Ντε Λαμπριβ, ο παρ' ολίγον γαμπρός του Μερκαντέ, άλλη φιγούρα απάτης και κατασυσήνης της εποχής, θα μας πεί: "Για να σας καλέσουν να πάρετε μέρος στην εξουσία, δεν σας ρωτούν σήμερα τι καλό μπορείτε να κάνετε, αλλά τι

κακό μπορείτε να κάνετε. Το ζήτημα δεν είναι να έχει κανείς ικανότητες, αλλά να εμπνέει φόβο. Την επομένη του γάμου μου θα έχω ύψος σοβαρό, βαθύ και αρχές. Έχουμε ένα μακρύ κατάλογο με αρχές και μεγάλη ποικιλία. Θα είμαι σοσιαλιστής. Η λέξη μου αρέσει. Σ' όλες τις εποχές υπάρχουν επίθετα που είναι το κλειδί για τις φιλοδοξίες. Πριν το 1789 λεγόταν κανείς οικονομιστής, στα 1815 ήταν φιλελεύθερος, το αυριανό κόμμα θα ονομαστεί κοινωνικό. Ίσως γιατί θα είναι αντικοινωνικό. Πρέπει να παίρνει κανείς τις λέξεις από την ανάποδη..."

Η απελπισμένη προσπάθεια του Μερκαντέ να αποφύγει τη σίγουρη χρεοκοπία με κάθε μέσο και κάθε κόλπο, καθώς και η στον ίδιο βαθμό και με τα ίδια μέσα αντίδραση των δανειστών του, είναι τα στοιχεία που βγάζουν ένα πικρό γέλιο και κάνουν το έργο να είναι κάτι σα μια μαύρη κωμωδία, ενώ θα μπορούσε να είναι ένα δράμα ή και μια... τραγωδία ακόμα. Μια τραγωδία με πρωταγωνιστή το χρήμα και τη διάβρωση που προκαλεί αυτό στις ανθρώπινες συνειδήσεις και αξίες. Ο Μερκαντέ είναι ουσιαστικά ένας τραγικός ήρωας. Το πλέγμα των ορίων μέσα στο οποίο είναι αναγκασμένος να ζει [η συνεχής αναζήτηση του χρήματος και οι δανειστές του] είναι αυστηρά προκαθορισμένο. Να η ΑΝΑΓΚΗ της τραγωδίας. Επιχειρεί πράξεις που αντιδρούν στην ΑΝΑΓΚΗ και τη διασαλεύουν. Να η αρχαία ΥΒΡΙΣ. Μοιραίο αποτέλεσμα της η σύγχυση του νου, η ΑΤΗ, [κάνει σκέψεις αυτοκτονίας και η τελική του έξοδος από τη σκηνή είναι έξοδος ανθρώπου που σχεδόν έχει χάσει το μυαλό του].

Το έργο δεν τελειώνει με τη ΔΙΚΗ [την τιμωρία του φταίχτη] αλλά με ένα στοιχείο δανεισμένο και πάλι από την ελληνική τραγωδία. Τη λύση δίνει ένας "ΑΠΟ ΜΗΧΑΝΗΣ ΘΕΟΣ" κομμένος και ραμμένος όμως στα καλούπια του Μερκαντέ και των ομοίων του. Είναι ένας "ΘΕΟΣ" που μοιράζει χρήμα, λύνοντας όλα τα προβλήματα, για να καταλήξει το έργο σε ένα "ευτυχισμένο τέλος".

Αυτόν τον ανέλπιστο αναμενόμενο από την αρχή του έργου "ΘΕΟ" και πάλι τόσο ανέλπιστα εμφανισθέντα στο τέλος και που το όνομά του είναι ΓΚΟΝΤΟ [στα αγγλικά η λέξη GOD σημαίνει θεός],

θα τον συναντήσουμε εκατό χρόνια αργότερα στο περίφημο έργο του Σάμουελ ΜΠΕΚΕΤ: "ΠΕΡΙΜΕΝΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΓΚΟΝΤΟ". Και στο έργο του Ιρλανδού δραματουργού ο ΓΚΟΝΤΟ είναι αυτός που μάταια, αλλά με τόσες ελπίδες περιμένουν την έλευσή του οι ήρωες του έργου, τόσο ανύπαρκτος στην ουσία του, αλλά και τόσο απαραίτητος για τη διατήρηση αυτής της ελπίδας, που χωρίς αυτήν θα τους ήταν αδύνατο να σηκώσουν το βάρος της ύπαρξής τους. Σίγουρα ο Μπέκετ από αυτόν τον ΓΚΟΝΤΟ του Μπαλζάκ εμπνεύστηκε και το δικό του ΓΚΟΝΤΟ και όμοια τον χρησιμοποίησε δραματουργικά αλλά σε άλλες πιο... μεταφυσικές διαστάσεις.

Τελειώνοντας την ανάγνωση του έργου μένει στον αναγνώστη η πικρή αίσθηση πως το έργο αυτό μοιάζει σα να γράφηκε σήμερα, και όχι πριν από 150 χρόνια, για να σαρκάσει και να σατιρίσει την εποχή μας που χαρακτηρίζεται από την εξωφρενική μανία των ανθρώπων για εύκολο και γρήγορο πλουτισμό, από τον πυρετό του χρηματιστηρίου και τη δράση των τοκογλύφων. Μια εποχή δηλαδή στην οποία όλες οι ΑΞΙΕΣ [πλὴν του χρήματος φυσικά] έχουν τοποθετηθεί στο περιθώριο της ύπαρξης του "κοινωνικού" ατόμου.

Η μετάφραση της κωμωδίας από τον Π. Κατσαρό, ολοζώντανη, πνευματώδης, λειτουργική, υπηρετεί τέλεια το κείμενο και δικαιώνει την ύπαρξη του έργου μέσα στη μεταφραστική μας θεατρική βιβλιογραφία. Ελπίζουμε και ευχόμαστε σύντομα να δούμε το έργο τυπωμένο να διατίθεται στα βιβλιοπωλεία όλης της χώρας. Εμείς από την πλευρά μας υποσχόμαστε ότι μόλις συντρέξουν οι προϋποθέσεις θα δουλέψουμε με πάθος ώστε αυτή η σκληρή κωμωδία να ζωντανέψει πάνω στο σανίδι της σκηνής εφόσον για εκεί προορίζεται και μόνο εκεί παίρνει σάρκα και οστά ένα θεατρικό κείμενο.

Από τη σύνταξη

Το παρόν ως θεωρηθεί αναφορά και φόρος τιμής για τα διακόσια χρόνια από τη γέννηση του Ονορέ ντε Μπαλζάκ

